

ΝΙΟΧΩΡΙΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΥΘΕΡΑΣ

ΝΙΟΧΩΡΙΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΥΘΡΕΑΣ

Σύμβουλος Έκδοσης: Απόστολος Γ. Κουρουπάκης
Συνεργάτες τεύχους: Χρίστος Λαμπριάς, Άντρη Κούνου, Μαρία Τσαγκάρη, Ρεβέκκα Νικολαΐδη Πιερή, Απόστολος Γ. Κουρουπάκης, Ιωάννης Κωνσταντίνου του Παπαδιομήδη, Ιάκωβος Τσαγκάρης.

Μετάφραση κειμένων στα αγγλικά: Αθηνά Καρσερά Γιαζού.

Texts translation: Athina Karsera Yiazou

Σελίδωση: Χρυσόστομος Δημητρόπουλος

Φωτογραφίες: Σοφία Γεωργίου

Διεύθυνση: Μαγνησίας 3, 1056 Λευκωσία, Τηλ. 99 330981

Ηλεκτρονική επικοινωνία: lambriasc@yahoo.com

Ιστοσελίδα: <http://www.niochorio.org.cy>

Facebook: <https://www.facebook.com/>

Κοινοτικό Συμβούλιο Νέου Χωρίου Κυθρέας

Εκτύπωση: Τυπογραφεία «ΚΩΝΟΣ Λτδ»

Αμαζόνων 3, 2150 Στρόβολος, Τ.Κ. 20287

Τηλ. 22 491419, Φαξ : 22 491443

Email : info@konospress.com

Website: www.konospress.com

ISSN 2547-9156 (print) / ISSN 2547-9164 (online)

Στα κείμενα εκφράζονται προσωπικές απόψεις των συνεργατών που τα υπογράφουν και δεν εκφράζουν ούτε δεσμεύουν με κανένα τρόπο το Κοινοτικό Συμβούλιο

**ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΥΘΡΕΑΣ**

Κοινοτάρχης: Χρίστος Λαμπριάς
Μαγνησίας 3, 1056, Λευκωσία
Τηλ. 99 330981, Email: lambriasc@yahoo.com

Αν. Κοινοτάρχης: Ανδρούλα Φιλιππίδου-Αθανασιάδου
Ολύμπου 37, 2322 Κ. Λακατάμια
Τηλ. 99311290, Email: aphilippidou@gmail.com

Μέλη

Κώστας Κοκονής
Αβραάμ 4, 2049, Στρόβολος
Τηλ. 99222635, Email: kokonc@cytanet.com.cy

Σοφοκλής Χατζηανδρέου
Ιωάννη Καποδίστρια, 2236, Λατσία
Τηλ 99244212, Email: sofos@hotmail.com

Χαράλαμπος Κυριακίδης
Αγίας Τριάδας 5, 2548, Δάλι
Τηλ. 99592158, Email: p.kyriakides@cytanet.com.cy

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 4** Εισφορές
- 5** Προλόγισμα
- 6** **Κάλεσμα:** Όλοι μαζί οι Νιοχωρίτες να σώσουμε την εκκλησία μας
- 8** **Άρθρο:** Η βαλανιά
- 9** **Άρθρο:** Τα κακόφητα φασόλια β'
- 10** **Εκδήλωση:** Η Κυθρέα σήμερα - Όραμα επιστροφής
- 12** **Εκδήλωση:** Ο κοινοτάρχης μίλησε σε μαθητές του Λυκείου Γ' Λατσιών
- 14** **Εκδήλωση:** Εξαιρετικά επιτυχής η συνενστίασή μας
- 18** **Ρεπορτάζ:** Βράβευση νεαρής Νιοχωρίτισσας σε λογοτεχνικό διαγωνισμό
- 20** **Ιστορία:** Οι πρώτοι Νιοχωρίτες μετανάστες στην Αμερική
- 34** **Πρόσωπο:** Ένας Νιοχωρίτης στην Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας των ΗΠΑ
- 42** **Ποιήματα**
- 46** **Ιστορία:** Η κινητή περιουσία του Αγίου Χαραλάμπους
- 52** **Ιστορία:** Το ξωκλήσι του Αϊ-Θεοδώρου του Στρατηλάτη
- 54** **Ιστορία:** Το αρχιεπισκοπικό ζήτημα και το Νέο Χωρίο Κυθρέας
- 58** **Ποιήματα**
- 60** **Λαογραφία:** Γλωσσικά και Λαογραφικά Νέου Χωρίου Κυθραίας

ΘΥΜΗΣΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

- 64** Θυμάμαι...
- 66** Ο μεταξάς
- 68** Μια μικρή περιπέτεια στους κάμπους του Νιοχώρκου
- 70** Μια μάνα μουσειό (δεύτερο μέρος)
- 72** Στο Νιόχωρκο Κυθρέας για πρώτη φορά...

74 Φωτογραφήματα

78 Γνωρίζετε ότι...

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Εξώθυρα οικίας Χριστοφή και Αναστασίας Βακανά. Διακρίνονται τα αρχικά Χ Β επί της θύρας.

Εισφορές

Ο υπουργός Οικονομικών κ. Χάρης Γεωργιάδης εις μνήμη του παππού του Χαράλαμπου Γεωργιάδη	€100
Οικογένεια Αντρέα και Μαρίας Νικολαΐδη, εις μνήμη Θεόδωρου Βακανά και Παναγιώτη Χριστοδούλου	€200
Αυγή Αλεξάνδρου-Αποστολίδου, εις μνήμη των γονέων της	€110
Κωνσταντίνος Κτωρίδης, εις μνήμη των γονέων του	€100
Ρένος Γεωργίου, απόδημος στην Αμερική, εις μνήμη των γονέων του	€100
Κωνσταντίνος Λέβας, εις μνήμη των γονέων του	€100
Ξένια Καγκελλάρη, εις μνήμη της μητέρας της	€50
Οικογένεια Πιτσιλλίδη, εις μνήμη Νικολάου και Ρεβέκκας Πιτσιλλίδη	€50
Φωτεινή Ζαφειροπούλου, εις μνήμη του συζύγου, των γονέων και του αδελφού της	€50
Πάυλος Στέκας, εις μνήμη των γονέων του	€45
Νίκος Πάπουτσος, εις μνήμη των γονέων του	€30
Βάσος Καγκελλάρης	€20

Όσοι επιθυμούν να κάνουν εισφορά μπορούν να επικοινωνούν με τον κοινοτάρχη και τα μέλη του Κοινοτικού Συμβουλίου. Επίσης, για διευκόλυνση παρατίθεται ο αριθμός λογαριασμού του Κοινοτικού Συμβουλίου στην **Τράπεζα Κύπρου**.

Αρ. λογαριασμού: 357025125741 **Iban:** CY60002001950000357025125741 **SWIFT/BIC:** BCYPCY2N

Προλόγισμα

ΑΠΟ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟ ΛΑΜΠΡΙΑ
ΚΟΙΝΟΤΑΡΧΗ ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΥΘΡΕΑΣ

Αγαπητές συγχωριανές, αγαπητοί συγχωριανοί,

Φθάσαμε αισίως στο τρίτο τεύχος της *Νιοχωρίτικης Φωνής*, του περιοδικού του χωριού μας, που αρχίζει σιγά-σιγά να γίνεται το έντυπο μέσο της ενημέρωσης και της αμφίδρομης επικοινωνίας με τους όπου γης Νιοχωρίτες. Ένα περιοδικό που ήλθε για να μείνει και να καθιερωθεί ως το περιοδικό που ο κάθε Νιοχωρίτης θα έχει στο σπίτι του για να φέρνει στον θυμους, βιώματα και αναμνήσεις από το κατεχόμενο χωριό μας. Ταυτόχρονα, με τις συνεργασίες από νέους Νιοχωρίτες, που γεννήθηκαν στην προσφυγιά, συμβάλλει, πιστεύουμε, στο να φέρει πιο κοντά τους νέους, οι οποίοι με τις καινοτόμες ιδέες και τη ζωντάνια, που τους χαρακτηρίζει, θα βοηθήσουν στην κάλυψη του κενού που υπάρχει ανάμεσα στις παλαιότερες και τις νέες γενιές. Άλλωστε, οι νέοι θα παραλάβουν τη σκυτάλη από τους παλαιότερους και να διασφαλίσουν ότι δεν θα ξεχαστεί η πατρώα γη.

Στο παρόν τεύχος πρωτοτυπήσαμε με τη μετάφραση δύο εκτενών ρεπορτάζ και στην αγγλική, έτσι ώστε να μπορούν οι απόδημοι Νιοχωρίτες δεύτερης και τρίτης γενιάς να τα διαβάσουν και να γνωρίσουν τον τόπο που γεννήθηκαν οι πρόγονοί τους. Ευελπιστούμε να επικοινωνήσουμε μαζί τους και να χτίσουμε γέφυρες επικοινωνίας και αгаστικής συνεργασίας.

Μεταξύ άλλων, στο ανά χείρας τεύχος υπάρχει αφιέρωμα στο κύμα μετανάστευσης από το χωριό μας προς την Αμερική τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Πολλοί ήταν εκείνοι που πρόκοψαν και διέπρεψαν, άλλοι επέστρεψαν κι άλλοι έμειναν στην

ξενιτιά για πάντα. Επίσης, παρουσιάζουμε τον απόδημο συγχωριανό μας Αντρέα Γεωργίου (Andy George) γιο του Μάρκου και της Κατερίνας, ο οποίος διέπρεψε στις ΗΠΑ με τη λαμπρή του καριέρα ως φυσικός επιστήμονας. Ο Andy ανακάλυψε την πιο διαδεδομένη μέθοδο μέτρησης του χημικού αερίου ραδόνιο. Γι' αυτό και τιμήθηκε με ανώτατη διάκριση από τον υπουργό Ενέργειας των ΗΠΑ κ. Τζον Χέριγκτον. Όλοι οι Νιοχωρίτες είμαστε περήφανοι για το άξιο τέκνο του Νιοχώρκου που τίμησε το χωριό του.

Δεν είναι μόνο οι παλιοί που τιμούν το χωριό τους, αλλά και οι νέοι, πράγμα που αποδεικνύει τη φιλομάθεια και την προοδευτικότητα των Νιοχωριτών. Η συγχωριανή μας δημοσιογράφος Μαρία Τσαγγάρη ήταν ανάμεσα στους τέσσερις νέους συγγραφείς που βράβευσε φέτος η Ένωση Λογοτεχνών Κύπρου και η τουρκοκυπριακή Ένωση Καλλιτεχνών και Συγγραφέων.

Το αρχιεπισκοπικό ζήτημα (1900-1910) και η εμπλοκή του χωριού μας, από τον επιστημονικό μας συνεργάτη δρ. Απόστολο Γ. Κουρουπάκη, ρεπορτάζ, θύμησες και φώτο ρετρό συνθέτουν την ευρεία γκάμα του θεματολογίου του περιοδικού μας.

Η θετική ανταπόκριση εκ μέρους σας και τα πολύ ευμενή σας σχόλια τόσο για το περιεχόμενο όσο και για την εμφάνιση του περιοδικού μάς δίνει τη δύναμη και το κουράγιο να συνεχίσουμε και να προσπαθούμε για περαιτέρω βελτίωση.

Με αυτές τις σκέψεις χαιρετίζω την τρίτη έκδοση του περιοδικού, εκφράζοντας ταυτόχρονα θερμές ευχαριστίες σε όσους έκαναν εισφορές, πράγμα που βοηθά στη μερική κάλυψη των εξόδων του περιοδικού.

Όλοι μαζί οι Νιοχωρίτες να σώσουμε την εκκλησία μας

Πέρασαν 45 χρόνια από τη βάρβαρη τουρκική εισβολή που έφερε την καταστροφή στο νησί μας. Νεκροί, αγνοούμενοι, πρόσφυγες, εγκλωβισμένοι, νέες λέξεις μπήκαν στο λεξιλόγιό μας. Ανάμεσα στις τόσες χιλιάδες πρόσφυγες και οι Νιοχωρίτες, αφού και το χωριό μας, όπως και άλλα πολλά τα σάρωσε, κατά τη δεύτερη φάση της τουρκικής εισβολής, τον Αύγουστο του 1974, η μπότα του Αττίλα. Αφήσαμε πίσω το χωριό μας, τα μέρη που μεγαλώσαμε, τις εκκλησιές μας, το νεκροταφείο μας, τα σχολεία μας, τις περιουσίες μας, μα το κυριότερο τις μνήμες μας, που, ωστόσο, δεν σβήνουν όσα χρόνια κι αν περάσουν.

Οι Τούρκοι εισβολείς δεν σεβάστηκαν τίποτε, ούτε τις εκκλησιές μας, ούτε τα κοιμητήριά μας. Η εκκλησία του Αγ. Χαράλαμπος, του πολιούχου αγίου του χωριού μας, βεβηλώθηκε, συλήθηκε, μαγαρίστηκε. Κατέστρεψαν την Αγία Τράπεζα, το εικονοστάσι, τα πάντα, δεν άφησαν τίποτε όρθιο. Για πολλά χρόνια φώλιαζαν περισσότερα –τι ειρωνεία, το πουλί της ειρήνης. Η εικόνα που παρουσίαζε μόνο θλίψη, πικρία και απογοήτευση μας προκαλούσαν. Πριν από μερικά χρόνια, όμως, με προσπάθειες του Θεοφιλεστάτου επισκόπου Μεσαορίας κ. Γρηγορίου, έγιναν κάποια υποτυπώδη έργα συντήρησης, υπό τις περιστάσεις σημαντικά. Καθαρίστηκε ο ναός, κάποιες ρωγμές έκλεισαν και τοποθετήθηκαν πόρτες.

Από τη μια η καταστροφή των Τούρκων, από την άλλη ο χρόνος, έφεραν την εκκλησία μας σε πολύ επικίνδυνο σημείο, με τον κίνδυνο κατάρρευσης να είναι ορατός. Ο κοινοτάρχης και τα μέλη του Κοινοτικού Συμβουλίου, από την πρώτη μέρα της ανάληψης των καθηκόντων τους, έθεσαν ψηλά στις προτεραιότητές τους τη συντήρηση της εκκλησίας

και του κοιμητηρίου. Ο κοινοτάρχης είχε σειρά επαφών με τους εκπροσώπους της ελληνοκυπριακής πλευράς στη δικαιοτική τεχνική επιτροπή κ.κ. Τ. Χατζηδημητρίου και Σ. Κτωρή, καθώς και με τον επίσκοπο Μεσαορίας. Θέσαμε επιτακτικά το θέμα της έναρξης εργασιών συντήρησης του ιερού ναού Αγ. Χαράλαμπος. Οι όλες ενέργειες γίνονταν πάντοτε σε συνεννόηση και σε αγαστή συνεργασία με την εκκλησιαστική επιτροπή.

Τελικά, οι προσπάθειές μας ευοδώθηκαν και η συντήρηση της εκκλησίας μας εντάχθηκε στο Πρόγραμμα επειγόντων και αυτοχρηματοδοτούμενων έργων. Αυτό σημαίνει ότι το όλο κόστος για να αρχίσουν οι εργασίες θα το επωμιστούμε εμείς, οι Νιοχωρίτες. Έγινε εκτίμηση του κόστους για το όλο έργο το οποίο χωρίστηκε σε τρεις φάσεις.

ΠΑΓΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΣΚΕΨΗ

Με πρωτοβουλία του κοινοτάρχη πραγματοποιήθηκε στις 23 Μαΐου παγκοινοτική σύσκεψη, στην οποία συμμετείχαν τα μέλη του Κοινοτικού Συμβουλίου, οι ιερείς, η Εκκλησιαστική Επιτροπή, τα σωματεία, ο Όμιλος Γυναικών και παράγοντες της κοινότητας. Κατά στη σύσκεψη αποφασίσθηκε ομόφωνα η δημιουργία επιτροπής συντήρησης, η οποία θα προσπαθήσει να συγκεντρώσει το απαιτούμενο χρηματικό ποσό. Για τον σκοπό αυτό έχει ανοιχθεί λογαριασμός στην Τράπεζα Κύπρου (**Αρ. 357031690205, IBAN CY66002001950000357031690205, SWIFT BCYPC2**). Θα προχωρήσουμε στην πρώτη φάση ώστε να γίνουν εκείνες οι απαραίτητες ενέργειες για να μην καταρρεύσει η εκκλησία μας, δηλαδή συντήρηση της στέγης και του καμπαναριού και κλείσιμο των ρωγμών. Το κόστος ανέρχεται γύρω στις 65 με 70 χιλιάδες ευρώ.

Όλοι μαζί οι Νιοχωρίτες να σώσουμε την εκκλησία μας. Ο καθένας να συνεισφέρει ό,τι μπορεί. Οι καιροί είναι δύσκολοι –το γνωρίζω– ωστόσο, σας ζητώ, ο καθένας από το υστέρημά του και στο μέτρο των δυνατοτήτων του να συνεισφέρει. Έχουμε ηθική υποχρέωση έναντι των προγόνων μας να σώσουμε τον Άγιο Χαράλαμπο. Στην εκκλησία αυτή πολλοί από μας βαφτίστηκαν, άλλοι παντρεύτηκαν κι άλλοι κήδεψαν γονιούς και παππούδες τους. Αν το πιστέψουμε μπορούμε. Ο στόχος είναι εφικτός. Παράλληλα, απευθύνουμε έκκληση οι εισφορές σε κηδείες να γίνονται αποκλειστικά για να σώσουμε την κατεχόμενη εκκλησία μας. Όσοι επιθυμούν να κάνουν εισφορά μπορούν να το πράττουν απευθείας στην Τράπεζα Κύπρου, δείχνοντας τον λογαριασμό, ή να επικοινωνούν με τον κοινοτάρχη, τα μέλη του Κοινοτικού Συμβουλίου, ή τον γραμματέα της εκκλησιαστικής επιτροπής.

ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΟΔΗΜΟΙ ΔΙΠΛΑ ΜΑΣ

Είμαστε σίγουροι ότι την όλη προσπάθεια θα αγκαλιάσουν και οι όπου γης απόδημοι Νιοχωρίτες. Δεν είναι λίγες οι φορές που εκδήλωσαν την αγάπη τους για το αγαπημένο τους χωριό. Πολλοί είναι εκείνοι που επικοινωνήσαν με τον κοινοτάρχη και ζητούν πληροφορίες για την κατάσταση της εκκλησίας μας. Η στιγμή έφτασε, λοιπόν. Γι' αυτό καταχωρήσαμε το iban για να μπορούν να εμβάσουν το όποιο ποσό χωρίς δυσκολία. Όλοι μαζί να σώσουμε την εκκλησία μας. Έχουμε υποχρέωση σε αυτούς που την έκτισαν πριν από 140 χρόνια. Να σώσουμε την εκκλησία μας, για να τη βρούμε όρθια όταν θα έρθει η άγια ημέρα της επιστροφής μας.

Ο κοινοτάρχης Χρίστος Λαμπρίας

All the people of Neo Chorio must come together to save our church

Forty-five years have passed since the barbaric Turkish invasion that brought destruction to our island. The dead, the missing, the refugees, the enclaved, became new terms in the dictionary of our daily lives. The people of Neo Chorio were among the thousands of refugees as our village, like so many others, was trampled by Attila's boot during the second phase of the Turkish invasion in August 1974. We left our village behind, the places where we grew up, our churches, our cemetery, our schools, our properties, and, most of all, the places of our memories, although these will never fade however many years pass.

The Turkish invaders did not respect anything. Neither our churches nor our cemeteries. The church of Saint Charalambos, our village's patron saint, was desecrated, ransacked, vandalised. They destroyed the altar and the iconostasis. Nothing was left standing. For many years doves, ironically the birds of peace, nested in the church. Its appearance could cause us nothing but sorrow, bitterness and disappointment. However, a few years ago, through the efforts of His Grace Gregorios, Bishop of Mesaoria, some basic maintenance work, significant under the circumstances, was carried out. The temple was cleaned, some cracks covered up, and doors added.

Turkish destruction on one hand and the ravages of time on the other have now brought our church to a very dangerous point where the risk of its collapse is clearly evident. The community leader and the members of the Community Council have, from the first day of assuming their duties, set the conservation of the

church and cemetery high amongst their priorities. The community leader has had a series of meetings with the representatives of the Greek Cypriot side in the bicomunal technical committee, Messrs. T. Hadjidemetriou and S. Ktori, as well as with the Bishop of Mesaoria. The commencing of work conserving the holy church of Saint Charalambos has been made a matter of urgency. Any action is always taken in consultation and in cooperation with the ecclesiastical committee.

Our efforts have finally been rewarded and the conservation of our church has been included in the programme for urgent and self-funded projects. The entire cost for the commencement of the work will fall on us, the people of Neo Chorio. An estimation of the cost has been carried out for the entire project, which has been divided into three phases.

COMMUNITY-WIDE MEETING

On the initiative of the community leader, a community-wide meeting was held on 23 May with participants including the Community Council, the priests, the ecclesiastical committee, organisations and bodies, the Women's Group and other active members of the community. During the meeting, it was unanimously decided that a conservation committee would be formed to attempt to collect the monetary amount required. For this purpose, an account has been opened at the Bank of Cyprus (**No. 357031690205, IBAN CY66002001950000357031690205, SWIFT BCYPC2N**). In an initial phase, all the necessary work preventing the collapse of our church will be carried out, that is to say, the maintenance of its roof and bell tower and the closing up of cracks. The

cost of this comes to around 60 to 65 thousand euro.

All together the people of Neo Chorio must save our church. Each one of us can contribute what they are able. Times are hard, I am aware of that, however, I am asking each of you to contribute only what they are able. We have a moral obligation to those who came before us to save Saint Charalambos. Many of us were baptized in this church, others were married there, and others had the funerals of their parents and grandparents there. If we believe, we can do it. This is an achievable goal. At the same time, we ask that contributions at funerals from now on go only towards saving our enslaved church. All those who wish, can make a contribution directly through the Bank of Cyprus by referring to the relevant account, or, alternatively, by contacting the community leader, the members of the Community Council, or the secretary of the ecclesiastical council.

OUR OVERSEAS COMPATRIOTS ARE ALSO BY OUR SIDE

We are certain that the entire effort will also be embraced by Neo Chorio villagers living around the world. They have already demonstrated their love for the village many times. Many have contacted our community leader to find out about the condition of our church. And so, the time for action has come, and this is why we have listed the IBAN number so they are easily able to make their contributions. Let us save our church all together. We owe it to those who built it 140 years ago. Let us save our church so that we will still find it standing on that blessed day of our return.

**President of the Community Council
of Neo Chorio, Christos Lambrias**

Η βαλανιά

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΛΑΜΠΡΙΑ

Κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα του χωριού μας είναι η μεγάλη βελανιδιά, η γνωστή σε όλους τους Νιοχωρίτες η βαλανιά. Ένα τεράστιο πανύψηλο δέντρο που κάλυπτε μεγάλο μέρος της ομώνυμης γειτονιάς. Για να αγκαλιάσουν τον κορμό της χολιαζόντουσαν τέσσερις άντρες. Σύμφωνα με την παράδοση, το δέντρο αυτό υπήρχε από την ίδρυση του χωριού. Το γεγονός ότι κοντά στη ρίζα του υπήρχε αυλάκι που έτρεχε καθημερινά νερό συνέβαλε στη μεγάλη του ανάπτυξη. Δυστυχώς, μετά την εισβολή και κατοχή το δέντρο κινδύνευσε να ξεραθεί. Ωστόσο, κατόρθωσε να επιβιώσει και σιγά-σιγά άρχισε να μεγαλώνει πάλι.

Σύμφωνα με τον συγχωριανό μας Θεόδωρο Μαυράκη, δύο-τρία χρόνια πριν από την εισβολή κλιμάκιο του Τμήματος Δασών επισκέφθηκε το Νέο Χωριό, μετά από παράκληση του συγχωριανού μας Αντρέα Νικολάου (Γαλατάρη), ο οποίος εργαζόταν στο Τμήμα Δασών για να δει και να εκτιμήσει την ηλικία του αιωνόβιου δέντρου. Οι λειτουργοί του Τμήματος Δασών αποφάνθηκαν ότι η βαλανιά ήταν περίπου 850 χρονών. Στο Τμήμα Δασών, αν και διατηρούνται στοιχεία για τα αιωνόβια δένδρα της Κύπρου, δεν κατέστη δυνατόν να βρεθεί τίποτε σχετικό.

**Την άνοιξη «ετζίδκιαζαν»
πολλοί γκιώνηδες (Θουπιά).
Η Ελεγκού Χατζνζαβρού,
σύζυγος του Λούκα
Χατζνζαβρού, έλεγε στην
εγγονή της Μαρία Νικολαΐδου
Βακανά: «Μη σου γελάσει
το θουπί και το χελιδονάκι /
αν δεν λαλήσει ο τζίτζικας
δεν είναι καλοκαιράκι».**

Σύμφωνα με τον δάσκαλο Γεώργιο Κορέλλη,¹ ο κάθετος κορμός της βαλανιάς προχωρούσε σε ύψος πολλών μέτρων και οι πλάγιοι κλώνοι της, συμμετρικά διατεταγμένοι, κάλυπταν και σκίαζαν έκταση 80 τ.μ., σκιάζοντας ολόκληρη την πλατεία και τις αυλές των γειτονικών σπιτιών. Τα βαλανιδια της, μεγάλα και εύγεστα, αποτελούσαν τον στόχο των παιδιών που τα σηματοδούσαν με τις σφεντόνες του.

Τη σκιά της πελώριας βαλανιάς εκμεταλλεύτηκε ο Μιχαηλιάς, ο γείτονας που έκανε καφενείο στο οποίο σύχναζαν Έλληνες και Τούρκοι για να παίζουν αδελφικά την πρέφα, το σκαμπίλι τους και το τάβλι τους με τη συνοδεία της μελωδίας και τα τετερίσματα των πουλιών.

Στα παλιά κτηματολογικά βιβλία της Τουρκοκρατίας, η βαλανιά ήταν γραμμένη ως ιδιοκτησία της τουρκικής κοινότητας. Σε άλλη καταγραφή που έγινε στο διάστημα της βρετανικής αποικιοκρατίας γράφτηκε εξ ημίσεως και στις δύο κοινότητες. Όταν κατέστη αναγκαίο να κοπεί κάποιος χαμηλός κλώνος που σκέπαζε μια γειτονική αυλή, για την ανέγερση κατοικίας, τα ξύλα που κλώνου που αποκόπηκε πωλήθηκαν με πλειοδοσία και τα χρήματα από την πώληση διανεμήθηκαν εξίσου και στις δύο κοινότητες.

Κατά την τελευταία κτηματολογική καταγραφή του 1937-39 ο υπεύθυνος της καταγραφής κ. Πετσίδης την κατέγραψε ως περιουσία της ελληνικής χριστιανικής κοινότητας, καθόσον η γύρω περιοχή ανήκε εξ ολοκλήρου στους Έλληνες χριστιανούς κατοίκους του χωριού. Ωστόσο, σύμφωνα με τον συγχωριανό μας Κυριάκο Κατσούρη, ο κοινοτάρχης του χωριού Σοφοκλής Ζερβός ανέθετε στον Κυριάκο Καμπίτη την υλοτόμηση και τα ξύλα μοιράζονταν εξίσου ανάμεσα στις δύο κοινότητες.

Η κατάσταση της βαλανιάς σήμερα δεν θυμίζει τίποτε από τις παλιές της δόξες, ιδίως σε μέγεθος και επιβλητικότητα. Εντούτοις, στέκει εκεί εις πέισμα του χρόνου και της κατοχής και μας καρτερεί να επιστρέψουμε, να κάτσουμε κάτω από τον ίσκιο της και να αναπολήσουμε τις παλιές καλές στιγμές που έζησαν οι πρόγονοί μας, αλλά και τις ευχάριστες αναμνήσεις των παιδιών που έπαιζαν στον ίσκιο της, παιδιών που σήμερα είναι μεσήλικες.

¹ Γεώργιος Κορέλλης, «Θρύλοι και παραδόσεις. Μνήμες και Βιώματα. 2. Η Βαλανιά», *Ελεύθερη Κυθρέα*, τχ. 14 (1983), σελ. 89-90.

Τα κακόψητα φασόλια β'

ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Γ. ΚΟΥΡΟΥΠΑΚΗ

Πάει καιρός που η Αννού σταμάτησε να μαγειρεύει φασόλια, όσο και αν άρεσαν στον γερο-Λοΐζο, μα και εκείνος δεν της τα ζητούσε πια, καταλάβαινε ότι δεν τα θέλει στην κουζίνα της, δεν άντεχε ούτε τη μυρωδιά τους ούτε καν τη θέα τους. Από μέρες ο γερο-Λοΐζος είχε καταπέσει και η Αννού έπρεπε να προσέχει και τον εαυτό της, αλλά και τον γέρο, και μη φανταστείτε πως αυτή ήταν τωρασινή, συνότζιραή του ήταν, και όπως έλεγε πάντα η Αννού, μεταξύ σοβαρού και αστειού, «στραβώθηκα και σε πήρα», και εκείνος πάντοτε απαντούσε με ύφος, «μα επήρες στο τέλος καλό πράμα» και έκλεινε το μάτι του. Ο Συνοικισμός του Αγίου Μάμα δεν είχε και πολλή ζωή πια, οι νεότεροι δεν έμεναν στα διαμερίσματα των γονιών τους, έχτιζαν αλλού ή προτιμούσαν να νοικιάζουν σε άλλες περιοχές, έτσι στις πολυκατοικίες του συνοικισμού έμεναν πια οικονομικοί μετανάστες και ηλικιωμένα ζευγάρια. Μα, για καλή τύχη του γερο-Λοΐζου και της Αννούς στο ισόγειο έμενε ένα ζευγάρι, γύρω στα 65 ήταν κι οι δυο, ο Κόκος και η Λένια, πρόσφυγες απ' την Κερύνεια, η κόρη τους ήταν παντρεμένη στην Ελλάδα και ο γιος τους δούλευε στην Αγγλία, «οί, εννά μείνουν δα μέσα;», έλεγε η μάνα, κάνοντας τα πικρά γλυκά. Παρά τη διαφορά στην ηλικία τα δύο ζευγάρια έκαναν συχνά παρέα, μα περισσότερο, ο Κόκος και η Λένια είχαν την έννοια των γέρων.

Κυριακή πρωί, ο Κόκος είδε τον γερο-Λοΐζο να έχει βγει στο πεζοδρόμιο, ντυμένος με τα κυριακάτικά του. Ο Κόκος είχε συνήθεια να αγοράζει πρωί-πρωί κάθε Κυριακή δυο-τρεις εφημερίδες, άλλη για τα αθλητικά, άλλη για τα περιοδικά, άλλη για τα πολιτικά και περνούσε αρκετές ώρες, ώσπου να ετοιμαστεί το φαγητό ή να πάει στο καφενείο, για να δώσει διάλεξη, όπως τον περιπαίζε η Λένια, «θκιαβάζεις τα στες εφημερίδες και μετά κάνεις τον έξυπνο πως τα ξέρεις ούλα», του έλεγε. «Εν εν ανάγκη να τα θκιαβάσω, μόνο πότε θα πεθάνω δεν ξέρω», της απαντούσε, έτσι για την πικά. Η Λένια τον αποχαιρέτησε, «να πάεις στο καλό... ξήσασες όμως τα δεφτέρια σου... πώς εννά κάμεις μάθημα;...». Μουρμουρούσε κιόλας, επειδή άφηνε τις εφημερίδες απλούμενες πάνω στη ροτόντα της τραπεζαρίας, «Μην έχεις έννοια, θυμούμαι τα ούλα απ' έξω... που εν να με περιπαίξεις εσου εμένα»... Πράγματι, ο Κόκος έφευγε για να πάει στο καφενείο εκείνο το πρωί, όταν είδε τον γερο-Λοΐζο.

Η λειτουργία, όμως, είχε σχολάσει, ήταν περασμένες δέκα και είχαν ακούσει την Αννού να φωνάζει του Λοΐζου, «οί να σηκωστείς να κάμεις καφέ, εννά 'ρτω εγώ να σου κάμω!». Μα ήταν σχεδόν αγάραγα και σύντομα τους

Εκείνο το πρωί πήρε το μάτι της τον κύριο τίτλο μιας εφημερίδας, «Η Άσσια τέλειωσε τους αγνοούμενους», δεν έδωσε σημασία, είχε μπουχτίσει από ειδήσεις για τους αγνοούμενους...

Ξαναπήρε ο ύπνος. Σκέφτηκε ο Κόκος πού να πηγαίνει ο γέρος έτσι ντυμένος; «άλλο πάλε τούτο», είπε η Λένια. Αμέσως, ο Κόκος βγήκε στον δρόμο, «ε, Λοΐζο, πού εννά πάεις, περιμένεις την Αννού; Εννά πάτε ρομαντικό περίπατο;», τον αστειέψε. Ο γερο-Λοΐζος ούτε που του έδωσε σημασία, κοιτούσε την αρχή του δρόμου, ακίνητος, αμίλητος, ανέκφραστος. Περίμενε. Τον κοίταξε καλά ο Κόκος, το απλανές βλέμμα του, η χαμένη θωριά του, περίμενε, γνωρίζοντας. Θορυβήθηκε ο Κόκος, σου λέει τι έγινε τώρα, και πού είναι και η γριά του. Μπήκε γρήγορα στο διαμέρισμά του και φώναξε τη Λένια, «Τι εννά κάμουμε; Να φωνάξουμε το γιατρό;», ρώτησε ο Κόκος τη γυναίκα του.

Εκείνο το πρωί στη ροτόντα, και ενώ ξεφυσούσε η Λένια για τα πατσαρίκια του Κόκου, πήρε το μάτι της τον κύριο τίτλο μιας εφημερίδας, «Η Άσσια τέλειωσε τους αγνοούμενους», δεν έδωσε σημασία, είχε μπουχτίσει από ειδήσεις για τους αγνοούμενους, για το Κυπριακό και για τους πολιτικούς που δεν λένε να συμφωνήσουν σε τίποτα. Όταν, όμως, μπήκε στο σπίτι ο Κόκος και της είπε για τον γερο-Λοΐζο, αμέσως κατάλαβε και έτρεξε κοντά του, «Ε, Λοΐζο», του είπε με ήρεμη φωνή «μα ήντα που 'παθες, εννά κρωύσεις»... Ο γέρος δεν έδινε καμία σημασία, και όσο του μιλούσε η Λένια, προσπαθούσε να καταλάβει πώς είναι δυνατόν να έχει σχέση το πρωτοσέλιδο με τον γερο-Λοΐζο, τότε ο γέρος γύρισε και έδειξε με το χέρι του το μπαλκόνι του διαμερισμάτος του... Αμέσως η Λένια και ο Κόκος έτρεξαν επάνω και μπροστά από την κουζίνα είδαν την Αννού πεσμένη και στο πάτωμα παντού σκορπισμένα φασόλια... Και ο γερο-Λοΐζος περίμενε ακόμα...

Πρώτη δημοσίευση: *Καθημερινή Κύπρου*, 12 Μαρτίου 2017.

Η Κυθρέα σήμερα - Όραμα επιστροφής

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΛΑΜΠΡΙΑ

Στην εκδήλωση με θέμα «Η Κυθρέα σήμερα – Όραμα επιστροφής», που διοργάνωσε η «Ένωση Κυπρίων Προσφύγων Ελλάδας – Κύπρος '74» στο «Σπίτι της Κύπρου» στην Αθήνα στις 4 Μαρτίου 2019, μίλησε ο κοινοτάρχης του Νέου Χωρίου Κυθρέας Χρίστος Λαμπρίας, εκπροσωπώντας ταυτόχρονα και την Ένωση Κατεχόμενων Κοινοτήτων Επαρχίας Λευκωσίας. Στην εκδήλωση απηύθυνε χαιρετισμό και ο δήμαρχος Κυθρέας δρ Πέτρος Καρεκλάς, ενώ τους ομιλητές παρουσίασε ο πρόεδρος της Ένωσης δρ Λοΐζος Λοΐζος. Επίσης, προβλήθηκε ντοκιμαντέρ για την Κυθρέα. Ο δρ Λοΐζος Λοΐζος τόνισε την ανάγκη συσπείρωσης του προσφυγικού κόσμου μέσω τέτοιων εκδηλώσεων με σκοπό την ενδυνάμωση του αγωνιστικού φρονήματος και την τόνωση του αισθήματος συμπόρευσης στον συλλογικό αγώνα για επιστροφή. Στη δική του παρέμβαση ο δήμαρχος Κυθρέας ανέλυσε την κατάσταση στην Κυθρέα σήμερα, μετά τα τετελεσμένα της τουρκικής εισβολής και την πάροδο 45 χρόνων από την κατάληψή της.

Ο Χρίστος Λαμπρίας, αφού ευχαρίστησε τον δρ Λοΐζο για την πρόσκληση, ανέφερε ότι εκδηλώσεις μνήμης για την κατεχόμενη πατρίδα μας συμβάλλουν στην καλλιέργεια και σφυρηλάτηση αγωνιστικού φρονήματος για συνέχιση των προσπαθειών μας, ανεξαρτήτως εμποδίων, για επιστροφή και δικαίωση του αγώνα μας. Ενός αγώνα που μοναδικό στόχο θα πρέπει να έχει την επανένωση της πατρίδας μας μέσω μιας δίκαιης και λειτουργικής λύσης του κυπριακού προβλήματος. «Επιθυμούμε μία πατρίδα απαλλαγμένη από ξένα στρατεύματα, εγγυήσεις και επεμβατικά δικαιώματα», και πρόσθεσε: «Νοσταλγούμε τη γενέθλια γη όπου έζησαν, πόνεσαν, αγωνίστηκαν, αλλά και μεγαλούργησαν γενιές και γενιές και με πίκρα φέρνουμε στη μνήμη μας θύμησης από το φρικτό καλοκαίρι του 1974. Παρά τη 45χρονη βίαιη εξορία μας, δεν ξεχνάμε τις ρίζες μας, τη γη που μας γέννησε και έχουμε φωτεινό

οδηγό μας πάντα τους στίχους του ποιητή μας Κώστα Μόντη: 'Χρόνια σκλαβικίες ατέλειωτες, τον πάτσον τζιαι τον κλώτσον τους, εμείς τζιαμαί, ελιές τζιαι τερασιές πάνω στον ρότσον τους'».

Ο κοινοτάρχης, μιλώντας εκ μέρους και των άλλων κοινοτήτων του διαμερίσματος Κυθρέας, παρέθεσε εν συντομία ιστορικά στοιχεία για το κάθε χωριό, τονίζοντας ότι «εμείς οι κάτοικοι του διαμερίσματος Κυθρέας εκείνο που θυμόμαστε πολύ έντονα είναι τη μεγάλη πηγή, τον Κεφαλόβρυσο, που ύδρευε χιλιάδες κόσμου και άρδευε χιλιάδες στρέμματα γης και περιβόλια, πραγματικό νόμα ζωής. Στο Κρατικό Αρχείο υπάρχει έγγραφο στο οποίο αναφέρεται ότι η 24ωρη ροή νερού του κεφαλόβρυσου τους χειμερινούς μήνες ήταν 2 εκατομμύρια γαλόνια. Δυστυχώς, σήμερα ο κεφαλόβρυσος στέρεψε και είναι απορίας άξιον πώς έγινε αυτό, αν λάβουμε υπόψη ότι η αρχαιολογική σκαπάνη εντόπισε ευρήματα που αποδεικνύουν ότι το νερό του κεφαλόβρυσου μεταφερόταν στην Αμμόχωστο. «Μπορεί το νερό του Κεφαλόβρυσου να χάθηκε, εμάς όμως οι μνήμες μας παραμένουν ζωντανές και μας υπαγορεύουν το αύριο, ελεύθεροι να ζήσουμε στη γη που μας γέννησε», υπογράμμισε ο κοινοτάρχης.

Ο κ. Λαμπρίας πρόσθεσε: «Οι κοινότητες της περιοχής Κυθρέας πριν από τον Ιούλιο του 1974 ήταν πολύβουες κυψέλες και δοχεία προαιώνιων παραδόσεων. Εργατικές μέλισσες οι κάτοικοί τους, μα και φιλοπρόοδοι. Διατηρούσαν τις παραδόσεις τους και δεν αρνιόντουσαν την πρόοδο. Σήμερα όμως τι γίνεται; Οι κοινότητες αυτές έχασαν την ουσία της ύπαρξής τους, που δεν είναι άλλη από τους ίδιους τους ανθρώπους τους, οι οποίοι σκορπισμένοι στην ελεύθερη Κύπρο παλεύουν να μην ξεχάσουν».

Ιδιαίτερη αναφορά έκανε στο θέμα της εκπαίδευσης τονίζοντας ότι οι Νιοχωρίτες ήταν ανέκαθεν φιλομαθείς και παρά τις στερήσεις έστειλαν τα παιδιά τους στο σχολείο για μόρφωση, σε πολλές δε περιπτώσεις και στο εξωτερικό για φοίτηση σε πανεπιστήμια. Ο συγχωριανός μας δάσκαλος Στυλιανός Ροδούλης είπε ότι τα χωριά που έβγαζαν δασκάλους ήταν η Κυθρέα, το Νιόχωρκο, η Ακανθού και ο Στρόβολος.

Στη συνέχεια αναφέρθηκε στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν όλοι οι πρόσφυγες στον αγώνα για επιστροφή, με τον χρόνο, που είναι αδυσώπητος, να προβάλλει ως το κύριο πρόβλημα. Έχουν περάσει 45 ολόκληρα χρόνια, σχεδόν μισός αιώνας. Τα νήπια, το 1974, τώρα είναι μεσήλικες, οι νέοι σε ώριμη ηλικία, ενώ οι τότε μεσήλικες δεν είναι πια ανάμεσά μας. «Πρέπει πάση θυσία να φέρουμε τους νέους κοντά. Να παραλάβουν τη σκυτάλη για συνέχιση του αγώνα, να εμπλακούν και να αναλάβουν πρωτοβουλίες. Εμείς, όμως, η Πολιτεία, η Εκκλησία, η τοπική αυτοδιοίκηση, η κοινωνία, τι κάνουμε για να φέρουμε τους νέους κοντά», διερωτήθηκε.

Ιδιαίτερη αναφορά έκανε στις εκδηλώσεις μνήμης που

«Δεν έχουμε την πολυτέλεια να αφήνουμε τον χρόνο να περνά αναξιοποίητος χωρίς λύση. Τα τετελεσμένα της εισβολής, ο εποικισμός, η αλλαγή του δημογραφικού χαρακτήρα, του περιβάλλοντος με τον σκόπιμο οικοδομικό οργανισμό, ολοένα και παγιώνονται.»

οργανώνει το Κοινοτικό Συμβούλιο και στις δραστηριότητες των σωματείων του χωριού και του Ομίλου Γυναϊκών. Επίσης, αναφέρθηκε στο εξαμηνιαίο περιοδικό Νιοχωρίτικη Φωνή που αγκαλιάστηκε από όλους τους Νιοχωρίτες τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Εξάλλου, τόνισε ότι υπάρχει αγαστή συνεργασία με τον εκπρόσωπο της ελληνοκυπριακής πλευράς στη Δικαιοτική Τεχνική Επιτροπή για συντήρηση της εκκλησίας και του κοιμητηρίου του χωριού μας, αλλά δυστυχώς χωρίς αποτέλεσμα, λόγω της παρελκυστικής πολιτικής της τουρκικής πλευράς.

Καταλήγοντας, μεταξύ άλλων, είπε: «Δεν έχουμε την πολυτέλεια να αφήνουμε τον χρόνο να περνά αναξιοποίητος χωρίς λύση. Τα τετελεσμένα της εισβολής, ο εποικισμός, η αλλαγή του δημογραφικού χαρακτήρα, του περιβάλλοντος με τον σκόπιμο οικοδομικό οργανισμό, ολοένα και παγιώνονται. Η Κύπρος δεν αντιμετώπισε πρόβλημα εποικισμού ούτε και επί οθωμανικής αυτοκρατορίας. Και το αντιμετωπίζει σήμερα που είναι μέλος της Ε.Ε. και άλλων διεθνών οργανισμών. Ωστόσο, εύλογα εγείρονται ερωτήματα του τύπου; Μα θα απεμπολήσου-

με τα αναφαίρετα και αναπαλλοτρίωτα δικαιώματά μας; Θα ξεχάσουμε τους τόπους μας, τους πεσόντες, τους εγκλωβισμένους, τους αγνοούμενους, την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μας. Ασφαλώς όχι. Ας προσπαθήσουμε να πετύχουμε αυτό που είπε ο εθνάρχης Μακάριος: έναν έντιμο συμβιβασμό, έναν συμβιβασμό με βάση τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών για μια δικαιοδική ομοσπονδία, με μία κυριαρχία, μία διεθνή προσωπικότητα, μία υπηκοότητα, όχι δύο κράτη, όχι συνομοσπονδία, όχι διχοτόμηση. Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι το υφιστάμενο στάτους κβο δεν θα είναι το ίδιο μετά από κάποια χρόνια. Ούτε το σύνθημα που ακούγεται τελευταία “τζέινι ποτζί τζιαι εμείς ποδά είναι λύση”. Ας προβληματιστούμε για τα παιδιά μας, για τις επερχόμενες γενιές».

Στην εκδήλωση παρέστησαν οι Νιοχωρίτες Δώρα Χαϊρεπέτη, Χρίστος Ν. Πόντος, Κωνσταντία Λαμπρία, Νένα Μιρμίρογλου, θυγατέρα του ιατρού Θεμιστοκλή Ζερβού, και η Αναστασία Λαμπρία, εγγονή του Κυριάκου Κ. Λαμπρία, εισαγγελέα εφετών.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Ο κοινοτάρχης μίλησε σε μαθητές του Λυκείου Γ' Λατσιών

ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Γ. ΚΟΥΡΟΥΠΑΚΗ

Η καλλιέργεια μνήμης για τα κατεχόμενα χωριά μας και η ενημέρωση ιδιαίτερα των νέων για τη ζωή πριν από το 1974 στην κατεχόμενη Κύπρο είναι απαραίτητα στοιχεία για έναν αγώνα με όραμα την επιστροφή στη γενέθλια γη. Γι' αυτό το Κοινοτικό Συμβούλιο αξιοποιεί κάθε ευκαιρία για συμμετοχή σε εκδηλώσεις που αποβλέπουν στον πιο πάνω σκοπό. Ο κοινοτάρχης Χρίστος Λαμπρίας έλαβε πρόσκληση από τη διεύθυνση του Λυκείου Γ' Λατσιών να μιλήσει σε μαθητές για τα Κατεχόμενα στο πλαίσιο ημερίδας ελευθέρων δραστηριοτήτων κατά την οποία οι μαθητές δηλώνουν το ενδιαφέρον τους και κατατάσσονται σε ομίλους. Η εκδήλωση έλαβε χώρα τη Δευτέρα 11 Φεβρουαρίου το πρωί.

Ο κοινοτάρχης στην ομιλία του αναφέρθηκε στο Νιόχωρκο, στην ιστορία του, στις εκκλησίες του, στις ασχο-

λίες των κατοίκων του, στα προϊόντα που παρήγε, στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή, στα σωματεία και στη ζωή των νέων την εποχή εκείνη.

Ιδιαίτερη αναφορά έκανε στη γεωργική παραγωγή του χωριού, κυρίως στη δενδροκαλλιέργεια ελιών και εσπεριδοειδών, αλλά και στην καλλιέργεια εποχικών λαχανικών, όπως τα κραμπιά και τα κουκιά τον χειμώνα και τα ζαρζαβατικά (αγγούρια, ντομάτες, μελιτζάνες, μπάμιες και πεπονοειδή) το καλοκαίρι. Αναφέρθηκε, επίσης, στην καλλιέργεια σιτηρών στον κάμπο της Μεσαριάς. Τονίστηκε ιδιαίτερα το γεγονός ότι την εποχή εκείνη ο γεωργός πότιζε κυριολεκτικά τη γη με τον ιδρώτα του για να του δώσει καρπούς. Καλλιεργούσε τα χωράφια με τα βόδια, θέριζε με το δρεπάνι, πότιζε με το φτυάρι. Δεν υπήρχαν τεχνικά μέσα αυτόματης άρδευσης, η δε εκβιομηχάνιση της γεωργίας με τη χρήση τρακτέρ και θεριστικών μηχανών άρχισε τη δεκαετία του '60.

Οι μαθητές ρώτησαν ποια ήταν οι συμβολή των εφήβων και νέων της εποχής εκείνης στις διάφορες γεωργικές ασχολίες, προκειμένου να κάνουν σχετικές συγκρίσεις. Ο κοινοτάρχης τους ανέφερε ότι ένας μαθητής τότε εκτός από το διάβασμα που είχε, έπρεπε να βοηθήσει στις γεωργικές εργασίες (πότισμα και μάζεμα ελιών), καθάρισμα στάβλων, άρμεγμα αγελάδων και αιγοπροβάτων κ.ά.).

Ο κοινοτάρχης πληροφόρησε τα παιδιά για το σχολείο και τους δασκάλους του Νέου Χωριού, τονίζοντας ότι μέχρι τη δεκαετία του '50 όσοι πήγαιναν στο Γυμνάσιο στη Λευκωσία έπρεπε να νοικιάζουν δωμάτιο κι επέστρεφαν στο χωριό τα Σαββατοκύριακα. Το ίδιο και όσοι νέοι έμπαιναν από μικροί στη βιοπάλη.

Επίσης, τόνισε ότι οι Νιοχωρίτες επεδείκνυαν έντονη κοινωνική δράση γι' αυτό ίδρυσαν δυο σωματεία και λειτούργησαν από τη δεκαετία του '40 ελαιοτριβείο, υπερσύγχρονο για την εποχή του. Επίσης, διεκδικούσαν τα δικαιώματά τους και αγωνίζονταν για ικανοποίηση των αιτημάτων τους.

ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΤΟΥ '74

Ιδιαίτερη αναφορά έκανε ο κοινοτάρχης στα τραγικά γεγονότα του μαύρου Ιούλη του 1974, που η Τουρκία, εκμεταλλευόμενη το άφρον και προδοτικό πραξικόπημα, εισέβαλε στην Κύπρο με τις γνωστές συνέπειες: πεσόντες, εν ψυχρώ δολοφονίες, αγνοούμενοι, πρόσφυγες,

εγκλωβισμένοι, ξεριζωμός. Σε ό,τι αφορά το Νιόχωρκο, ο κοινοτάρχης τόνισε ότι το χωριό του έχει το θλιβερό προνόμιο να αριθμεί τα πιο πολλά θύματα (72) απ' όλη την Κύπρο. Δυστυχώς, επειδή το Νιόχωρκο ήταν το πρώτο χωριό στο οποίο μπήκαν οι Τούρκοι, μετά την κατάρρευση της αμυντικής γραμμής της Μίας Μηλιάς, δεν σεβάστηκαν την ανθρώπινη ζωή και δολοφόνησαν εν ψυχρώ αθώους αμάχους ως επί το πλείστον ηλικιωμένους.

Ο κοινοτάρχης πληροφόρησε τους μαθητές αναφορικά με την καταστροφή και βεβήλωση των εκκλησιών και του κοιμητηρίου, κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά στην εικόνα του Ιησού Χριστού που αφαιρέθηκε από το εικονοστάσι της εκκλησίας του Αγίου Χαραλάμπους και πωλήθηκε στη μαύρη αγορά από αρχαιοκάπηλους. Η εικόνα βρέθηκε και επιστράφηκε στην εκκλησία.

Τέλος, έγινε αναφορά στην εκκλησία που έκτισαν οι εκτοπισμένοι Νιοχωρίτες, αλλά και στο μνημείο πεσόντων στην Αγλαντζιά. Ζήτησε από τους νέους να συμμετέχουν πιο ενεργά και να επιδεικνύουν πιο πολύ ενδιαφέρον για τις κατεχόμενες περιοχές της Κύπρου. Δυστυχώς, στον συγκεκριμένο όμιλο για τα κατεχόμενα συμμετείχαν μόνο οκτώ μαθητές επί συνόλου 700. Ωστόσο, τα παιδιά που παρακολούθησαν τη διάλεξη έδειξαν ενδιαφέρον και υπέβαλαν πολλές ερωτήσεις. «Ουκ εν τω πολλώ το ευ», κατέληξε ο κοινοτάρχης, ευχαριστώντας παράλληλα τη διεύθυνση του σχολείου για την ευκαιρία που του έδωσε να μιλήσει στα παιδιά.

Εξαιρετικά επιτυχής η συνειστιάσή μας

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΛΑΜΠΡΙΑ

Μεγάλη επιτυχία σημείωσε και η δεύτερη καθιερωμένη ετήσια συνειστίαση που διοργάνωσε το Κοινοτικό Συμβούλιο του χωριού μας στις 2 Δεκεμβρίου 2018, στο «Κτήμα Κουσιουμή», του συγχωριανού μας Παύλου Κουσιουμή. Η συμμετοχή των Νιοχωριτών ήταν και φέτος πολύ μεγάλη, περισσότεροι από 300 συγχωριανοί μας πέρασαν ευχάριστα και για ακόμη μία χρονιά είχαν την ευκαιρία να μοιραστούν τις ιστορίες τους, να πουν τα νέα τους και να διασκεδάσουν όλοι μαζί. Στο πολύ ζεστό κλίμα συνέβαλε η καλή διάθεση των συμμετεχόντων, η ποσότητα και η εξαιρετική ποιότητα των εδεσμάτων, που πάντα χαρακτηρίζει το «Κτήμα Κουσιουμή», και οι εξαιρετικοί παραδοσιακοί χοροί που παρουσίασε αφιλοκερδώς το χορευτικό συγκρότημα «Στάμνα» Αναλιόντα, διευθυντής του οποίου είναι ο συγχωριανός μας Κώστας Ελευθεριάδης. Προσφωνώντας τους παρευρισκομένους ο γράφων, ως κοινοτάρχης του χωριού ανέ-

φερα, μεταξύ άλλων, ότι στόχος της συνειστίαςης είναι η σύσφιξη των μεταξύ μας σχέσεων και η ανανέωση των δεσμών αγάπης και φιλίας που μας ενώνουν, κάτι που φαίνεται ότι το επιτυγχάνουμε. Είναι, μάλιστα, ιδιαίτερα ενθαρρυντικό το γεγονός ότι στη συνειστίαση παρευρέθηκαν και αρκετοί νέοι του χωριού. Δήλωσα συγκεκριμένα: «Έχουν περάσει πάνω από 44 χρόνια που εκδιωχθήκαμε διά της βίας από το αγαπημένο μας χωριό. Ο χρόνιος είναι αδυσώπητος. Τα νήπια της εποχής εκείνης είναι τώρα μεσήλικες, οι νέοι πέρασαν στην τρίτη ηλικία και οι τότε μεσήλικες δεν είναι πια ανάμεσά μας. Είναι χρέος όλων μας να διατηρούμε άσβεστη τη μνήμη για το χωριό μας. Γι' αυτό και ως Κοινοτικό Συμβούλιο διοργανώνουμε διάφορες εκδηλώσεις που θα φέρουν τους Νιοχωρίτες πιο κοντά. Η σημερινή συνειστίαση εντάσσεται μέσα σε αυτό το πλαίσιο. Ωστόσο, θα πρέπει να σκεφθούμε τρόπους για να φέρουμε τους νέους πιο κοντά. Ειλικρινά χαίρομαι γιατί βλέπω ανάμεσά μας και νέους που γεννήθηκαν στην προσφυγιά».

Στη συνέχεια οι συμμετέχοντες στην εκδήλωση ενημερώθηκαν για τις δραστηριότητες του Κοινοτικού Συμβουλίου, κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά στην έκδοση του εξαμηνιαίου περιοδικού Νιοχωρίτικη Φωνή, του ημερολογίου που για το 2019 είναι αφιερωμένο στο δημοτικό σχολείο, και ενημερώθηκαν για το βιβλίο που εξέδωσε το Κοινοτικό Συμβούλιο για το κοιμητήριο του χωριού μας. Αναφερόμενος στους πόρους του Κοινοτικού Συμβουλίου ευχαρίστησα θερμά για τις εισφορές που γίνονται από τους κατοίκους του χωριού, καθώς, επίσης, εκείνους οι οποίοι καταχωρούν διαφημίσεις στην ιστοσελίδα του χωριού <http://www.neochorio.org.cy> και συγκεκριμένα τους:

Κτήμα Κουσιουμή, του Παύλου Κουσιουμή
Τορ ΚΙΝΙΣΙΣ, του Άκη Κελεπέσιη
Ξηροί καρποί ΣΕΡΑΝΟ του Ευάγγελου και της Όλγας Νεοφύτου και
Την εταιρεία πώλησης αυτοκινήτων του Γιάννη Μίτα.

Ο ΠΑΠΑΔΙΟΜΗΔΗΣ ΜΙΛΗΣΕ ΣΤΟΥΣ ΧΩΡΙΑΝΟΥΣ

Στην εκδήλωση απηύθυνε σύντομο χαιρετισμό και ο ιερέας της κοινότητάς μας πρωτοπρεσβύτερος Διομήδης, ο οποίος συνεχάρη το Κοινοτικό Συμβούλιο για τη διοργάνωση της συνεστίαισης. Επίσης, κάλεσε τους χωριανούς να μην ξεχνούν το κατεχόμενο χωριό μας και να συμμετέχουν στις εκδηλώσεις που διοργανώνονται από το Κοινοτικό Συμβούλιο σε συνεργασία με την Εκκλησιαστική Επιτροπή και τα οργανωμένα σύνολα. Τέλος, κάλεσε τους Νιοχωρίτες να προσέρχονται πιο τακτικά στην εκκλησία του Αγίου Χαραλάμπους στην Αγλαντζιά για τον εκκλησιασμό τους.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Τιμήθηκαν οι αιμοδότες

Το Κοινοτικό Συμβούλιο, με την ανάληψη των καθηκόντων του, καθιέρωσε δύο αιμοδοσίες, μία στα μέσα Σεπτεμβρίου προς τιμή των πεσόντων, και μία αρχές Φεβρουαρίου, με την ευκαιρία της εορτής του πολιούχου αγίου του χωριού μας, Αγίου Χαραλάμπους. Φέτος τιμήθηκαν οι αιμοδότες Νιοχωρίτες που με τη συμμετοχή τους στην αιμοδοσία αποδεικνύουν τα αλτρουιστικά τους αισθήματα. Μια μπουκάλα αίμα μπορεί να σώσει μια ζωή. Δεν υπάρχει πιο μεγάλη ικανοποίηση ενός αιμοδότη, όταν παίρνει μήνυμα από την Τράπεζα Αίματος που αναφέρει: «Το αίμα που έδωσες μεταγγίστηκε σ' έναν συνάνθρωπό σου που το είχε ανάγκη».

Την απονομή των πλακετών έκαναν ο πρωτοπρεσβύτερος Διομήδης, ο κοινοτάρχης Νέου Χωρίου Πάφου κ. Αντρέας Μάχιμος και ο κοινοτάρχης του χωριού κ. Χρίστος Λαμπρίας.

Τιμήθηκαν οι πιο κάτω αιμοδότες με την επίδοση τιμητικής πλακέτας:

Θεώνη Στυλιανού Κούννου, Κυριάκος Ζίγκας, Αθηνά Στρατουρά Τζωρτζή, Κυριάκος Σαλλαγκός, Χαράλαμπος Δαμιανού, Παναγιώτης Χώπλαρος, Νίκος Κούμου, Αντρέας Περδίας, Κυριάκος Ταλατίνης, Νικόλας Λαμπρίας, Κώστας Κοκονής, Χαράλαμπος Κυριακίδης, Κάκια Ζερβού και Χρίστος Λαμπρίας.

Βράβευση νεαρής Νιοχωρίτισσας σε λογοτεχνικό διαγωνισμό

ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Γ. ΚΟΥΡΟΥΠΑΚΗ

Μια νεαρή Νιοχωρίτισσα, η Μαρία Τσαγγάρη, ήταν ανάμεσα στους τέσσερις νέους συγγραφείς που βράβευσε φέτος η Ένωση Λογοτεχνών Κύπρου (ΕΛΚ) και η τουρκοκυπριακή Ένωση Καλλιτεχνών και Συγγραφέων, στο πλαίσιο του διαγωνισμού που διοργανώνουν από κοινού οι δύο οργανώσεις τα τελευταία χρόνια. Η Μαρία συμμετείχε στον διαγωνισμό με το διήγημά της «Μπλε πεθαμενί», αφού ο φετινός διαγωνισμός αφορούσε διηγήματα δύο συγγραφέων από κάθε κοινότητα και αποτελεί τον όγδοο στη σειρά που διοργανώνεται από τις δύο Ενώσεις.

Τα βραβευθέντα διηγήματα των Μαρίας Τσαγγάρη, Κωνσταντίνου Μακρή, Σαλαμίς Αίσεγκιούλ Σιεντούγκ και Τουκτού Τουγιάν εκδόθηκαν σε βιβλίο με τίτλο *Διηγήματα. Öyküler*, το εξώφυλλο της δικαιοδικής έκδοσης κοσμή έργο της Κατερίνας Ατταλίδου. Η έκδοση έγινε με τη συμβολή του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, που εδώ και χρόνια στηρίζει αυτή την προσπάθεια. Σε σχέση με τους στόχους του θεσμού, αναφέρεται το εξής στο προλογικό σημείωμα του βιβλίου: «[...] Ο θεσμός έχει πια καθιερωθεί, αφού θεωρήθηκε πολύ πετυχημένος δίνον-

τας ως καρπούς νεανικά αλλά ώριμα έργα από τις δύο κοινότητες, που συμβάλλουν στη διάχυση και ανταλλαγή ιδεών, τεχνικών και νοοτροπιών στον τρόπο γραφής και σκέψης. Αλλά, βεβαίως, και στους προβληματισμούς και την κοινή πεποίθηση της νέας γενιάς πως η μοιρασμένη πατρίδα μπορεί να επανερωθεί και να ευημερήσει σε συνθήκες αλληλοκατανόησης, μακριά από μισαλλοδοξίες. [...] Ήδη αυτός ο στόχος επιτυγχάνεται αν κρίνουμε και από το γεγονός ότι νέοι συγγραφείς, πεζογράφοι ή ποιητές, που λάβανε ή λαμβάνουν μέρος στον διαγωνισμό, αποτελούν παράδειγμα φιλίας και συναδέλφωσης. [...]»

Η Ένωση Λογοτεχνών Κύπρου και η τουρκοκυπριακή Ένωση Καλλιτεχνών και Συγγραφέων παρουσίασαν την κοινή έκδοση με τα διηγήματα των τεσσάρων νέων συγγραφέων στις 4 Φεβρουαρίου 2019 στο Σπίτι της Συνεργασίας στη Λευκωσία. Σύμφωνα με ανακοίνωση για την εκδήλωση, «η δίγλωσση αυτή έκδοση [...] γέμισε την υπερπλήρη αίθουσα με ενθουσιασμό και ελπίδα πως η πατρίδα έχει μέλλον σε μια λεύτερη και επανενωμένη οντότητα, όπως τονίστηκε και από τους προέδρους των δύο οργανώσεων Χρήστο Χατζήπαπα και Tamer Öncül». Στην ανακοίνωση σημειώνεται επίσης ότι «τονίστηκε πως η λογοτεχνία είναι μια από τις δυνατές συνιστώσες αντίστασης στην κατοχή και στις διάφορες επιβουλές» και ότι σε αυτό

το πνεύμα κινήθηκαν και οι ομιλίες των παρουσιαστών του βιβλίου Γιώργου Φράγκου και Emel Kaya, όπως και των τιμώμενων συγγραφέων.

ΜΗΝΥΜΑ ΕΛΠΙΔΑΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗΣ

Στη δική της παρέμβαση, η Μαρία Τσαγγάρη έστειλε μήνυμα ελπίδας και ειρηνικής συμβίωσης μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων στην κοινή τους πατρίδα, αναφέροντας εν συντομία το εξής: «Ευχαριστούμε πάρα πολύ και την Ένωση Λογοτεχνών και την Ένωση Καλλιτεχνών και Συγγραφέων για την ευκαιρία να μοιραστούμε όσα γράφουμε αλλά και για την ευκαιρία να δούμε και να διαβάσουμε μεταφρασμένα τα έργα των συνομηλικών μας Τουρκοκυπρίων. Φαίνεται διαβάζοντας τα κείμενα και των τεσσάρων μας ότι μεγαλώσαμε στον ίδιο τόπο και ότι θα μπορέσουμε να συνεχίσουμε να ζούμε στον ίδιο τόπο και να τον μοιραζόμαστε δίκαια».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΟΠΛΑΡΟΣ*

Στο σπίτι μου το πατρικό

Ηλιε ζεστέ παντοινέ,
γαλάζια θάλασσα απέραντη,
βουνό ψηλό των πεύκων,
φεγγάρι της πικρής νυχτιάς,
αστέρι της τόσης μοναξιάς μου.

Ηλιε ζεστέ παντοινέ,
ψηλά στον ουρανό, μεγάλε,
κοντά σου να 'ταν να βρεθώ,
τον κόσμο να κοιτάξω.

Στο σπίτι μου το πατρικό
για πάντα να γυρίσω
γαλάζια θάλασσα απέραντη
στο κύμα σου σανίδα
ας ήμουν, για να ταξιδέψω
μέχρι τα πέρατα της γης.

Στο σπίτι μου το πατρικό
για πάντα να γυρίσω,
βουνό ψηλό των πεύκων
στη ράχη σου να 'ταν να βρεθώ,
στην πιο ψηλή κορφή σου,
όλο τον κόσμο ν' αγναντέψω.

Στο σπίτι μου το πατρικό
για πάντα να γυρίσω,
φεγγάρι της πικρής νυχτιάς
στο λιγιστό σου φως θυμάμαι
τις μέρες που περάσανε
και φύγανε και πάνε.

Στο σπίτι μου το πατρικό
για πάντα να γυρνούσα.
Αστέρι της τόσης μοναξιάς μου
στις νύχτες τις απέραντες,
στις νύχτες τις βουβές,
μίλησέ μου για λίγο.

Στο σπίτι μου το πατρικό
πότε και πάλι να γυρίσω;

* Ο Γεώργιος Χόπλαρος απεβίωσε στις 14 Ιουνίου
2018 σε ηλικία 58 ετών, από ανακοπή καρδιάς.

Οι πρώτοι Νιοχωρίτες μετανάστες στην Αμερική

The first Neo Chorio immigrants to America

PASSED

Τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, και ιδιαίτερα μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1918, παρατηρήθηκε μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα από μεσογειακές χώρες (Ελλάδα, Ιταλία, Κύπρο) προς την Αμερική. Οι ευκαιρίες απασχόλησης, αλλά και οι απολαβές ήταν πολύ μεγαλύτερες από τις χώρες καταγωγής των μεταναστών. Επίσης, η απόφαση των αμερικανικών αρχών να άρουν τις ποσοτώσεις (quota) των μεταναστών συνέβαλε στην τεράστια αύξηση του μεταναστευτικού ρεύματος.

Ανάμεσα σε εκείνους, που επεδίωξαν να «βρουν την τύχη» τους μακριά από τον τόπο τους, ήταν και πολλοί Νιοχωρίτες, άλλοι μετανάστευσαν στην Αγγλία, στην Αίγυπτο, στη Νότιο Αφρική, μέχρι και την Αυστραλία. Πολλοί κατέληξαν και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Σε αυτό το αφιέρωμα θα επικεντρωθούμε σε εκείνους που αποφάσισαν να πάνε στη γη της ευκαιριών, τις ΗΠΑ. Οι Νιοχωρίτες μετανάστες στη μεγάλη τους πλειοψηφία ήταν ανειδίκευτοι εργάτες και σκοπός τους ήταν να βρουν δουλειά, να εργαστούν σκληρά, να μαζέψουν χρήματα και στην επιστροφή τους στην πατρίδα να αγοράσουν χωράφια, να κτίσουν ένα σπίτι και να προικίσουν τις αδελφές τους.

Η μετάβασή τους στην Αμερική γινόταν με τα υπερσύγχρονα για την εποχή τους υπερπόντια ατμόπλοια. Συνήθως, αναχωρούσαν από την Κύπρο με κάποιο μικρό βαπόρι, που έκανε σταθμό στο Πορτ Σάιτ της Αιγύπτου ή σε λιμάνια της Ευρώπης, (Πειραιά, Μασσαλία, Χάβρη, Σαουθάμπτον) και από εκεί στη Νέα Υόρκη.

Η υποδοχή των μεταναστών γινόταν στο νησί Ellis της Νέας Υόρκης. Εκεί, αφού εξετάζονταν από γιατρούς, καταγράφονταν και όσοι έπασχαν από φυματίωση ή άλλη επιδημιολογική ασθένεια στέλλονταν πίσω στη χώρα τους.

Οι πηγές του ρεπορτάζ αυτού είναι προσωπικές μαρτυρίες από αφηγήσεις Νιοχωριτών, το Κρατικό Αρχείο, και η αμερικανική ιστοσελίδα <https://www.libertyellisfoundation.org> στην οποία είναι καταχωρημένοι οι μετανάστες που πήγαιναν στις Ηνωμένες Πολιτείες.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΤΣΙΑΡΤΑΣ

Ο Χριστόδουλος Τσιάρτας γεννήθηκε στις 15/6/1893 και απεβίωσε το 1987. Γονείς του ήταν ο Γεώργιος Τσιάρτας και η Αγγελική Χατζηαντώνη. Από τις πληροφορίες που συγκεντρώσαμε είναι σίγουρο ότι ήταν από τους πρώτους που μετανάστευσε στην Αμερική και συγκεκριμένα πριν από την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1914. Όπως ανέφερε ο ίδιος, όταν ήταν εν ζωή, στον υπογράφο, που τυγχάνει να είναι εγγονός του, αναχώρησε Καθαρά Δευτέρα και έφτασε Άγιο Σάββατο, δηλ. το ταξίδι διήρκεσε όσες μέρες και η Σαρακοστή, 50 μέρες. Αυτό δεν σημαίνει ότι το ατμόπλοιο ταξίδευε για 50 μέρες. Πρέπει να ληφθούν υπόψη και οι σταθμοί, που έκανε για κάποιες

BY CHRISTOS LAMBRIAS

During the first decades of the 20th century, and particularly after the end of the First World War in 1918, there was a large wave of immigration from Mediterranean countries (Greece, Italy, Cyprus) to America. Employment opportunities and salaries were much greater than in the immigrants' countries of origin.

Also, the US authorities' decision to lift the quota on immigrants contributed to a huge rise in the immigration tide.

Amongst those attempting to seek their fortune in the United States of America were many people from Neo Chorio. Others also immigrated to the UK, Egypt and South Africa. The aim of this article is to record the names of the Neo Chorio immigrants as well as, wherever possible, information on their working conditions and life experiences. The vast majority were unskilled workers who wanted to find a job, work hard, save money and return to their homeland to buy fields, build a house and provide dowries for their sisters.

μέρες. Στην Αμερική εργάστηκε για 15 περίπου χρόνια ως μάγειρας. Η διαμονή του στην Αμερική δεν ήταν συνεχής. Πήγε και ήλθε τρεις φορές: την πρώτη φορά πριν από το 1914 και τις άλλες δύο μετά τον γάμο του το 1925. Το 1920 φιλοξένησε τον συγχωριανό του Χάρη Θεοχαρίδη, αδελφό της Βασιλικής Ματσουκάρη. Νυμφεύτηκε τη Μαρίτσα Μούζουρου, κόρη του Κυριάκου Μούζουρου και της Αννικούς Κκάιλου. Τη δεύτερη φορά πήγε το 1930, όταν ήταν 37 ετών και η γυναίκα του έγκυος την κόρη τους Χαρίτα. Τη βίβα, με αριθμό 37499, εξασφάλισε από το αμερικανικό προξενείο στο Πορτ Σάιντ της Αιγύπτου στις 17/6/1930. Αναχώρησε από το λιμάνι της Χάβρης (Le Havre) στη Γαλλία στις 3/7/1930 με το πλοίο «Ile de France» κι έφτασε στις 9/7/1930. Κατά την άφιξή του δήλωσε ότι δεν ξαναπήγε Αμερική –σίγουρα είπε ψέματα– και ότι θα έμενε με τον εξάδελφό του Π. Πετρίδη (αδελφό του Χρίστου Μαύρου), ο οποίος έμενε στη Νέα Υόρκη (406 W. 39th street N.Y.C). Επίσης, δήλωσε ότι ήταν ξυλουργός και ότι κρατούσε 50 δολάρια. Αν και δήλωνε ξυλουργός, εργαζόταν ως μάγειρας σε εστιατόρια.

Travelling to America was undertaken with the, at the time very modern, steamships. Usually, they first left Cyprus on a small cargo ship stopping in Egypt's Port Said or at European ports (Piraeus, Marseille, Le Havre, Southampton) and from there, on to the New York.

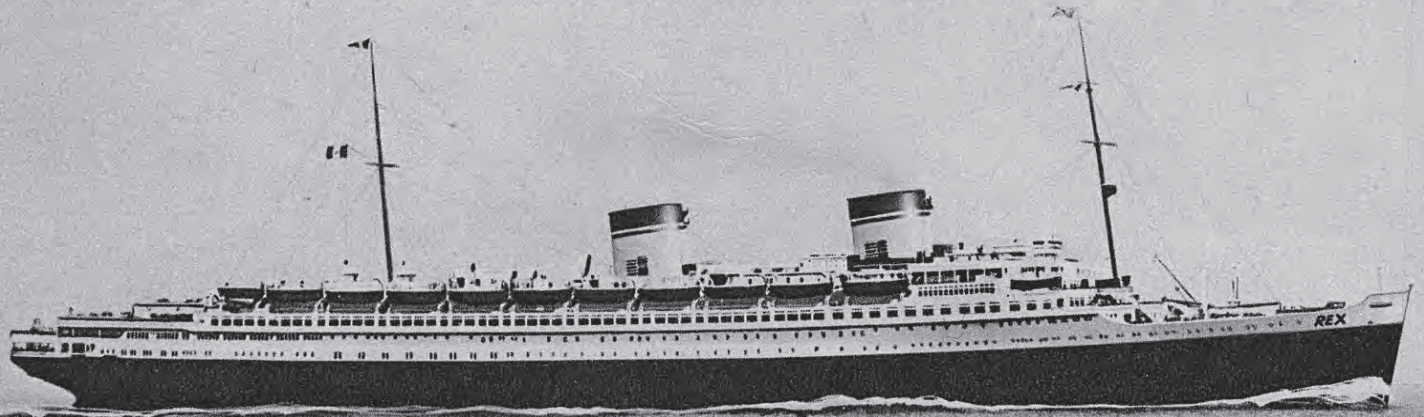
The immigrants were received at New York's Ellis Island. This is where they underwent medical examinations and were registered. Anyone suffering from tuberculosis or other contagious disease was sent back to their home country.

The sources of this article are personal testimonies from the stories of people from Neo Chorio, the State Archive, and the US website <https://www.libertyellisfoundation.org> on which the immigrants who went to America are listed.

CHRISTODOULOS TSIARTAS

Christodoulos Tsiartas was born on 15/6/1893 and died in 1987. He was the son of Georgios Tsiartas and Angeliki Hadjiantoni. From the information we have collected, it is certain that he was one of the first to migrate to America,

Το πλοίο «Rex», με το οποίο ο Χριστόδουλος Τσιάρτας πήγε για τρίτη φορά στην Αμερική, το 1934.

Ο Χριστόδουλος Τσιάρτας ήταν από τους πρώτους που μετανάστευσε στην Αμερική και συγκεκριμένα πριν από την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1914.

Την τρίτη φορά πήγε το 1934, σε ηλικία 41 χρονών, με το πλοίο «Rex», και αριθμό επιβάτη, passenger ID 901761356346. Αναχώρησε από τη Νάπολη της Ιταλίας στις 13/6/1934 και έφτασε στις 21/6/1934 με προορισμό το Νιου Τζέρσει (150 main street). Όταν αναχώρησε από το χωριό η γυναίκα του ήταν έγκυος τον γιο του Γιώργο, ο οποίος γεννήθηκε στις 22 Ιανουαρίου 1935. Επέστρεψε λίγο πριν από την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1939. Η οικογένειά του και άλλοι χωριανοί βγήκαν στο δίστρατο του χωριού για να υποδεχτούν τον Τσιάρτα, ο οποίος επέβαινε σε ιδιωτικό ταξί. Μόλις έφτασε έσπευσε να αγκαλιάσει τον γιο του, τον οποίο έβλεπε για πρώτη φορά. Αυτός, μη γνωρίζοντας τον πατέρα του, έτρεξε να κρυφτεί.

Μαζί με τον Χριστόδουλο Τσιάρτα πήγε και ο αδελφός του Κωνσταντίνος, ο οποίος όμως απεβίωσε σε νεαρή ηλικία, από φυματίωση. Δυστυχώς, δεν υπάρχουν ακριβείς πληροφορίες για το πότε και πού πέθανε. Σύμφωνα

and specifically before the start of the First World War, in 1914. As he himself, while still alive, told this writer, who happens to be his grandson, Tsiartas left on Green Monday and arrived on Holy Saturday, which means the journey lasted as long as Lent, 50 days. This does not mean that the steamship was at sea for 50 days. Stopovers, that last for some days, must also be taken into account.

After arriving in America, Tsiartas spent some 15 years working as a cook. His stay in the US was not continuous. He left and returned three times: the first in 1914 and the other two after his marriage in 1925. In 1920 he hosted his fellow Neo Chorio villager Haris Theocharides, the brother of Vassiliki Matsoukari. He married Maritsa Mouzourou, the daughter of Kyriacos Mouzourou and Annikkou Kkailou. The second time he went to America was in 1930, when he was 37 and his wife pregnant with their daughter Harita. His visa, number 37499, was obtained from the US consulate at Egypt's Port Said on 17/6/1930. He departed from France's Le Havre on 3/7/1930 travelling on the ship Ile de France and arrived on 9/7/1930. On arrival, he stated that he had never been to America before – he certainly lied—and that he would be staying with his cousin P. Petrides (the brother of Christos Mavros), who lived in New York (406 W. 39th Street N.Y.C). He also stated that he was a carpenter and that he had 50 dollars in his possession. Although Tsiartas had stated he was a carpenter, he worked as a cook in a number of restaurants.

The third time he went to America was in 1934, at the age of 41, on the ship REX and with the passenger ID number

με μια μαρτυρία, απεβίωσε στην Αμερική χωρίς μάλιστα να του γίνει κανονική κηδεία. Διέμενε σε δωμάτιο μαζί με ένα συγχωριανό του, τον Κώστα Πάπουτσο, ο οποίος προσβλήθηκε κι αυτός από φυματίωση. Ο Πάπουτσος επέστρεψε στην Κύπρο, η δε μάνα του, η Γιαννακκουρού, έβαλε υποθήκη τα χωράφια της για να τον σώσει, αλλά δυστυχώς δεν τα κατάφερε. Σύμφωνα με άλλες πληροφορίες, απεβίωσε, ενώ βρισκόταν στο πλοίο, επιστρέφοντας στην Κύπρο, οπότε η σορός του ρίφθηκε στη θάλασσα. Σύμφωνα με άλλη πληροφορία, ενώ επέστρεφε στην Κύπρο τόσο ήταν ο ενθουσιασμός και η χαρά του όταν φάνηκαν οι ακτές του νησιού, που βγήκε ψηλά για να τις αγναντέψει. Δυστυχώς, έχασε την ισορροπία του κι έπεσε στη θάλασσα και πνίγηκε.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΜΑΥΡΑΚΗΣ

Ο Χρίστος Μαυράκης (Μαύρος) γεννήθηκε το 1900 και ήταν κι αυτός ανάμεσα στους πρώτους που πήγε στην Αμερική και συγκεκριμένα το 1920. Μαζί του συνταξίδεψαν ο Μιχάλης Κοκονής (Μιχαηλιάς) και ο Αντρέας Σαββίδης (Αντρέας της Λενούς), μετέπειτα κοινοτάρχης Τραχωνίου.

Πρώτη εργασία του Χρ. Μαυράκη ήταν στον σιδηρόδρομο. Τον βοήθησε να βρει τη δουλειά αυτή ένας Έλληνας μετανάστης. Εργαζόμενος για ένα ολόκληρο Σαββατοκύριακο, σίγουρα με υπερωριακή εργασία, πήρε 5 λίρες, ποσό αστρονομικό για τα δεδομένα της Κύπρου που το μεροκάματα κυμαινόταν από μισό ως ένα σελίνι. Σε επιστολή που έστειλε στο χωριό το ανέφερε αυτό, οπότε δημιουργήθηκε μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα και οι Νιοχωρίτες νέοι της εποχής ήθελαν να πάνε κι αυτοί στην Αμερική, με πρώτο τον Μιχάλη Μαρωνίτη, ο οποίος τότε ήταν αρραβωνιασμένος. Να σημειώσουμε ότι, λόγω του αναλφabetισμού, που επικρατούσε, πολλές φορές οι επιστολές ανοίγονταν σε ένα καφενείο και ο γραμματιζούμενος του χωριού τη διάβαζε δυνατά εις επήκοον όλων.

Ο Μαύρος μετά τον σιδηρόδρομο άνοιξε καφενείο-οινοπωλείο, όπου σύχναζαν όχι μόνο οι Νιοχωρίτες, αλλά και άλλοι Κύπριοι απόδημοι. Σημειώνεται ότι τότε στις ΗΠΑ ίσχυαν αυστηροί νόμοι αναφορικά με την προμήθεια και διάθεση αλκοολούχων ποτών, με αποκορύφωμα την ποτοαπαγόρευση του 1930. Ωστόσο, το ελληνικό δαίμονιο, όπως πάντα, εφηύρε τρόπους για να αποφεύγει την καταβολή δασμών. Ένας από αυτούς ήταν η εισαγωγή ελαιολάδου από την Ελλάδα με τενεκέδες. Ο τενεκές, όμως, ήταν χωρισμένος στα δύο. Το πάνω μέρος, που ήταν μικρό, περιείχε λάδι, ενώ το κάτω κονιάκ.

Παράλληλα με το καφενείο, ο Μαύρος, αν και κοντός, ήταν παλικάρι, πολύ τολμηρός και το 'λεγε η ψυχή του. Γι' αυτό ήταν ανάμεσα στους σωματοφύλακες του διεθνούς φήμης Έλληνα παλαιστή Τζιμ Λόντος. Η πάλη τις δεκαετίες του '20 και '30 ήταν πολύ δημοφιλές άθλημα και παίζονταν μεγάλα χρηματικά ποσά στα στοιχήματα.

Στο καφενείο του Μαύρου δούλευε και ο αδελφός του

Christodoulos Tsiartas was one of the first to migrate to America, and specifically before the start of the First World War, in 1914.

901761356346. He departed Naples on 13/6/1934 and arrived on 21/6/1934 with New Jersey (150 Main Street) as his destination. When he left the village, his wife was pregnant with their son, Giorgos, who was born on 22 January 1935. He returned shortly before the start of the Second World War in 1939. His family and other villagers went out into the streets to welcome Tsiartas who arrived in a taxi. As soon as he arrived, he rushed to embrace his son, who he was seeing for the first time. But, not knowing his father, the child ran away to hide.

Christodoulos Tsiartas' brother Constantinos had also gone with him but is thought to have died of tuberculosis at a young age. Unfortunately, there is no accurate information on when and where he died. Indeed, according to one testimony, he died in America without being laid to rest with a proper funeral. He had been living in a room with his fellow Neo Chorio villager, Costas Papoutsos, who also contracted tuberculosis. Papoutsos was to return to Cyprus where his mother Yiannakkourou mortgaged her fields to try to save him but, unfortunately, he did not make it. One source says Constantinos died on the ship on the way back to Cyprus and was buried at sea. According to yet another testimony, while returning to Cyprus, he was so excited by the site of the island's coastline, he climbed up higher to get a better look but unfortunately lost his balance, fell into the sea, and drowned.

CHRISTOS MAVRAKIS

Christos Mavrakis (Mavros) was born in 1900 and was also amongst the first to go to America, specifically in 1920. Travelling alongside him were Michalis Kokonis (Michalias) and Andreas Savvides (Lenou's Andreas), later the community leader of Trachoni.

Ch. Mavrakis' first job was on the railroad. A Greek immigrant helped him get the job. Working for an entire weekend, certainly being paid overtime, he earned 5 pounds, a sum that was unheard of in Cyprus at a time when wages were between half and one shilling. He mentioned this in a letter sent to the village, creating a large wave of immigration with the young people of Neo Chorio wanting to go to America too. One of the first

Μιχαηλιά Κώστας (Κουλουμπής). Επίσης, μετά την εγκατάστασή του ο Μαύρος βοήθησε και τα αδέρφια του Πέτρο Πετρίδη και Απόστολο Σφήκα να μεταβούν στην Αμερική. Ο Πέτρος δεν επέστρεψε ποτέ στην Κύπρο. Τόσο ο Πέτρος όσο κι ο αδελφός του Απόστολος πέθαναν στη Νέα Υόρκη. Ο Πέτρος μετέβη στην Αμερική το 1929 σε ηλικία 22 χρόνων. Αναχώρησε από το Σαουθάμπτον με το πλοίο «Olympic» στις 2/10/1929 κι έφτασε στις 8/10/1929. Τη βίζα (αρ. 4205) εξασφάλισε στις 27/9/1929 από το Λονδίνο. Κατά την άφιξή του δήλωσε ότι είναι ξυλουργός και θα τον φιλοξενούσε ο αδελφός του Χρίστος Πετρίδης, που επρόκειτο για τον Μαύρο.

Ο Μαύρος επέστρεψε στην Κύπρο το 1929. Ωστόσο, διατήρησε κάποιες επαφές με τους απόδημους συγχωριανούς μας. Συγκεκριμένα το 1951, ο γιος του αγροφύλακα Ζαχαρκά, Αντρέας, αντιμετώπισε κάποιο πρόβλημα υγείας και χρειαζόταν επείγοντως κάποιο φάρμακο, που ήταν δυσεύρετο στην Κύπρο. Ο Μαύρος έστειλε επιστολή στον θείο του Αντρέα, Κυριάκο Κτωρή –δεύτερης γενιάς μεταναστών– ο οποίος έστειλε τα φάρμακα. Τότε ο Αντρέας ήταν 16 ετών και φοιτούσε στην Αγγλική Σχολή.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ (ΜΑΡΚΟΣ)

Ο Χριστόδουλος Γεωργίου (Μάρκος) γεννήθηκε το 1900 και απεβίωσε το 1991 στην Αμερική. Από μικρός εργάστηκε για μερικά χρόνια στα χωράφια του τότε κοινοτάρχη Κώστα Χατζηζαβρού. Το 1920 αποφάσισε να μεταναστεύσει στην Αμερική. Πριν από την αναχώρησή του αρραβωνιάστηκε τη συγχωριανή του Κατερίνα, κόρη του Κώστα Κούβαρου.

Στην Αμερική εργάστηκε στο εργοστάσιο χαλυβουργίας της εταιρείας Carnegie Steel Works, που ήταν στην πόλη Clairton, της πολιτείας Πενσυλβάνια. Συγκεκριμένα έρχινε με το φτυάρι κάρβουνο σε μεγάλη εστία φωτιάς για την παραγωγή χάλυβα. Το εργοστάσιο αυτό ήταν ένα από τα μεγαλύτερα χαλυβουργεία της Αμερικής. Μαζί του εργάστηκαν και ο Χαράλαμπος Γεωργιάδης (Χάμπους του

was Michalis Maronitis, who was engaged at the time. It should be noted that due to widespread illiteracy at the time, letters were often opened at the 'kafenio' and an educated resident of the village would read them out for all to hear.

After working on the railroad, Mavros opened a café-wine bar which was frequented not only by immigrants from Neo Chorio but also other Cypriot immigrants. It should be noted that at the time, the laws on the supply and provision of alcoholic beverages were very strict in the USA, culminating in the Prohibition in 1930.

However, the Greek spirit, as always, found ways for the payment of customs duties to be avoided. One of these was importing olive oil from Greece in tin containers. These containers, however, were divided into two. The top section, which was smaller, contained olive oil, while the bottom part contained cognac.

As well as running the café, Mavros, was, although short, well-built, very daring and always one to speak his mind. This contributed to his becoming one of the bodyguards of the internationally-known Greek wrestler Jim Londos. Wrestling was a very popular sport in the 1920s and 1930s and involved large sums of money in bets.

Also working at Mavros' café was Michalias' brother Costas (Kouloumbri). In addition, after Mavros established himself, he helped his brothers Petros Petrides and Apostolos Sfikas go to America. Petros never returned to Cyprus. Both Petros and his brother Apostolos died in New York.

Petros travelled to America in 1929 at the age of 22. He departed from Southampton on the ship, Olympic, on 2/10/1929 and arrived on 8/10/1929. His visa, (number 4205) was obtained on 27/9/1929 in London. On arrival, he stated that he was a carpenter and would be staying with Christos Petrides, who was Mavros.

Mavros returned to Cyprus in 1929. However, he also maintained contact with some of our overseas fellow

Το 1932, χρονιά που η αμερικανική οικονομία έφτασε κυριολεκτικά στον πάτο, ο Μάρκος εγκατέλειψε την Αμερική με την οικογένειά του, επιστρέφοντας στην Κύπρο. (φωτ. Andy George)

Πολλοί Νιοχωρίτες εργάστηκαν στο εργοστάσιο χαλυβουργίας της εταιρείας Carnegie Steel Works, στην Πενσυλβάνια. Το εργοστάσιο αυτό ήταν ένα από τα μεγαλύτερα της Αμερικής.

Κορώνα, παππούς του υπουργού Οικονομικών Χάρη Γεωργιάδη) και ο αδελφός του Χάμπου, Λούκας, ο Γιαννακός Νικόλα Αντωνιάδης και ο Ιωάννης Κούβαρος, αδελφός της γυναίκας του Κατερίνας. Στο ίδιο εργοστάσιο εργάστηκαν, επίσης, ο Γεώργιος Κτωρής και ο Μιχάλης Μαρωνίτης. Το 1928 επέστρεψε στην Κύπρο και κράτησε την υπόσχεσή του και νυμφεύτηκε την Κατερίνα, η οποία τον περίμενε υπομονετικά για οκτώ ολόκληρα χρόνια. Μετά τον γάμο, το νιόπαντρο ζευγάρι επέστρεψε στην Αμερική και όλες οι διαδικασίες με το Τμήμα Μετανάστευσης ξεκαθάρισαν τον Ιούλιο του 1928. Το ζευγάρι εγκαταστάθηκε στην πόλη Clairton, σε ένα διαμέρισμα της Spruce street. Ο Μάρκος επέστρεψε στο χαλυβουργείο όπου εργαζόταν σκληρά για να θρέψει την οικογένειά του. Στο μεταξύ το 1929 γεννήθηκε ο μεγάλος γιος Γιώργος, το 1930 ο Κωνσταντίνος και τον Απρίλιο του 1931 ο Αντρέας.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που έπληξε και την αμερικανική οικονομία σηματοδότησε την έναρξη μιας δεκαετίας ανεργίας και οικονομικής δυσπραγίας. Μεγάλο πλήγμα δέχθηκαν οι βιομηχανίες χάλυβα και μεταλλευμάτων. Οι εργάτες, ανάμεσά τους και ο Μάρκος, εργαζόνταν από έξι μέρες την εβδομάδα δύο. Έτσι το 1932, χρονιά που η αμερικανική οικονομία έφτασε κυριολεκτικά στον πάτο, ο Μάρκος εγκατέλειψε την Αμερική με την οικογένειά του, επιστρέφοντας στην Κύπρο. Με τα χρήματα που μάζεψε έκτισε το σπίτι του, αγόρασε γη και άρχισε να ασχολείται με τη γεωργοκτηνοτροφία καλλιεργώντας, κυρίως ελιές, λεμονιές και συκιές. Τόσο αυτός όσο και ο Χάμπος του Κορώνα αγόρασαν χωράφια, το ένα δίπλα στο άλλο, 12 σκάλες το καθένα, από τον Αρμένη. Πρόκειται για τα χωράφια που ήταν ακριβώς απέναντι από το δημοτικό σχολείο του χωριού μας, το πρώτο ήταν του Χάμπου και το επόμενο του Μάρκου. Επιθυμία της Κατερίνας ήταν τον γιο τους Αντρέα να τον βαφτίσουν στο μοναστήρι του Αποστόλου Αντρέα, στη χερσόνησο της Καρπασίας, πράγμα που έγινε. Η Κατερίνα πέθανε το 1993 στην Αμερική.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΚΑΙ ΛΟΥΚΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Τα αδέρφια Χαράλαμπος και Λούκας Γεωργιάδης, παιδιά του Κυριάκου Κορώνα, πήγαν κι αυτά στην Αμερική για

villages. Specifically, in 1951, Andreas, the son of the rural constable Zacharakas, developed some health problems and urgently required a particular medicine which was hard to find in Cyprus. Mavros sent a letter to Andreas' uncle, Kyriacos Ktori – a second generation immigrant – who sent the medicine. Andreas was 16 at the time and attending the English School.

CHRISTODOULOS GEORGIU (MARKOS)

Christodoulos Georgiou (Markos) was born in 1900 and died in America in 1991. He worked in the fields of Costas Hadjizavrou, the community leader at the time, for a number of years from a young age. In 1920, he decided to immigrate to America. Before leaving, he became engaged to his fellow villager Katerina, the daughter of Costas Kouvarou.

In America Georgiou worked at Carnegie Steel Company which was in the town of Clairton in the state of Pennsylvania. Specifically, he shoveled coal into a large fire for the production of steel. The location was one of the largest steel works in America. Working alongside Georgiou were also Charalambos Georgiades (Hambos of Korona, the grandfather of the Finance Minister) and Hambos' brother Loucas, Yiannakos Nicholas Antoniadis and Ioannis Kouvaros, who was the brother of his wife, Katerina. Also working at the same steel works were Georgios Ktoris and Michalis Maronitis. Georgiou returned to Cyprus in 1928 and kept his promise to marry Katerina, who had been patiently waiting for him for eight whole years. After the wedding, the newly-married couple returned to America and all the procedures with the Immigration Department were completed in July 1928. The couple settled in Clairton, in an apartment on Spruce Street. Markos returned to the steel works where he worked hard to support his family. His eldest son Giorgos was born in 1929 followed by Constantinos in 1930 and Andreas in April 1931.

The global financial crisis that had also impacted the US economy signalled the start of a decade of unemployment and financial difficulty. The steel and metalworks suffered a great blow. The workers, including

**Many Neo Chorio
immigrants worked at
Carnegie Steel Company in
the state of Pennsylvania,
one of the largest steel
works in America.**

εργασία τη δεκαετία του 1920. Παρά την οικονομική κρίση του 1932, δεν επέστρεψαν όπως άλλοι Νιοχωρίτες στην Κύπρο, αλλά συνέχισαν να εργάζονται στις ΗΠΑ.

Ο Χάμπος του Κορώνα πήρε μέρος στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ως τραυματιοφορέας. Στην Αμερική εργάστηκε για 20 χρόνια στη βιομηχανία της χαλυβουργίας. Λόγω του ότι γνώριζε αγγλικά, αλλά και της ευφυΐας που τον διέκρινε, σε λίγα χρόνια προήχθη σε επιστάτη, υπεύθυνο παραγωγής. Όταν επέστρεψε εθεωρείτο ένας από τους πιο πλούσιους της περιοχής Κυθρέας.

Ο Λούκας πήγε στις ΗΠΑ το 1929 σε ηλικία 19 ετών. Συγκεκριμένα, αναχώρησε με το πλοίο «Statendam» από το λιμάνι Boulogne-sur-Mer της Γαλλίας στις 6/11/1929 κι έφτασε στις 14/11/29. Ο αριθμός του ως επιβάτη (Passenger ID) ήταν 9011983611864, ενώ τη βίζα, υπ. αριθ. 1758 εξασφάλισε από τη Μασσαλία στις 26/9/1929. Όταν έφτασε δήλωσε ότι είναι κουρέας και ότι θα τον φιλοξενούσε αδελφός του Χάμπος (POB 318 BLAIR STATION PA). Έζησε για πολλά χρόνια στην Αμερική και ήταν παντρεμένος με Αμερικανίδα. Έλαβε μέρος στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και συγκεκριμένα ήταν στο επιτελείο του στρατηγού Μπάττον. Συμμετείχε στην απόβαση της Νορμανδίας. Μετά τον θάνατο της γυναίκας του ξαναπαντρεύτηκε. Η δεύτερη γυναίκα του καταγόταν από την Άσια.

ΚΤΩΡΗΔΕΣ, ΖΑΧΑΡΚΑΣ, ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ, ΑΚΚΙΛΛΗΣ

Άλλοι τρεις Νιοχωρίτες που πήγαν στην Αμερική, αλλά δεν κατάφεραν να εγκλιματιστούν και έτσι δεν έμειναν για πολύ, ήταν ο Γεώργιος Κτωρής, ο Ζαχαρίας Γεωργίου Ττάττης, μετέπειτα αγροφύλακας, και ο Μιχάλης Μαρωνίτης.

Markos, went from working six days a week to just two. So, in 1932, when the US economy had literally dropped to its lowest point, Markos abandoned America and, with his family, returned to Cyprus. Using the money he had saved, he built his house, bought land and began to work in livestock farming and tree-planting, mostly olive, lemon and fig trees. Both he and Korona's Hambos purchased fields next to each other, 12 'skales' (16,053.6 square metres) each, from an Armenian man. These are the fields that were directly opposite the primary school in our village, the first belonging to Hambos and the next one to Markos. Katerina hoped to have their son Andreas baptized at the Apostolos Andreas Monastery at the Karpass Peninsula, and this came about. Katerina died in America in 1993.

CHAR. AND L. GEORGIADES

The brothers Charalambos and Loucas Georgiades, the children of Kyriacos Koronas, also went to America to work during the 1920s. In spite of the financial crisis in 1932, they did not return to Cyprus like other Neo Chorio villagers, but continued to work there.

Korona's Hambos participated in the First World War, transporting the wounded. In America, he worked in the steelworks industry for 20 years. Because he knew English and due to an intelligence that made him stand out, he was promoted to foreman in charge of production within a few years. When he returned, he was considered to be among the richest men in the Kythrea area.

Loucas went to the USA in 1929 at the age of 19.

Δεν ήταν λίγες οι γυναίκες που ξεκινούσαν από την Ελλάδα και την Κύπρο με μια φωτογραφία στο χέρι κι έφταναν στη Νέα Υόρκη για να συναντήσουν για πρώτη φορά στη ζωή τους τον μέλλοντα άντρα τους.

Και οι τρεις απασχολήθηκαν στο εργοστάσιο χαλυβουργίας που εργάστηκαν κι άλλοι Νιοχωρίτες. Μάλιστα, ο Γεώργιος Κτωρής είχε κι ένα ατύχημα. Συγκεκριμένα, χειριζόταν ένα μηχάνημα για τη συνεχή ροή λειωμένου ατσάλιού σε τεράστιο καζάνι που χυνόταν σε καλούπι. Η ροή δεν έπρεπε να σταματήσει μέχρι να γεμίσει το καλούπι. Δυστυχώς, υπήρξε διαρροή με αποτέλεσμα ατσάλι να χύνεται στο έδαφος, να καταστρέψει τα παπούτσια του Κτωρή και να του προκαλέσει έγκαυμα στο δέρμα. Μόλις γέμισε το καλούπι ο Γ. Κτωρής σταμάτησε τη ροή αλλά στο μεταξύ υπέστη το έγκαυμα. Ο Νιοχωρίτης εργάτης, με την πράξη του αυτή, που αποδείκνυε την ευσυνειδησία του, απέσπασε τα εύσημα του υπεύθυνου παραγωγής.

Ακόμη ένας γιος του Κώστα Κτωρή, ο Κυριάκος, πήγε στην Αμερική στις 9/7/1920, σε ηλικία 22 χρονών, με το πλοίο «La Touraine», που απέπλευσε από το λιμάνι της Χάβρης της Γαλλίας. Έμεινε στις ΗΠΑ για 50 χρόνια κι επέστρεψε στο χωριό του σε προχωρημένη ηλικία. Απεβίωσε μεταξύ πρώτου και δεύτερου γύρου της τουρκικής εισβολής το 1974 και ετάφη στο κοιμητήριο του χωριού μας.

Άλλος Νιοχωρίτης που πήγε στην Αμερική και δεν επέστρεψε ήταν ο Κώστας Λουκάς Ακκιλής. Αναχώρησε από το Σαουθάμπτον στις 2/10/1929 με το πλοίο «Olympic» και έφτασε στις 8/10/1929, σε ηλικία 22. Κατά την άφιξή του δήλωσε επάγγελμα αχθοφόρος και ότι θα έμενε στον εξάδελφό του Χρ. Μαυράκη (Μαύρο). Ο Λουκάς Ακκιλής και η μάνα του Μαύρου, Μηλιά, και η Φτιακουρού ήταν αδέρφια. Ο Ακκιλής συνταξίδευε με τον Πέτρο Πετρίδη, αδελφό του Μαύρου.

ΟΙ ΝΥΦΕΣ...

Οι μετανάστες, που είχαν σκοπό να μείνουν για πολλά χρόνια στην ξενιτιά, έπρεπε να παντρευτούν. Οι περισσότεροι προτιμούσαν να παίρνουν γυναίκες από την ιδιαίτερή τους πατρίδα. Δεν ήταν λίγες οι γυναίκες που ξεκινούσαν από την Ελλάδα και την Κύπρο με μια φωτογραφία στο χέρι κι έφταναν στη Νέα Υόρκη για να συναντήσουν για

Specifically, he departed on the ship Statendam from the French harbor of Boulogne-sur-Mer on 6/11/1929 and arrived on the 14/11/29. His passenger ID was 9011983611864, while his visa, number 1758, was obtained in Marseille on 26/9/1929. On arrival, Loucas stated that he was a barber and would be staying with his brother Hambos (POB 318 BLAIR STATION PA).

He lived in the USA for many years, marrying an American woman. He participated in the Second World War, specifically on General Patton's staff. He took part in the landing at Normandie. After his wife's death, Loucas married again, this time to a woman from Asia.

KTORIDES, ZACHARKAS, MARONITIS, AKKILLIS

Another three Neo Chorio villagers who went to America, but who did not find it to their liking and so did not stay long, were Georgios Ktoris, Zacharias Georgiou Ttattis, later a rural constable, and Michalis Maronitis. All three worked at the steelworks where other Neo Chorio villagers were also employed. Georgios Ktoris even suffered an accident there. More specifically, he was handling a machine to keep the melted steel flowing within a large pot that was poured into a mold. The flow was not allowed to stop until the mold was full. Unfortunately, there was a leak which resulted in the steel spilling onto the ground, destroying Ktoris' shoes and burning his skin. Ktoris stopped the flow as soon as the mold was full but had already been burned. Through this action, which proved his contentiousness, the Neo Chorio worker won the approval of his production manager.

Another son of Costas Ktoris, Kyriacos, went to America on 9/7/1920, aged 22, on the ship La Touraine, which had sailed from France's Le Havre. He stayed in the USA for 50 years, returning to his village at an advanced age. He died between the first and second wave of the Turkish invasion in 1974 and was buried in our village's cemetery.

Another Neo Chorio villager who went to America but didn't return was Costas Loucas Akkillis. He departed from Southampton on 2/10/1929 on the ship Olympic, arriving on 8/10/1929, aged 22. On arrival, he stated his profession as porter and said he would be staying with his cousin Ch. Mavraki (Mavros). Loucas Akkillis and Mavros' mother, Milia, and Ftiakourou were siblings. Akkillis travelled with Petros Petridis, Mavros' brother.

THE BRIDES...

Immigrants who planned to spend many years abroad had to get married at some point. Most preferred to marry women from their homeland. Many women set off from Greece and Cyprus with a photograph in their hands and arrived in New York to meet their future husbands for the first time. At the port the men, also with a photo in their hands, awaited their wife-to-be amongst those

πρώτη φορά στη ζωή τους τον μέλλοντα άντρα τους. Στο δε λιμάνι οι άντρες, κι αυτοί με μια φωτογραφία στο χέρι, έψαχναν να βρουν τη μέλλουσα γυναίκα τους από τις αποβιβαζόμενες. Ένας χωριανός μας που παντρεύτηκε με αυτόν τον τρόπο ήταν ο Κώστας Κοκονής (Κουλουμπής, αδελφός του Μιχαηλιά). Συγκεκριμένα, η γυναίκα του ήταν από τα Λεύκαρα. Το εκ του μακρόθεν συνοικέσιο έγινε από τις οικογένειες των μελλονύμφων και η Λευκαρίτισα νύφη πήγε στην Αμερική και παντρεύτηκε τον Νιοχωρίτη γαμπρό. Ο Κώστας Κοκονής είχε αναχωρήσει από το Σάουθαμπτον στις 16/10/1922 με το πλοίο «Majestic» κι έφτασε στις 22/10/1929, σε ηλικία 23 ετών. Δήλωσε ξάδελφος του Χρ Μαυράκη. Ο Κώστας Κοκονής μετά από πολλά χρόνια επέστρεψε στην Κύπρο, ωστόσο ξαναγύρισε στην Αμερική όπου και πέθανε.

ΟΙ ΛΟΙΠΟΙ

Άλλος Νιοχωρίτης μετανάστης ήταν ο Θεοχάρης Θεοχαρίδης, αδελφός της Βασιλικής Ματσουκάρη. Έφτασε στην Αμερική στις 11/8/1920 σε ηλικία 18 χρονών και δήλωσε ότι θα τον φιλοξενούσε ο εξάδελφός του Χρ. Τσιάρτας. (126 1st Ave Pittsburg Pa). Αναχώρησε από το λιμάνι της Πάτρας με το πλοίο «Ραηπονία». Ο Θεοχαρίδης δεν επέστρεψε ποτέ του στην Κύπρο κι απεβίωσε στο Οχάιο. Στο Οχάιο απέθανε επίσης ο Παντελής Αναστασίου, αδελφός του Σταύρου. Ούτε αυτός επέστρεψε στην Κύπρο.

Επίσης, ο Αντώνιος Νικόλα, αδελφός του Γιαννακού του ψάλτη, πήγε στην Αμερική το 1929, σε ηλικία 22 ετών. Αναχώρησε από το Σαουθάμπτον στις 11/9/1929 κι έφτα-

Many women set off from Greece and Cyprus with a photograph in their hands and arrived in New York to meet their future husbands for the first time.

disembarking. One of our fellow villagers who was married in this way was Costas Kokonis (Kouloumbis, the brother of Michalia). Specifically, his wife was from Lefkara. The long-distance match was made by the families of the betrothed and the Lefkara bride went to America to marry the Neo Chorio groom.

Costas Kokonis departed from Southampton on 16/10/1922 on the Majestic, arriving on 22/10/1929, at the age of 23. He said he was a cousin of Ch. Mavrakis and returned to Cyprus many years later. However, he later returned to America, where he died.

THE OTHERS

Another Neo Chorio immigrant was Theocharis Theocharides, the brother of Vassiliki Matsoukari. He arrived in America on 11/8/1920 at the age of 18 and said he would be staying with his cousin Ch. Tsiartas (126 1st

σε στις 17/9/1929. Κατά την άφιξή του δήλωσε ότι είναι ράφτης και θα τον φιλοξενήσει ο εξάδελφός του Χρ. Γεωργίου.

Άλλος Νιοχωρίτης που δεν επέστρεψε στην Κύπρο ήταν ο Ελευθέριος Αναστάση (γιος της Παλλούρας), ο οποίος πήγε στην Αμερική σε ηλικία 28 ετών. Αναχώρησε από το γαλλικό λιμάνι Cherbourg στις 30/10/1935 κι έφτασε στις 5/11/1935. Κατά την άφιξή του δήλωσε ότι είναι ξυλουργός και ότι θα τον φιλοξενήσει ο εξάδελφός του Π. Βασιλείου.

Άλλοι Νιοχωρίτες μετανάστες ήταν ο Γεώργιος Στέκας, θείος του Γεωργίου Στέκα, που απασχολείτο στο Συνεργατικό Παντοπωλείο. Έφτασε στην Αμερική στις 27/6/1920 σε ηλικία 28 ετών. Αναχώρησε από το Μπορντώ της Γαλλίας και ο αριθμός του ως επιβάτης (Passenger ID) ήταν 605075060082. Κατά την άφιξή του δήλωσε ότι είναι σκαρπάρης και ότι θα τον φιλοξενήσει ο Κώστας Αποστολή. Επίσης, δήλωσε ότι ξαναπήγε στις ΗΠΑ το 1916. Δεν επέστρεψε στην Κύπρο. Διέμενε στη Φλώριδα όπου κι απεβίωσε. Ο Στέκας και ο Τσιάρτας ήταν οι πρώτοι Νιοχωρίτες που μετανάστευσαν στην Αμερική. Επίσης, ο Αντρέας Γεωργίου (Φτιακάς), ο οποίος έφθασε στην Αμερική στις 23/8/1920 σε ηλικία 19 χρονών. Αναχώρησε από τον Πειραιά με το πλοίο «Θεμιστοκλής». Δήλωσε ότι θα τον φιλοξενήσει ο εξάδελφός του Γεώργιος Τσιεντάς. (George Chentas). Ο Α. Γεωργίου επέστρεψε και χρηματοδότησε την ασφαλτόστρωση του δρόμου από το καφενείο του Γιαννή του Πετρούτσιου προς τη βαλαριά. Επίσης, συνέβαλε στην αγορά αγροτεμαχίου για επέκταση του κοιμητηρίου της κοινότητας.

Άλλοι μετανάστες που δεν έμειναν για πολύ στην Αμερική ήταν ο Γιαννακός Νικόλα Αντωνιάδης (ο δεξιός ψάλτης του Αγ. Χαραλάμπους), ο Κυριάκος Ταλατίνης (Κουνής), ο Γεώργιος Αθανάσι (πατέρας της Χρυσταλλούς, του Ψαρά κ.ά.), ο Αντρέας Σαββίδης (Αντρέας της Λενούς, μετέπειτα κοινοτάρχης Τραχωνίου) ο Μιχάλης Κοκονής, (Μιχαηλιάς), ο Κώστας Τελεβάντος, ο Αντρέας Τρουλλής (Σκουλιάς), ο Χαρής Χατζησάββας (πεθερός του Κιλικίτα), ο Γεώργιος Καστελλάνος (Ππασιάς, παππούς της Φαιδρούς). Οι δύο τελευταίοι ήταν δεύτερα ξαδέλφια, πήγαν το 1914 και επέστρεψαν το 1916. Επίσης, τ' αδέρφια Κώστας και Νικόλαος Αποστόλου (αδέλφια της Καλλιόπης, επονομαζόμενης Δκιολαρούς) που δεν επέστρεψαν και ο Γιάννης Κούβαρος, αδελφός της Κατερίνας του Μάρκου. Ο Κούβαρος νυμφεύτηκε τη Χρυσοστόμη, αδελφή του Γ. Λέβα. Μετά τον γάμο πήγε στην Αμερική και ύστερα από τέσσερα χρόνια πήγαν και η σύζυγός του με την κόρη τους Αντριάνα. Ούτε ο Κούβαρος επέστρεψε στην Κύπρο. Ακόμη ένας Νιοχωρίτης που δεν επέστρεψε ήταν ο Πέτρος Παπαχαλαράμπους Σκλάβος, θείος του Χρ. Σκλάβου.

*Θερμές ευχαριστίες στους γιους του Μάρκου και της Κατερίνας, Αντρέα και Πολύβιο, και στ' αδέρφια Κάσσανδρο και Θεόδωρο Μαυράκη για τη βοήθειά τους στη συλλογή των πληροφοριών.

Ave Pittsburg Pa). He departed from the port of Patra on the ship Pannonia. Theocharides never returned to Cyprus, dying in Ohio. Pantelis Anastasiou, Stavros' brother also died in Ohio, having never returned to Cyprus.

Also, Antonios Nicola, the brother of Yiannakos, who was a church chanter, went to America in 1929, at the age of 22. He departed from Southampton on 11/9/1929 arriving on 17/9/1929. On arrival, he stated he was a tailor and would be staying with his cousin Ch. Georgiou.

Another villager from Neo Chorio who never returned to Cyprus was Eleftherios Anastasis (the son of Yiallouros), who went to America at the age of 28. He departed from the French port of Cherbourg on 30/10/1935 and arrived on 5/11/1935. On arrival he stated that he was a carpenter and that he would be staying with his cousin P. Vassiliou.

Other Neo Chorio immigrants included Georgios Stekas, the uncle of Georgios Stekas, who was connected to the Cooperative Grocery Store. He arrived in America on 27/6/1920 at the age of 28. He departed from Bordeaux, France and his Passenger ID was 605075060082. On arrival, he stated that he was a shoemaker and would be staying with Costas Apostolis. He also stated that he had been the US before, in 1916. He never returned to Cyprus, settling in Florida, where he died.

Stekas and Tsiartas were the first Neo Chorio villagers to migrate to America. So was Andreas Georgiou (Ftiakas) who arrived in America on 23/8/1920 at the age of 19. He departed from Piraeus on the ship Themistoklis. He stated that he would be staying with his cousin George Chentas. A. Georgiou returned and funded the paving on the road from the café belonging to Petroutsio's Yianni to the oak tree. He also contributed to the purchase of farmland for the expansion of the cemetery.

Other immigrants who did not spend long in America were Yiannakos Nicolas Antoniadis, (the right-side chanter at Ayios Charalambos Church), Kyriacos Talattinis (Kounis), Georgios Athanasi (the father of Chrystallou, Psara and others), Andreas Savvides, (Lenou's Andreas, later community leader of Trachoni), Michalis Kokonis (Michalias), Costas Televantos, Haris Hadjisavvas (Kilikita's father-in-law), Georgios Kastellanos (Ppasias, the grandfather of Phaedrou). The last two were second cousins, going in 1914 and returning in 1916. Also, the brothers Costas and Nicolaos Apostolou (brothers of Kalliopi, known as Dkiolarous) who did not return and Yiannis Kouvaros, the brother of Markou's Katerina. Kouvaros married Chrysostomi, the sister of G. Leva. After the wedding he left for America to be joined four years later by his wife and their daughter Andriana. Kouvaros did not return to Cyprus either. Another Neo Chorio villager who never returned was Petros Papacharalambous Sklavos, the uncle of Chr. Sklavos.

Ένας Νιοχωρίτης στην Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας της Αμερικής

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΛΑΜΠΡΙΑ

Κατά τον 20ό αιώνα, ιδιαίτερα μέχρι τη δεκαετία του '30 παρουσιάστηκε μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα από την Κύπρο κι άλλες μεσογειακές χώρες (Ελλάδα, Ιταλία) προς την Αμερική. Η μετανάστευση συνεχίστηκε και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο τόσο προς τις ΗΠΑ όσο και προς την Αγγλία, τη Ν. Αφρική και την Αυστραλία. Ανάμεσα στους Κύπριους μετανάστες και αρκετοί Νιοχωρίτες, οι οποίοι δούλεψαν σκληρά για μια καλύτερη τύχη. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία πρόκοψαν και διέπρεψαν. Υπήρξαν όμως και μερικοί οι οποίοι διακρίθηκαν και τίμησαν τόσο την οικογένειά τους όσο και τη γενέτειρά τους το Νιόχωρκο. Ένας από αυτούς, ο πλέον διακριθείς, ο Αντρέας Χρ. Γεωργίου τον οποίο θα σας παρουσιάσουμε. Είναι ο τρίτος γιος του Μάρκου και της Κατερίνας, ο οποίος μαζί με τα πέντε αδέρφια του εγκαταστάθηκαν στην Αμερική από τη δεκαετία του '50.

Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΧΑΡΑΞΕ ΤΟΝ ΔΡΟΜΟ

Ο πατέρας Χριστόδουλος Γεωργίου (Μάρκος), γεννηθείς το 1900, μετανάστευσε στην Αμερική το 1920, αφού προηγουμένως αρραβωνιάστηκε την Κατερίνα, κόρη του Κωνσταντίνου Κούβαρου και της Αρτεμισίας από το Τραχώνι. Για οκτώ χρόνια δούλεψε στη χαλυβουργία και το 1928 επέστρεψε στο χωριό του και παντρεύτηκε την Κατερίνα, η οποία τον περίμενε υπομονετικά για οκτώ ολόκληρα χρόνια. Το ζευγάρι επέστρεψε στην Αμερική. Το 1929 γεννιέται ο Γιώργος, το 1930 ο Κώστας και στις 23/4/1931 ο Αντρέας. Λόγω της μεγάλης οικονομικής κρίσης, η οικογένεια επέστρεψε στην Κύπρο. Ο πατέρας ασχολήθηκε με τη γεωργοκτηνοτροφία και τα παιδιά βοηθούσαν στις γεωργικές δουλειές και στη φάρμα. Ο Αντρέας στην ηλικία των 10 χρόνων ήταν πια ένας έμπειρος οδηγός καρρέτας που την έσερναν δύο βόδια. Οδηγώντας το ξύλινο κάρο μέσα στους δρόμους του χωριού ένιωθε ότι ήταν... κάποιος, ένα σημαντικό πρόσωπο.

ΣΤΟ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΙΣ ΗΠΑ

Από το 1944-1950, ο Αντρέας φοίτησε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Στη Λευκωσία έμενε σε σπίτια συγγενών και το

From Neo Chorio to the US Atomic Energy Commission

BY CHRISTOS LAMBRIAS

During the 20th century, especially during the 1930s, there was a great wave of immigration from Cyprus and other Mediterranean countries (Greece, Italy) to America.

This immigration wave also continued after the Second World War towards both America and towards England, South Africa and Australia. Amongst the Cypriot immigrants were a significant number of Neo Chorio villagers who worked hard to create a better future for themselves. The majority prospered. There were also a few that greatly honored both their families and their home village of Neo Chorio. We are presenting one of the most distinguished, Andreas Chr. Georgiou (Andreas C. George). He is the third son of Markos and Katerina who, with his five siblings, settled in America during the 1950s.

THE FATHER LEADS THE WAY

The father, Christodoulos Georgiou (Markos), was born in 1900, immigrating to America in 1920 after first becoming engaged to Katerina, the daughter of Constantinos Kouvaros and Artemisia from Trachoni. He was employed at the steelworks for eight years before returning to the village and marrying Katerina who had been patiently waiting. The couple returned to America. In 1929 Giorgos was born, Costas followed in 1930 and Andreas on 23/4/1931. Because of the long-term financial crisis, the family returned to Cyprus. The father worked in farming and the children helped out with chores at the farm. By the age of 10, Andreas had become an experienced driver of a plough pulled by two oxen. When he drove the wooden cart through the village

Σαββατοκύριακο πήγαινε στο χωριό. Δεν ήταν λίγες οι φορές που «μέτρησε» τον δρόμο (εφτά μίλια), αφού τον έκανε με τα πόδια. Κάποτε ήταν τυχερός και σκαρφάλωνε σε κανένα βρετανικό στρατιωτικό όχημα που τον άφηνε στο Τραχώνι και μετά περπατητός για ένα μίλι έφτανε στο σπίτι του. Ο Αντρέας νιώθει περήφανος για τη φοίτησή του στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, που του έδωσε τα πρώτα εφόδια στη μόρφωσή του και αποδείχθηκαν γερές βάσεις για τη μετέπειτα φοίτησή του σε αμερικανικά πανεπιστήμια.

Γεννημένος στις ΗΠΑ ο Αντρέας, το όνειρό του ήταν να επιστρέψει και να συνεχίσει τη μόρφωσή του. Ήδη οι δύο μεγαλύτεροί του αδελφοί πήγαν στην Αμερική το 1946 και το 1947. Έτσι, στις 19/8/1950, έφτασε στην Αμερική. Δύο εβδομάδες μετά βρήκε δουλειά σε ένα γουναράδικο, όπου δούλεψε μέχρι τα Χριστούγεννα. Κατά τις γιορτές των Χριστουγέννων πήγε στο Clairton για να περάσει τις γιορτές μαζί με συγγενείς του. Επισκέφθηκε επίσης συγγενείς του που έμεναν στη γειτονική πόλη Donora. Εκεί έμαθε για πρώτη φορά για ένα από τα χειρότερα επεισόδια μόλυνσης του αέρα στην ιστορία της Αμερικής που έγινε το 1948. Από ένα εργοστάσιο παραγωγής ψευδαργύρου επήλθε η μόλυνση του αέρα, συνεπεία της οποίας πέθαναν 20 άτομα, ενώ το ένα τρίτο των κατοίκων της πόλης που ο πληθυσμός της ήταν 14.000, αρρώστησε. Τότε, ο Αντρέας δεν γνώριζε τίποτε για τέτοια επεισόδια μόλυνσης του περιβάλλοντος μέχρι που πήρε το μεταπτυχιακό του για τη μόλυνση του αέρα στο City College της Νέας Υόρκης το 1972.

ΔΟΥΛΕΙΑ, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, ΣΤΡΑΤΟΣ

Όνειρο του Αντρέα να σπουδάσει ανεξάρτητα από δυσκολίες και τυχόν εμπόδια. Πρώτο βήμα, η βελτίωση των αγγλικών του. Γι' αυτό για 16 μήνες εργάζεται σε εστιατόρια στο Μανχάταν τη μέρα και το βράδυ στο Πανεπιστήμιο της Ν. Υόρκης. Μοιραζόταν ένα δωμάτιο και μπάνιο με άλλους πέντε συγκατοίκους. Η Κυριακή ήταν η μόνη μέρα ξεκούρασης.

Κατά τον πόλεμο στην Κορέα η κατάταξη στον αμερικανικό στρατό ήταν υποχρεωτική. Ο Γιώργος, ο μεγαλύτερος αδελφός του Αντρέα, κλήθηκε για υπηρεσία και εστάλη στη Γερμανία όπου υπηρέτησε για δύο χρόνια. Ο άλλος αδελφός, ο Κώστας, κατετάγη το 1948 στην 82η Αερομεταφερόμενη Μεραρχία ως αλεξιπτωτιστής. Το 1951 εστάλη στην Κορέα και τραυματίστηκε σοβαρά στο πεδίο της μάχης. Χρειάστηκαν τρεις μήνες περίθαλψης στο στρατιωτικό νοσοκομείο της Χαβάης για να ξεπεράσει τα τραύματά του. Με δύο αδέρφια στον στρατό, ο Αντρέας σκέφτηκε

it made him feel like he was somebody special, in his own words, a big shot.

THE PANCYPRIAN GYMNASIUM AND A RETURN TO THE USA

Andreas attended the Pancyprian Gymnasium from 1944-1950. He stayed at relatives' homes in Nicosia returning to the village on the weekend. He got to know the route well, often walking the seven miles home. Sometimes he was lucky and could climb onto a passing

British army truck that would take him as far as Trachoni from where he could walk the last mile home. Andreas felt proud to be attending the Pancyprian Gymnasium which provided him with a solid educational foundation for his subsequent studies at American universities.

Having been born in the USA, Andreas had dreamed of returning and continuing his education there. His two elder brothers had gone back to America in 1946 and 1947. On 19/8/1950 he arrived back in America. Two weeks later he found work at a fur shop where he was employed until Christmas. During the Christmas holidays, Andreas travelled to Clairton to spend the festivities with his relatives. He also visited family living in the neighboring town of Donora. This is where he first learned about one of the worst cases of air pollution in the history of America, which had occurred in 1948. The pollution had been caused by a zinc plant resulting in the death of 20 people while a third of the town, which had a population of 14,000, had become ill. At the time Andreas did not know about

instances of air pollution but we went on to get a post graduate degree (MS) in the subject from City College of New York in 1972.

WORK, UNIVERSITY, THE MILITARY

Andreas's dream, independently of any difficulties or obstacles, was to study. The first step was to improve his English vocabulary. So, he spent 16 months working at Manhattan restaurants during the day and attending New York University at night. He shared a room and bathroom with five other roommates. Sunday was his only day of rest.

During the war in Korea, the draft to the American army was mandatory. Giorgos, Andreas' older brother, was called up and sent to Germany where he served for two years. The other brother, Costas, in 1948 joined the 82nd Airborne Division as a paratrooper. He was sent to Korea in 1951 and seriously injured on the battlefield. It took three months of treatment at a military hospital in Hawaii for him

ότι πιθανόν να τύγχανε εξαίρεσης. Ωστόσο, η σκέψη αυτή αποδείχθηκε ευσεβής πόθος. Αρχές Ιανουαρίου 1952, κλήθηκε για κατάταξη κι αφού πέρασε όλες τις ιατρικές εξετάσεις κρίθηκε καθόλα κατάλληλος για υπηρεσία. Έτσι, τη μέρα του αγίου Βαλεντίνου, 14 Φεβρουαρίου 1952, κατετάγη στο κέντρο Εκπαίδευσης Νεοσυλλέκτων στο στρατόπεδο του Camp Kilmer στο New Jersey. Δεν θα περνούσε ποτέ από το μυαλό του νεαρού τότε Αντρέα, ότι ύστερα από 40 χρόνια θα πήγαινε στον ίδιο χώρο για να διδάξει σε φοιτητές του Πανεπιστημίου Rutgers και να κάνει διάλεξη σε σεμινάριο για θέματα ραδιενέργειας.

Ο Αντρέας επελέγη να υπηρετήσει στο Αντιαεροπορικό Πυροβολικό και αρχικά εστάλη στο Τέξας για βασική εκπαίδευση και μετά από μερικές εβδομάδες επέστρεψε στη Ν. Υόρκη με τελικό προορισμό την Τερνέστη της Ιταλίας.

CORPORAL GEORGE

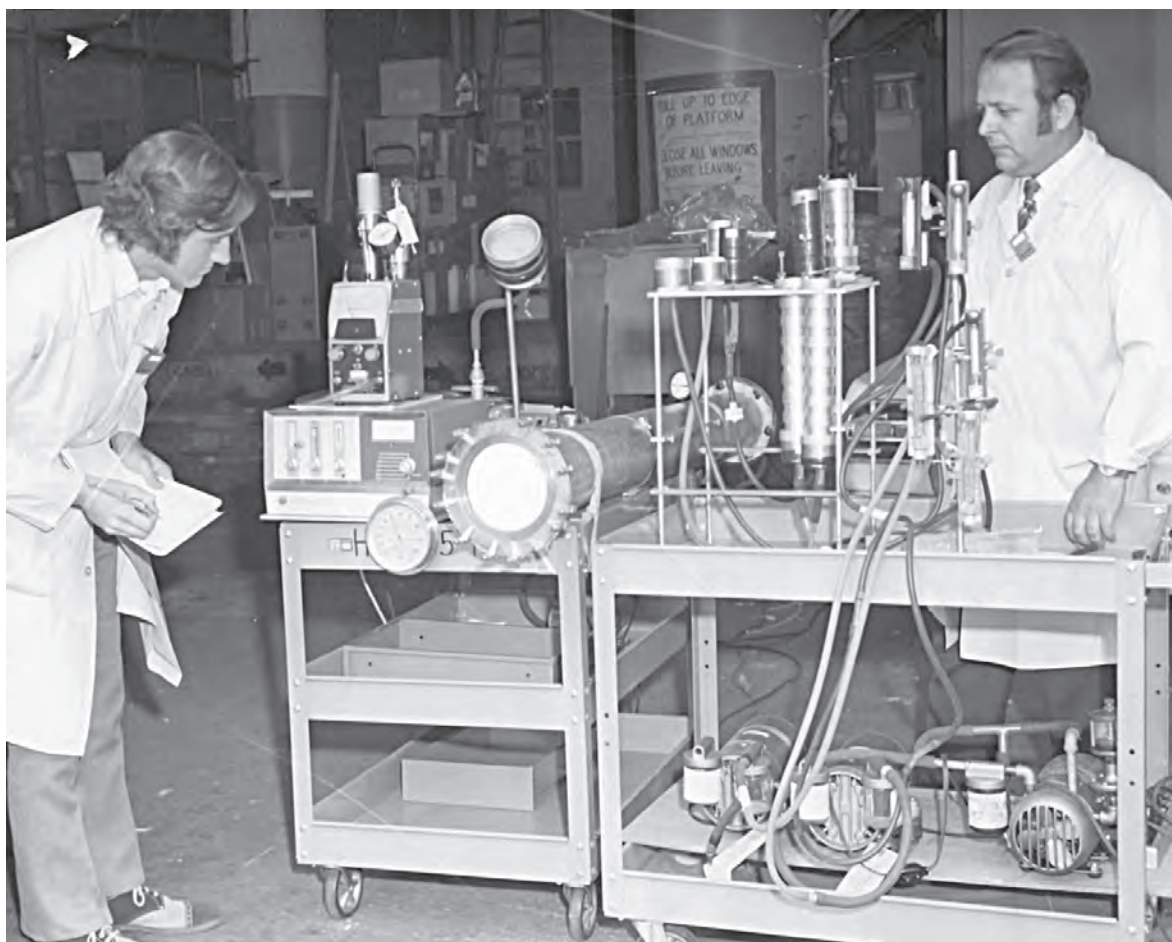
Το 1952 υπήρχε διαφορά ανάμεσα στη Γιουγκοσλαβία και την Ιταλία σχετικά με την κυριαρχία κάποιων χωριών στην περιοχή της Τερνέστης. Απώτερος στόχος της Αμερικανικής ταξιαρχίας να αποτρέψει τυχόν πόλεμο μεταξύ Γιουγκοσλαβίας και Ιταλίας. Ύστερα από εννέα μήνες υπηρεσία στον στρατό, ο Αντρέας, λόγω της προϋπηρεσίας του στο πυροβολικό, επελέγη να ενταχθεί στη 12η Πυροβολαρχία. Προήχθη σε δεκανέα, και από τότε ήταν ο «Corporal George». Ο Αντρέας αξιοποίησε τον χρόνο της

to overcome his injuries. With two brothers already in the military, Andreas believed he might be spared. However, this proved to be wishful thinking. He was called up in the beginning of January 1952 and, after passing the relevant medical examinations, was declared fit to serve. So, on Valentine's Day, 14 February 1952, he arrived at the Camp Kilmer recruits training center in New Jersey. At the time, it would have never occurred to young Andreas that 40 years later he would be returning to the same place to teach Rutgers University students and present a seminar on the particle size distribution of radon decay products.

Andreas was chosen to serve in antiaircraft artillery and was first sent to Texas for basic training, returning to New York some weeks later before heading to Trieste in Italy.

CORPORAL GEORGE

In 1952 there was a dispute between Yugoslavia and Italy over the sovereignty of some villages in the Trieste area. The main aim of the American brigade was to prevent a war breaking out between Yugoslavia and Italy. After nine months of military service, Andreas, due to his earlier service in the artillery, was chosen to join the 12th Artillery Battery. He was promoted in rank, becoming Corporal George. Andreas used his time in service to the military to study and improve his English, since his main goal was to study at university. His inclination lay in biological sciences.

υπηρεσίας του στο στρατό μελετώντας και βελτιώνοντας τα αγγλικά του, αφού απώτερος στόχος του ήταν η φοίτηση σε πανεπιστήμιο. Η κλίση του ήταν στη Βιολογία.

ΚΟΛΕΓΙΟ ΚΑΙ ΓΑΜΟΣ

Ύστερα από δύο χρόνια υπηρεσίας στον αμερικανικό στρατό, ο Αντρέας απολύεται και το 1954 εγγράφηκε στο Τμήμα Ιατρικής Τεχνολογίας του New York City Community College. Κατά το πρώτο εξάμηνο της φοίτησής του γνώρισε τη μετέπειτα σύζυγό του, την οποία νυμφεύθηκε με τη συμπλήρωση τριών εξαμήνων στο Κολλέγιο. Το επόμενο εξάμηνο αποφοίτησε κι άρχισε να εργάζεται στο New York City Hospital. Θέλοντας να πάρει πτυχίο στη Βιολογία, εργαζόταν σκληρά τη μέρα, και το βράδυ φοιτούσε στο Brooklyn College. Σε λιγότερο από τρία χρόνια πήρε το δίπλωμά του (BS degree). Στο μεταξύ το 1956 γεννήθηκε η πρώτη του κόρη Στέλλα και το 1957 η Νταϊάνα. Το τρίτο του παιδί, ο Κρίστοφερ, γεννήθηκε το 1960. Τον ίδιο χρόνο ο Αντρέας αποδέχθηκε διορισμό στο Τμήμα Υγείας για τον Έλεγχο της Ραδιενεργού Ακτινοβολίας του New York City. Παράλληλα, συνέχιζε τις σπουδές του στο Hunter College στη Βιολογία με ειδικότητα στη ραδιενεργό ακτινοβολία (Radiation Biology) και το 1963 παίρνει το πτυχίο του. Η

COLLEGE AND MARRIAGE

After two years of service in the American army, Andreas is released from his obligation and in 1954 registers in the Medical Technology Department of New York City Community College. During his first semester he meets the woman who will become his wife, marrying her after completing three semesters at college. He graduates the next semester and starts working at a New York City Hospital. Wanting to earn a BS degree in Biology, Andreas works hard all day and attends Brooklyn College at night and on Saturdays. Within less than three years, he is awarded his BS degree. In the meantime, his first daughter Stella is born in 1956, followed by Diana in 1957. His third child, Christopher, is born in 1960. That same year, Andreas accepts a position with the New York City Department of Health Office of Radiation Control. He also continues his studies on Biology at Hunter College, specializing in Radiation Biology, obtaining his degree in 1963. New York was amongst the first cities to establish an Office of Radiation Control.

ON THE US ATOMIC ENERGY COMMISSION

In August 1963, Andreas applied for and won an

Νέα Υόρκη ήταν από τις πρώτες πόλεις που εγκαθίδρυσαν Υπηρεσία Ελέγχου της Ραδιενεργού Ακτινοβολίας.

ΣΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Τον Αύγουστο του 1963 διεκδίκησε και πέτυχε μια θέση εκπαιδευόμενου στο Γραφείο της Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας (ΕΑΕ) των ΗΠΑ, με έδρα τη Ν. Υόρκη. Η πρώτη μέρα εργασίας ήταν η 15η Οκτωβρίου 1963 και τοποθετήθηκε στη Διεύθυνση Προστασίας Υγείας του Εργαστηρίου για την Υγεία και την Ασφάλεια. Η θέση αυτή ήταν ουσιαστικά η απαρχή μιας λαμπρής καριέρας για τον Αντρέα με διακρίσεις και τιμές. Μιας καριέρας όμως που κτίστηκε με κόπο πολύ, συνεχή προσπάθεια, μελέτη και επιμόρφωση. Το 1964 του ζητήθηκε να αναπτύξει ένα σύστημα που να προσδιορίζει τα ποσοστά συγκέντρωσης του στοιχείου «Ιώδιο-131», σε περίπτωση ατυχήματος σε αντιδραστήρες και σε πυρηνικές εγκαταστάσεις επεξεργασίας καυσίμων. Το σύστημα αυτό θα βοηθούσε στη λήψη των απαραίτητων μέτρων προστασίας για να αποφευχθεί η έκθεση του προσωπικού που εργαζόταν κοντά στις εγκαταστάσεις αυτές. Είκοσι χρόνια μετά, ο Αντρέας χρησιμοποιούσε την ίδια μέθοδο μέτρησης ραδιενεργών καταλοίπων. Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι ουσιαστικά ο Αντρέας ήταν ένας από τους πρόδρομους της νέας βιομηχανίας επιμέτρησης και ελέγχου ραδιενεργών καταλοίπων που γεννήθηκε στην Αμερική.

Μετά τη λήξη της εξαμήνιας υπηρεσίας του ως εκπαιδευόμενος η ΕΑΕ του πρόσφερε θέση βιομηχανικού υγιεινολόγου (Industrial Hygienist) στο Εργαστήριο για την Υγεία και την Ασφάλεια, θέση στην οποία υπηρέτησε για 33 συναπτά έτη μέχρι την αφυπηρέτησή του. Στο πλαίσιο της εκτέλεσης των καθηκόντων του, ο Αντρέας πήρε ενεργό μέρος σε διάφορα προγράμματα, πρωτοποριακά για την εποχή τους, όπως η συλλογή δειγμάτων αέρος για επιμέτρηση των ραδιενεργών καταλοίπων, η εισπνοή και η κατακράτηση μορίων ουρανίου από τους εργάτες που απασχολούνταν στη χαλυβουργία.

Το καλοκαίρι του 1965 του ζητήθηκε να κάνει την πρώτη του διάλεξη για τα ευρήματα των ερευνών του σε συνέδριο στο Λος Άντζελες, πράγμα που έκανε με μεγάλη επιτυχία, προσφωνώντας μια ομήγυρη από διακεκριμένους επιστήμονες και ειδικούς επί του αντικειμένου.

ΣΤΑ ΟΡΥΧΕΙΑ ΟΥΡΑΝΙΟΥ

Ένας άλλος τομέας για δοκιμή των μεθόδων που εφαρμόζε το Εργαστήριο για την Υγεία και την Ασφάλεια (ΕΥΑ) ήταν τα ορυχεία εξόρυξης ουρανίου. Ένα από αυτά στον Καναδά ζήτησε από το ΕΥΑ να κάνει σχετικές δοκιμές σε περιβάλλον κάτω από τη γη και να κάνει εκτιμήσεις για την έκθεση των εργατών στα ορυχεία σε ραδιενεργά κατάλοιπα. Ο Αντρέας ήταν εκείνος που δημιούργησε και επέβλεψε τη λειτουργία και συντήρηση των εγκαταστάσεων από το 1965 μέχρι το 1996 που αφυπηρέτησε.

internship at the offices of the US Atomic Energy Commission, which was based in New York. His first day of work was the 15th of October 1963 and he was placed in the Health Protection Engineering Division of the Health and Safety Laboratory (HASL). This position essentially constituted the beginning of a brilliant career for Andreas, full of distinction and honors. A career that was born through a lot of hard work, constant effort, study and learning. In 1964, he was asked to develop a sampling system to determine the concentration of I-131 released during an accident involving reactors and nuclear fuel reprocessing plants. This system would help in the taking of the necessary protective measures for personnel and public in the vicinity to avoid exposure. Twenty years later, Andreas used the same principle to collect radon on activated carbon and a new radon testing industry was born. It would be no exaggeration to say that Andreas was essentially one of the trailblazers of the new industry that emerged in America.

At the end of his six-month internship, the Commission offered Andreas a position as an Industrial Hygienist at HASL, a position he served for 33 years until his retirement. Within the framework of carrying out his duties, Andreas played an active role in a number of programs that were innovative for their time, including aerosol studies, the inhalation and retention of uranium by workers at steel mills.

In the summer of 1965, Andreas was asked to give his oral presentation on his research's findings at a conference in Los Angeles, something he did with great success, speaking to a prestigious group of scientists and specialists on the subject.

AT THE URANIUM MINES

Another sector for testing the methods used by the Health and Safety Laboratory was at the uranium mines. One of these, in Canada, asked the Laboratory to carry out relevant tests on underground conditions and assess the exposure of miners to radon and radon decay products. Andreas was the one who created and oversaw the operation and maintenance of the works from 1965 until 1996 when he retired. He was essentially amongst a select

Andreas Georgiou was essentially one of the trailblazers of the new radon testing industry.

Ουσιαστικά ήταν άμεσα εμπλεκόμενος στον τομέα αυτό για 48 σχεδόν χρόνια.

Έχοντας πείρα πλήρους απασχόλησης για δύο χρόνια στον τομέα της επιμέτρησης της ραδιενεργού ακτινοβολίας τόσο στο εργαστήριο όσο και στα ορυχεία στις ΗΠΑ και στον Καναδά, ανέλαβε την εκπαίδευση οκτώ υγιεινολόγων που θα κατέβαιναν στις γαλαρίες των ορυχείων για σχετικές μελέτες.

Οι μελέτες για την παροχή ακριβών πληροφοριών σχετικά με τη ραδιενέργεια στο περιβάλλον συνεχίζονται με σχετικές μετρήσεις για μερικά χρόνια στη μητροπολιτική περιοχή της Ν. Υόρκης και στη συνέχεια σε κατοικίες στο Νιου Τζέρσεϋ. Υπεύθυνος για τα προγράμματα αυτά ήταν φυσικά ο Αντρέας.

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΗ

Η άμεση ανάμιξη και εμπλοκή του Αντρέα στα διάφορα προγράμματα συνεχίστηκε για δεκαετίες μέχρι την αφυπηρέτησή του, πράγμα που δικαιολογημένα του έδωσε τον τίτλο του εμπειρογνώμονος στο θέμα των μετρήσεων της ραδιενέργειας στο περιβάλλον αλλά και του πρωτοπόρου βάζοντας τη δική του σφραγίδα. Ο ζήλος, η αφοσίωσή του στο καθήκον, η συνεχής επιμόρφωσή του, η ενεργός συμμετοχή του σε διεθνή συνέδρια και η πολυετής προσφορά του αναγνωρίστηκαν από την αμερικανική κυβέρνηση η οποία τον τίμησε με διάφορα βραβεία. Στις 14 Δεκεμβρίου 1984 για τη δικής του επινώησης μέθοδο μέτρησης της ραδιενέργειας η Επιτροπή Βράβευσης του Εργαστηρίου Περιβαλλοντικών Μετρήσεων (EML) τον βράβευσε επιδίδοντας του σχετικό πιστοποιητικό με το οποίο τον ανακήρυσσε «Πατέρα της Χρονιάς».

Στις 13 Ιανουαρίου 1987 ήταν ένας από τους εργαζόμενους του Υπουργείου Ενέργειας που επελέγη για βράβευση από τον ίδιο τον υπουργό John Herrington, στην Ουάσινγκτον. Στην προσφώνησή του ο υπουργός, μεταξύ άλλων, ανέφερε: «Σήμερα αναγνωρίζουμε μια επίλεκτη ομάδα εργαζομένων, τους άντρες και τις γυναίκες, των οποίων η αφοσίωση, η πρωτοβουλία και η σκληρή δουλειά επιβραβεύεται στην Τέταρτη Ετήσια Τελετή Βράβευσης του Υπουργείου. Έχουμε κάθε λόγο να είμαστε περήφανοι για τη διακεκριμένη δουλειά τους, τις μοναδικές και καινοτόμες συνεισφορές τους στην ενεργειακή μας πολιτική και για τη μεγάλη διάκριση που έφεραν στο Υπουργείο, την κυβέρνηση των ΗΠΑ και τον Πρόεδρο». Στον Αντρέα δόθηκε το «Βραβείο διακεκριμένων υπηρεσιών», το δεύτερο μεγαλύτερο που απονέμεται για επιτεύγματα, τα οποία συμβάλλουν ουσιαστικά στην εκπλήρωση της αποστολής ή σημαντικών προγραμμάτων του Υπουργείου Ενέργειας.

Ο διευθυντής Εργαστηρίου Περιβαλλοντικών Μετρήσεων Η. Volchok είπε, μεταξύ άλλων, στην τελετή βράβευσης

few in the sector for almost 48 years. Having full-time experience for years in the sector measuring radioactive rays both in the laboratory and in the mines of the USA and Canada, he took on the training of eight health officials who would go into the mines' galleries to carry out relevant studies.

The studies for the provision of precise information on the radio in the environment were connected to relevant measurements taken in the metropolitan areas of New York for some years and then at homes in New Jersey. Who else could have been in charge of the programmes but Andreas?

RECOGNITION AND HONOURS

Andreas' direct involvement in the various programmes continued for decades up until his retirement, something that justly won him the title of expert in the field of measuring radon and also that of trailblazer in a sector on which he left his mark. His zeal, dedication to duty, ongoing education, active participation in international conferences and his many years of contribution were recognised by the American government which honoured Andreas with a number of awards. On 14 December 1984 for his invention of the method of measuring radioactivity, the Environmental Measurements Laboratory (EML) named him Father of the Year in recognition of what it described as his proper handling of Radon's daughters.

On 13 January 1987 he was one of the Department of

Ο Αντρέας Γεωργίου ήταν ένας από τους πρόδρομους της νέας βιομηχανίας επιμέτρησης και ελέγχου ραδιενεργών καταλοίπων.

σης, για τον Αντρέα: «Η ενεργητικότητα, η δημιουργικότητα, η επινοητικότητα του εμπνέουν τους συναδέλφους του διεθνώς. Η ηγεσία του στους κύκλους έρευνας της ραδιενέργειας είναι τόσο ευρέως γνωστή, ώστε σε επιστημονικό άρθρο εφημερίδας του Westchester ο Αντρέας αναφέρεται ως “Radon Guru”».

Τον Ιούλιο του 1987 η American Hellenic Progressive Association (AHEPA) τον βράβεψε με το επιστημονικό βραβείο επιδίδοντας του τιμητική πλακέτα.

Τη βράβευση του συγχωριανού μας Αντρέα Γεωργίου κάλυψε η εφημερίδα της ομογένειας με σχετικό πρωτοσέλιδο δημοσίευσμά της με τον τίτλο: «Ανώτατη τιμή σε Έλληνα επιστήμονα. Στο δημοσίευμα, μεταξύ άλλων, αναφέρεται ότι «η Υπηρεσία Ενέργειας των ΗΠΑ τίμησε τον πρωτοπόρο ομογενή επιστήμονα κ. Ανδρέα Τζορτζ, που ανακάλυψε την πιο διαδεδομένη μέθοδο μέτρησης του χημικού αερίου ραδόνιο».

Μετά τη συνταξιοδότησή του ο Αντρέας πήρε πολλές προσκλήσεις από πανεπιστήμια από όλο τον κόσμο (Τόκυο, Σαν Ντιέγκο, Αυστραλία, Ρίο ντε Τζανέιρο) όπου έδινε διαλέξεις σε φοιτητές. Μέχρι το 2012, σε ηλικία 81, δούλευε δύο μέρες την εβδομάδα.

Ο Αντρέας, όντας πολυτάλαντος, έχει να επιδείξει και συγγραφικό έργο. Εκτός από τις ανακοινώσεις του σε διεθνή συνέδρια και δημοσιεύσεις σε επιστημονικά περιοδικά, συνέγραψε τρία βιβλία: *In the footsteps of Saint Nicolas*, το 2005, *The Adventures of Radon Ranger*, το 2013 και *The Olympian Star*, το 2015. Ωστόσο, τις συνήθειές του από τη γενέθλια γη, το Νιόχωρκο, δεν τις ξεχνά. Γι’ αυτό τα καλοκαίρια ασχολείται λίγο με τη γεωργία φυτεύοντας στον κήπο του λαχανικά. Ο βίος και πολιτεία του Αντρέα, τα όσα πέτυχε στη ζωή του, τα πολύ σημαντικά, η όλη προσφορά του στην επιστήμη δικαιολογημένα κάνουν την οικογένειά του να νιώθει περήφανη γι’ αυτόν. Περήφανος πρέπει να νιώθει και ο ίδιο. Περήφανη νιώθει και ολόκληρη η κοινότητα του Νέου Χωρίου για το άξιο τέκνο της που την τίμησε όχι μόνο στην Αμερική αλλά και διεθνώς.

* Το ρεπορτάζ στηρίχθηκε στο δεύτερο βιβλίο του Αντρέα Γεωργίου, *The Adventures of Radon Ranger*, που είναι αυτοβιογραφικό.

Energy employees chosen to be awarded by the DOE Secretary himself, John Herrington, in Washington. In his address, the Secretary, amongst other things, said: «Today we recognize a select group of employees, the men and women whose dedication, initiative and hard work is being honoured at the Fourth Annual Department Awards Ceremony. We have every reason to be proud of their distinguished work, of their unique and innovative contributions to our energy policy and of the great credit they have brought to the Department, to the United States Government and to the President ». Andreas was given the «Meritorious Service Award», the second highest given in recognition of achievements which made a substantial contribution to fulfilling the mission and major programmes of the Department of Energy.

Speaking at the ceremony, the late Director of the Environmental Measurement Laboratory H. Volchok, amongst other things said about Andreas: «His energy, creativity, and resourcefulness have inspired his colleagues worldwide. His leadership in radon research circles is so widely known that in a scientific article in a Westchester NY newspaper he was cited as Andy George, the “Radon Guru” ».

In July 1987 the American Hellenic Progressive Association (AHEPA) awarded him with an honorary plaque and their scientific award.

The awarding of our fellow villager Andreas Georgiou was covered in a Diaspora newspaper with a frontpage article entitled: «Highest honour for Greek scientist. » The article, amongst other things mentions that «the USA’s Energy Commission honoured trailblazing scientist Andreas George, who discovered the most used method of measuring radon».

After retiring, Andreas was made many offers from universities around the world (Tokyo, San Diego, Australia, Rio de Janeiro) where he lectured students. Until 2012, when he was aged 81, he still worked two days a week.

Indeed multitalented, Andreas also has created a body of written work. Apart from his addresses at international conferences and articles published in scientific journals, he has written three books: “In the footsteps of Saint Nicolas” in 2005, “The Adventures of Radon Ranger”, in 2013 and “The Olympian Star”, in 2015. This article was based on the second book, which is autobiographical.

However, he has never forgotten the habits of his birthplace, Neo Chorio. That this why, during the summer, he dabbles with farming, planting vegetables in this garden. The life of Andreas, all that he has achieved, the important actions, all he has offered science, rightly make his family proud. He should feel the same. The entire community of Neo Chorio is also proud if its worthy son who did the village proud not only in America but around the world.

ΕΥΑΝΘΙΑ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

14 Αυγούστου 1974

Σε ποιο ταξίδι σε ρίζανε καρδιά μου;
Ένα μονάχα ξέρω εγώ, ως τώρα πως δεν είχε γυρισμό.
Ένα ταξίδι ξεκίνησες, ψυχή μου, εκείνο το αιματοβαμμένο πρωινό,
ένα ταξίδι που με βία σε ρίζανε σ' αυτό, μαύρα είχε τα πανιά του,
πύρινα ήταν τα κουπιά του, που τη ζωή σου έλιωσαν ψυχή μου,
οημάδια προδοσίας και πόνου άφησε στο κορμί σου.

Και τούτο το ταξίδι να κρατάει χρόνια
κι εσύ πάντα εκεί στην πλώρη, πίσω να κοιτάς,
ό,τι με πάθος αγάπησε η ψυχή σου,
απ' του ορίζοντα το βάθος κι από μακριά να αγαπάς.
Μετράς εγκλωβισμένους που Θερμοπύλες,
όρισαν στη ζωή τους να φυλάνε,
την άγια πατρική τους γη να προσκυνάνε.

Κι αναρωτιέσαι χρόνια τώρα αν ήταν σωστό,
της προσφυγιάς τον δρόμο αν έπρεπε να πάρεις,
ή αν έπρεπε στο μητρικό σου χώμα,
να έπεφτες τότες, εκεί νεκρός.

Το αλμυρό σου δάκρυ να γλυκαίνεις,
χαμένες ζωές να τις μετράς,
τραυματισμένα νιάτα να γιατρεύεις,
τραγούδι τον αφόρητο σου πόνο να τον ψέλνεις,
αιματοβαμμένες ψυχές ηρώων να μνημονεύεις,
και ένας άγριος θυμός μέσα σου, να σιγοβράζει καρτερικά,
για το άδικο, που αιώνια σε τούτο τον κόσμο κυβερνά.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Γ. ΚΟΥΡΟΥΠΑΚΗΣ

Με τα μάτια ενός ξένου

Δεν είδα στο καφενείο του Γιαννή
κανέναν βρακά να κάθεται σιμά στου Παφουρρή
Μα ίσως να μην κοίταξα καλά,
δεν μπορεί να μην είναι εκεί.

Ίσως πιο κάτω να είναι, κάτω από τη βαλανιά
μαζεύονται εκεί όλοι οι χωριανοί
όχι για τίποτα άλλο, μα για τη σκιά
έρχονται καμιά φορά και κυνηγοί...

Ίσως στη λειτουργία να είναι, μιας κι είναι Κυριακή
Τ' Αϊ-Προδρόμου, όμως σήμερα δεν λειτουργεί.
Ε, τότε στον Άγιο Χαράλαμπο, αν μπω
από τον δρόμο ακόμα του Φκιακά ίσως να τον δω.

Μα κι αν δεν τον βρω, κι αν δεν τον δω
ξέρω ότι κάπου εκεί, στο Νιο Χωρκό,
περιμένει φίλους και δικούς ξανά να ανταμώσει,
κι όλοι μαζί να τρέξουνε στο καμπαναριό,
οημάδι επιστροφής να δώσει.

ΘΕΩΝΗ ΚΟΥΝΝΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

Αδικημένη πατρίδα

Παιδούλα άναβα κερί
ψελλίζοντας δυο, τρεις λέξεις,
ελέησέ μας κύριε
κάνε βροχή να πέσει.

Βροχή στη γη που δίψασε
στα διψασμένα δέντρα,
νομίζω αργοπεθαίνουνε
μου φαίνονται θλιμμένα.

Βροχή να πέσει δυνατή
η γη να ξεδιψάσει.
Να σπείρουν οι ροσπέριδες
στις μεσαριάς τις άπλες.

Έλα Θεέ και Κύριε,
βλέπεις αυτό το δράμα.
Δρόσισε την πατρίδα μας
κάνε εσύ ένα θαύμα.

Περίμενα όχι πολύ
μέσα σε λίγες μέρες.
Ο κάμπος καταπράσινος,
η φύση ένα θαύμα.
Άσπριζαν οι βουνοκορφές,
ξεχείλιζαν ποτάμια.

Στεκόμουν και ατένιζα
Ψηλά, μέσα στο βάθος
στο βάθος της βουνοκορφής.
Μεσ' απ' τις χαραμάδες
τις χαραμάδες του βουνού,
πριν μας το βεβηλώσουν,
αυτές του Πενταδάκτυλου
που στόλιζαν τον βράχο.

Το βλέμμα έσπννα ψηλά
όμορφος πουν ο ουρανός.
Εκεί θέλω να φτάσω.
Εκεί που τ' άστρα λάμπουνε,
όσο για το φεγγάρι
θα το 'χω για προσκέφαλο
τέλειο μαξιλάρι.

Εκεί, ο πόνος άγνωστος
άγνωστο και το μίσος.
Σχεδιάζα διάφορα
το πλάνο του ονείρου
μα κατακερματίστηκε
μέσα σε μία μέρα.

Ανάβω μάτσο τα κεριά,
λαμπάδες και τρικέρια,
διαβάζω αμέτρητες ευχές
για κουρσεμένες εκκλησιές,
για τάφους σκορπισμένους,
για νέους που χαθήκανε
και παραστρατημένους.

Χρόνια πολλά περίμενα
κι ακόμα περιμένω.
Δεν θέλω να απελπιστώ,
διάβασα ιστορία, αρχαία
και νεότερη και μία προφητεία.

ΒΕΩΝΗ ΚΟΥΝΝΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

Ξεχωριστό σήμαντρο

Προσπάθησα ν' ακούσω.
Μα όσο κι αν προσπάθησα ν' ακούσω
σήμερα δεν άκουσα το σήμαντρο τ' Αϊ Γιαννιού.

Γιατί δεν έτρεξε ο Κώστας, δεν έτρεξε ο Χρίστος;
Δεν έτρεξαν όλα τα παιδιά να το βαρέσουν
μ' όλη τους τη δύναμη; Του κάκου περιμένω.

Εκείνα τα παιδιά χάθηκαν, τα έδιωξαν,
Οι εισβολείς αφάνισαν το σήμαντρο,
ρήμαξαν το εκκλησιάκι του Πρόδρομου.

Κι όσο αν λένε αγαπάτε τους εχθρούς υμών
εγώ φωνάζω, Προφήτη Πρόδρομε,
αφάνισέ τους, όπως αφάνισαν το σήμαντρό σου.

Κι ακόμα παραπέρα, μα αν εσύ αυτό δεν θέλεις,
τότε φώτισέ τους να 'ρθουν ν' ανάψουν το κερί τους,
να σε προσκυνήσουν.

Το σήμαντρο θέλω να βρω, το σήμαντρο ν' ακούσω
και στον Προφήτη Πρόδρομο να λειτουργηθώ.
Έτσι θα λυτρωθώ, έτσι θα ξαναγεννηθώ.

Η κινητή περιουσία του Αγίου Χαραλάμπους

ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΔΙΟΜΗΔΟΥΣ

Η λήθη είναι συνώνυμη του θανάτου. Λαοί που ξεχνούν χάνονται, εξαφανίζονται μέσα στον χρόνο. Εμείς, όμως, είμαστε ταγμένοι να θυμόμαστε, αλλά και να ελπίζουμε. Για να θυμόμαστε, όμως, πρέπει να γνωρίζουμε τι δεν πρέπει να ξεχάσουμε. Δεν πρέπει, λοιπόν, να ξεχάσουμε τις ρίζες μας, την πίστη μας, την ταυτότητά μας.

Μέσα, λοιπόν, σ' αυτό το πλαίσιο κληθήκαμε να θυμηθούμε και να ξαναφέρουμε στην καρδιά μας θύμησες του χωριού μας, τα σπίτια μας, τους ναούς μας.

Το παρόν άρθρο αναφέρεται στην κινητή περιουσία του κυρίως ναού της κοινότητάς μας, του Αγίου Χαραλάμπους, ο οποίος είναι ο πολιούχος άγιος του χωριού μας. Η καταγραφή της είναι θεωρούμε χρέος τιμής προς τους συγχωριανούς μας, οι οποίοι με ευσέβεια προσέφεραν όλα εκείνα τα ιερά αντικείμενα, απαραίτητα για τη λειτουργία του.¹ Δυστυχώς, άλλα έκλειψαν και άλλα τα κατέστρεψαν οι Τούρκοι εισβολείς. Μίαναν και σύλησαν τον ναό μας. Εμείς, όμως, έχουμε καθήκον να τα θυμόμαστε, να τα καταγράψουμε και να τα ξαναφτιάξουμε, όταν έρθει εκείνη η ευλογημένη ώρα.

Όσα ακολουθούν είναι μνήμες και εμπειρίες των προσώπων εκείνων οι οποίοι «μεγάλωσαν» μέσα στον χώρο του ναού. Αναφέρομαι στον ιερέα του χωριού μας, τον πατέρα Διομήδη, στον αδελφό του Μιχάλη Κασιή και στον Βάσο Μαυράκη, οι οποίοι με δάκρυα στα μάτια μεταφέρθηκαν νοερά στην εκκλησία μας και μας θύμισαν όλα εκείνα που βρισκόντουσαν μέσα σε αυτόν προ της εισβολής.

Αρχίζουμε το οδοιπορικό μνήμης με το ιστορικό ανέγερσης του ναού.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΝΕΓΕΡΣΗΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ²

Ακριβείς πληροφορίες για το πότε κτίστηκε ο ναός δυστυχώς δεν υπάρχουν. Σύμφωνα με μαρτυρία του Βαρνάβα Μαϊμάρη, η εκκλησία πρέπει να κτίστηκε περί το τέλος του 19ου αιώνα (1880-1890). Οι διαστάσεις του είναι 30 μ. μήκος, 11 μέτρα πλάτος και 8 μ. ύψος. Ο ρυθμός του είναι μονόκλιτη βασιλική. Ήταν απλός και απέριτος ναός. Εκείνο που τον καλλώπιζε ιδιαίτερα ήταν το ψηλό καμπαναριό, χτισμένο με πέτρα πελεκητή. Ορθωνόταν πανύψη-

Μια μικρή έρευνα, ένα χρέος τιμής στο κύριο του ναού και στο περιεχόμενό του, σε όλα εκείνα τα ιερά αντικείμενα, τα οποία η ευσέβεια και η αγάπη των συγχωριανών μας πρόσφερε, ώστε να μπορεί να λειτουργεί ο ναός.

λο. Ήταν σωστό καλλιτέχνημα. Το καμπαναριό ύψους 12 μέτρων περίπου κτίστηκε μετά, γι' αυτό καλύπτει μέρος της εξωτερικής θύρας του ιερού και του βόρειου παραθύρου. Σύμφωνα με επιγραφή στο αέτωμα κτίστηκε το 1908.

Το μύρωμα του ναού έγινε το 1944, επί τοποτηρητή Λεοντίου. Εκαρποφόρησαν 366 κάτοικοι του χωριού μας, τα ονόματα των οποίων ήταν γραμμένα σε σχετικό βιβλίο.

Ο ναός σήμερα είναι σε άθλια κατάσταση, βεβηλωμένος, συλημένος, χωρίς εικόνες, με φανερά τα σημάδια της τουρκικής βαρβαρότητας και του χρόνου. Μετά από ενέργειες του Θεοφιλεστάτου Επισκόπου Μεσαορίας κ. Γρηγορίου έγιναν εργασίες συντήρησης και καθαρισμού του ναού και τοποθετήθηκαν πόρτες.

Στις 14 Φεβρουαρίου 2016 τελέστηκε για πρώτη φορά Θεία Λειτουργία στον Άγιο Χαραλάμπο, στο κατεχόμενο χωριό μας. Αυτή η Θεία Λειτουργία θα μείνει για πάντα χαραγμένη στη μνήμη όλων των συγχωριανών που συμμετείχαν.

¹ Βλέπε ενδεικτικά: Ιωάννης Ηλιάδης, «Οι βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί ναοί της Κυθρέας και τα κειμήλιά τους», στο: *Κυθρέα. Η γη των Χύτρων, Αρχαιότητες, κειμήλια, θησαυροί*, Λευκωσία 2016, σ. 46-66.

² Βλ. γενικά Χρίστος Κ. Λαμπρίας, *Νέο Χωριό Κυθρέας: Γενέθλια γη - Οι ρίζες μας*, Λευκωσία 2017, σ. 194-197.

ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ

Η Αγία Τράπεζα είναι το ιερότερο μέρος του ναού. Χωρίς την Αγία Τράπεζα ναός δεν υφίσταται. Στην Αγία Τράπεζα τελείται το Μυστήριο των Μυστηρίων, η Θεία Ευχαριστία. Δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς κτίστηκε η Αγία Τράπεζα της εκκλησίας μας, όμως, είναι λογικό να θεωρήσουμε ότι κτίστηκε ταυτόχρονα με την ανέγερση του ναού. Ήταν χυτή, χρώματος γαλανού, με κουβούκλιο, στο εσωτερικό του οποίου ήταν ζωγραφισμένος ο «Παλιός των Ημερών», ο Θεός Πατέρας, το πρώτο πρόσωπο της Αγίας Τριάδας. Στις κολόνες του κουβουκλίου ήταν ζωγραφισμένοι οι τέσσερις Ευαγγελιστές. Δεν έχουμε άλλες πληροφορίες. Δυστυχώς, η

Αγία Τράπεζα δεν υφίσταται, αφού καταστράφηκε εκ θεμελίων από τους Τούρκους εισβολείς.

ΑΓΙΑ ΠΡΟΘΕΣΗ

Η Αγία Πρόθεση βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του Αγίου Βήματος. Είναι μια μικρή κόγχη, όπου τοποθετούνται τα προσφερόμενα Τίμια Δώρα και τελείται η ακολουθία της Προσκομιδής. Εκεί ο ιερέας προετοιμάζει στον όρθρο τα Τίμια Δώρα, τα οποία θα προσφερθούν κατά την ώρα της Θείας Λειτουργίας και θα μεταβληθούν σε Σώμα και Αίμα Χριστού. Η Αγία Πρόθεση ως λειτουργικός χώρος συμβολίζει το Σπήλαιο της Βηθλεέμ, όπου γεννήθηκε ο Χριστός, γι' αυτό και στον ναό του χωριού μας, στο εσω-

τερικό της Αγίας Πρόθεσης η οποία υφίσταται, ήταν ζωγραφισμένη η Γέννηση του Χριστού.

ΑΡΤΟΦΟΡΙΟ

Είναι ειδικό σκεύος το οποίο βρίσκεται πάνω στην Αγία Τράπεζα και συμβολίζει τον Θρόνο του Θεού. Μέσα φυλάσσεται ο Αμνός (Σώμα Χριστού εμποτισμένο με Αίμα Χριστού), ο οποίος αγιάζεται τη Μεγάλη Πέμπτη και χρησιμοποιείται για να μεταλαμβάνουν οι πιστοί σε έκτακτες περιπτώσεις, όταν δεν είναι εύκολο να τελεσθεί η Θεία Λειτουργία (π.χ. για σοβαρά αρρώστους, για νήπια μετά το βάπτισμα κλπ.)

Το Αρτοφόριο του ναού μας ήταν επίχρυσο και, σύμφωνα με μαρτυρία

του πατρός Διομήδη, αγοράστηκε μετά το 1960. Δυστυχώς, εκλάπη από τους Τούρκους εισβολείς και δεν γνωρίζουμε πού βρίσκεται.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ

Είναι το λειτουργικό βιβλίο το οποίο περιέχει τις περικοπές από τους τέσσερις ευαγγελιστές που διαβάζονται σε κάθε Λειτουργία και σε άλλες ακολουθίες. Στην μπροστινή όψη του εικονίζεται η Ανάσταση του Χριστού και γύρω εικονίζονται οι τέσσερις Ευαγγελιστές. Στη πίσω όψη του εικονίζεται η Σταύρωση. Το Ευαγγέλιο βρίσκεται πάντα πάνω στην Αγία Τράπεζα και συμβολίζει τον Χριστό.

Στον ναό μας υπήρχαν δύο Ευαγγέλια, ένα παλαιότερο και ένα νεότερο. Για το παλαιότερο δεν έχουμε πληροφορίες. Για το νεότερο, σύμφωνα με τη μαρτυρία του πατρός Διομήδη, γνωρίζουμε ότι ήταν επίχρυσο και αγοράστηκε από τον γαμπρό (από την αδελφή) του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου κ. Κλεάνθους μαζί με το Αρτοφόριο. Δυστυχώς, σήμερα δεν γνωρίζουμε πού βρίσκονται.

ΑΓΙΟ ΠΟΤΗΡΙΟ, ΔΙΣΚΑΡΙΟ, ΑΣΤΕΡΙΣΚΟΣ, ΑΝΤΙΜΗΝΣΙΟ

Το Άγιο Ποτήριο συμβολίζει το Ποτήριο του Μυστικού Δείπνου.

Το Δισκάριο είναι κυκλικός μεταλλικός δίσκος, πάνω στον οποίο τοποθετούνται κατά την Προσκομιδή ο Αμνός (Άγιος Άρτος) και οι μερίδες της Παναγίας, των Αγγέλων, των Αγίων και όλων των πιστών, ζώντων και κεκοιμημένων. Συμβολίζει τη Φάτνη όπου γεννήθηκε ο Χριστός.

Ο Αστερίσκος αποτελείται από δύο μεταλλικά ελάσματα, ενωμένα σε σχήμα Σταυρού. Τοποθετείται πάνω στον Δίσκο, ώστε να μην έρχεται σε επαφή το κάλυμμα με τον Άγιο Άρτο. Συμβολίζει τον Αστέρα που φάνηκε κατά τη Γέννηση του Χριστού πάνω από τη Φάτνη της Βηθλεέμ.

Όλα τα ανωτέρω ιερά σκεύη συνοδεύονται από τη Λόγχη, τη Λαβίδα, το Ζέον, τη Μούσα, τον Αέρα και το Μάκτρο.

Το ιερό Δισκοπότηρο και το μικρό Αρτοφόριο, που έφερε ο πατήρ Διομήδης, από το Νέο Χωριο, τον Αύγουστο του 1974.

Το Αντιμήνσιο είναι πολύτιμο ύφασμα, τετράγωνο ή ορθογώνιο, στο οποίο εικονίζεται η Ταφή του Χριστού. Καθιερώνεται στα εγκαίνια του ναού από τον Επίσκοπο, ο οποίος βάζει σ' αυτό την υπογραφή του ως δείγμα εγκυρότητας. Απλώνεται πάνω στην Αγία Τράπεζα για την τέλεση του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας. Εσωτερικά φέρει λείψανα αγίων και αντικαθιστά πλήρως την Αγία Τράπεζα σε χώρους εκτός του ναού, αλλά και σε ναούς όπου η Αγία Τράπεζα δεν είναι καθαγιασμένη.

Το καθένα από τα παραπάνω έχει τη δική του χρησιμότητα, αλλά και τη δική του συμβολική σημασία. Δεν θα αναφερθούμε όμως σ' αυτά.

Στην Αγία Πρόθεση του Αγίου Χα-

ραλάμπους υπήρχαν δύο Δισκοπότηρα, το ένα παλαιότερο και το οποίο προφανώς χρησιμοποιείτο από την ίδρυση του ναού. Ήταν αργυρό και είχε φθαρεί, γι' αυτό ο πατήρ Διομήδης το είχε στείλει για επαργύρωση γύρω στο 1970 και το οποίο μετά την αγορά του νέου Δισκοπότηρου δεν χρησιμοποιείτο. Αυτό δυστυχώς εκλάπη από τους Τούρκους εισβολείς και δεν γνωρίζουμε πού βρίσκεται.

Το καινούργιο Δισκοπότηρο ήταν επίχρυσο και ήταν δωρεά του δασκάλου Γεώργιου Κορέλλη. Αυτό το Δισκοπότηρο μαζί με το Αντιμήνσιο και το μικρό Αρτοφόριο με τον Άγιο Άρτο, μετά το πέρας της Θείας Λειτουργίας στις 14 Αυγούστου 1974, το μετέφερε ο πατήρ Διομήδης στις

Το Δισκάριο που έφερε ο πατήρ Διομήδης, τον Αύγουστο του 1974.

ελεύθερες περιοχές μέσα σε ένα μικρό βαλιτσάκι. Το βαλιτσάκι αυτό το τοποθέτησε πάνω στα πόδια του καθώς οδηγούσε το αυτοκίνητο με την οικογένειά του και την οικογένεια της αδελφής του Άννας κατά την πορεία της προσφυγιάς (εξαιτίας της δεύτερης τουρκικής εισβολής) μέχρι την Ξυλοτύμπου. Και όπως ο ίδιος εμφατικά τόνισε, η σωτηρία μας οφειλόταν σ' αυτά τα Ιερά Σκεύη. Και, ω! του θαύματος, στον εσπερινό της εορτής του αγίου Χαραλάμπους στον νέο ναό (στην Αγλαντζιά), στις 9 Φεβρουαρίου 2007, όταν ο πατήρ Διομήδης άνοιξε το φθαρμένο βαλιτσάκι, ευωδία ανέβλυσε μέσα από αυτό, αφήνοντας όλους μας άναυδους. Και ο γράφων είναι μάρτυρας του θαύματος.

ΕΞΑΠΤΕΡΥΓΑ

Συμβολίζουν τους Αγίους Αγγέλους, οι οποίοι αοράτως είναι παρόντες κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας. Τα Εξαπτέρυγα που υπήρχαν στον ναό, ήταν ασημένια και αγοράστηκαν όταν ιδρύθηκε ο ναός. Κλάπηκαν από τους εισβολείς και αγνοούνται.

ΑΜΦΙΑ

Ο κληρικός κατά τη διάρκεια μιας τελετής φορεί την καθορισμένη για το βαθμό του στολή, τα ιερά άμφια. Το κάθε άμφιο συμβολίζει κάτι που έχει σχέση με την όλη ζωή της εκκλησίας.

Ο πατήρ Διομήδης χρησιμοποιούσε μία παλαιότερη και δύο νεότερες ιερατικές στολές. Η μία ήταν άσπρη με γαλάζιες βούλες και είχε δωριθεί σε αυτόν από την Ελενίτσα Τσιάρτα (σύζυγο του Γεώργιου Τσιάρτα), αδελφότεκτη του πρωτοσύγκελου Καλλίνικου μετά τον θάνατό του, γύρω στο 1970. Και οι στολές αυτές αγνοούνται.

ΘΥΜΙΑΤΟΣ

Ο θυμιατός είναι μεταλλικό σκεύος, ειδικό για να θυμιατίζει ο ιερέας τον ναό. Αποτελείται από 2 μέρη. Το πάνω μέρος έχει 4 αλυσίδες με 12 κουδουνάκια, τα οποία συμβολίζουν το κήρυγμα των 12 αποστόλων. Το κάτω μέρος είναι ένα μικρό δοχείο μέσα στο οποίο τοποθετούνται καρβουνάκια και, πάνω σ' αυτά, το θυμίαμα. Το θυμίαμα συμβολίζει τη θερμή προσευχή που ανεβαίνει προς τον

Θεό κι η ευωδία του θυμιάματος συμβολίζει τη Χάρη του Αγίου Πνεύματος. Οι πληροφορίες που έχουμε είναι ότι ο θυμιατός αγοράστηκε από την αρχή της ίδρυσης του ναού, όταν ακόμα δεν υπήρχαν καρβουνάκια και ο νεωκόρος (σύμφωνα με τη μαρτυρία του Βάσου Μαυράκη), χρησιμοποιούσε κομμάτια από αναμμένα κάρβουνα. Δυστυχώς και αυτό το Ιερό Σκεύος εκλάπη από τους εισβολείς.

ΜΑΝΟΥΑΛΙΑ

Μπροστά από τις εικόνες του Χριστού και της Παναγίας υπήρχαν δύο παλιά μπρούντζινα μανουάλια, τα οποία και αυτά εκλάπησαν από τους εισβολείς.

ΕΙΚΟΝΟΣΤΑΣΙΟ

Οι εικόνες του Εικονοστασίου, σύμφωνα με σχετικό δημοσίευμα της εφημερίδας *Κύπριος* στις 2/8/1903, αγιογραφήθηκαν από τον αιδεσιμότατο Ιωάννη Παπαδόπουλο, ο οποίος διέμενε στο χωριό μας. Το εικονοστάσιο είχε κατασκευαστεί από άγνωστο πρόσωπο και ήταν ξύλινο. Περιελάμβανε 8 μεγάλες εικόνες, 4 στα δεξιά

Αναδημοσίευση από το βιβλίο του Δημοσθένη Δημοσθένους, *Εκκλησίες της κατεχόμενης Κύπρου*, Κέντρο Μελετών της Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία, 2005, σελ. 79-81.

από την εικόνα του Ιησού Χριστού και 4 από την άλλη πλευρά. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες του πατρός Διομήδη και του Μιχαήλ Κασιή, δεξιά της Αγίας Πύλης (όπως εμείς τη βλέπουμε), βρισκόταν η εικόνα του Χριστού¹ και ακολουθούσαν η εικόνα του Ιωάννη του Προδρόμου, η εικόνα των Τριών Ιεραρχών και, στο τέλος του εικονοστασίου, η εικόνα του Αγίου Μοδέστου. Στη γωνία υπήρχαν οι εικόνες του Αγίου Γεωργίου και του Αγίου Χαραλάμπους (πολιούχου Αγίου του ναού μας). Στην άλλη πλευρά, δίπλα από την Αγία Πύλη, βρισκόταν η εικόνα της Παναγίας, μπροστά στην οποία στα απόδειπνα, ευλαβικά έψαλλα το «Άσπιλε, Αμόλυντε...». Ακολουθούσαν οι εικόνες του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και του Αποστόλου Ανδρέα. Στο τέλος του εικονοστασίου, πάνω στην πόρτα της εισόδου, στο Άγιο Βήμα, υπήρχε η εικόνα του Αρχαγγέλου Μιχαήλ. Στη γωνία βρισκόταν η εικόνα του Αποκεφαλισμού του Τιμίου Προδρόμου και στο κάτω μέλος της κολόνας βρισκόταν η εικόνα του Αγίου Νικολάου.

Στο πάνω μέρος του εικονοστασίου βρισκόνταν 2 σειρές από 13 μικρό-

τερες εικόνες, όμως δεν γνωρίζουμε ποιες είναι αυτές. Σύμφωνα όμως με την παράδοση της Εκκλησίας μας, πρέπει να υπήρχε το Δωδεκάορτο, (12 εικόνες οι οποίες αναφέρονται στις δώδεκα σημαντικότερες εορτές του λειτουργικού έτους). Αυτές είναι οι ακόλουθες: ο Ευαγγελισμός, η Γέννηση, η Υπαπαντή, η Βάπτισμα, η Μεταμόρφωση, η Βαϊφόρος, η Έγερση του Λαζάρου, η Σταύρωση, η Ανάσταση, η Ανάληψη, η Κοίμηση της Θεοτόκου και η Πεντηκοστή. Στο ψηλότερο μέρος του εικονοστασίου, σύμφωνα με τη μαρτυρία του πατρός Διομήδη, υπήρχαν οι εικόνες των Αγίων Αποστόλων.

Σήμερα το εικονοστάσιο βρίσκεται σε άθλια κατάσταση, άδειο και έρημο από τις ιερές εικόνες, αναμένοντας ότι η αγάπη των Νιοχωριτών θα ιστορήσει άλλες για να τις φιλοξενήσει.

ΨΑΛΤΗΡΙΑ

Τα ψαλτήρια βρισκόνταν μπροστά από τα μεγάλα παράθυρα, βόρεια και νότια του ναού. Ήταν ξύλινα κι είχαν κατασκευαστεί πριν από το 1960, επί εποχής του επιτρόπου Χριστοφή

Βακανά. Ήταν σχεδόν τα ίδια με τα ψαλτήρια του ναού της Παναγίας της Φανερωμένης.

ΣΤΑΣΙΔΙΑ

Μέσα στον ναό βρισκόνταν στασίδια με 200 περίπου θέσεις. Ήταν ξύλινα, 40 χρόνων περίπου. Ο πατήρ Διομήδης θυμάται ότι, όταν είχε χειροτονηθεί ιερέας, το 1960 είχε παραγγείλει 2-3 σειρές από καινούργια στασίδια.

ΝΑΡΘΗΚΑΣ

Στο πίσω μέρος του ναού (δυτικά) υπήρχε ανοιχτός νάρθηκας, από όπου διέρχονταν οι χριστιανοί. Ο πατήρ Διομήδης όμως τοποθέτησε πόρτες και έκλεισε τον χώρο, τοποθετώντας στασίδια και εικόνες μέσα σ' αυτόν και τον χρησιμοποίησε ως εξομολογητήριο. Στον χώρο αυτό φυλασσόταν ο Επιτάφιος και η πρώτη καμπάνα του ναού, η οποία ράγισε σε μια εορτή του Πάσχα από το πολύ και συνεχές παίξιμο. Η δεύτερη καμπάνα χρονολογείται πριν από το 1950. Σύμφωνα με μαρτυρία του Θεόδωρου Μαυράκη, η πρώτη καμπάνα μεταφέρθηκε στο χωριό το 1931 από τη Λεμεσό, από τον τότε κοινοτάρχη και παππού του Θεόδωρου, Τζωρτζή Τζωρτζή, ο οποίος ήταν αδελφός του Παπάγιαννη. Μεταφορικό μέσο για την καμπάνα, ιταλικής κατασκευής, ήταν μια καρέττα.

Ολοκληρώνοντας το άρθρο μας, αναφέρουμε ότι ο πατήρ Διομήδης είχε αφαιρέσει τις ξύλινες πόρτες της εισόδου (βόρεια) και εξόδου (νότια) του ναού και είχε τοποθετήσει αλουμιένιες. Δυστυχώς, οι πληροφορίες μας είναι λιγοστές, σημαντικές όμως. Παρακαλώ, όμως, θερμά, οποιοσδήποτε από τους αναγνώστες αυτού του άρθρου γνωρίζει κάτι περισσότερο για τα πιο πάνω, ας μας ενημερώσει και τις νέες πληροφορίες θα τις συμπεριλάβουμε σε επόμενο άρθρο.

¹ Βλ. Απόστολος Γ. Κουρουπάκης, «Η εικόνα του Ιησού στο προσωρινό της σπίτι», *Νιοχωρίτικη Φωνή*, τχ. 2 (Δεκέμβριος 2018), σ. 52-55.

Στη μέση του μεσαρίτικου κάμπου κοντά στον ποταμό Πιδικιά, ανάμεσα σε νιοχωρίτικα χωράφια, βρίσκεται το ξωκλήσι που είναι αφιερωμένο στον Άγιο Θεόδωρο τον Στρατηλάτη. Το ξωκλήσι κτίστηκε στα ερείπια μιας παλιάς εκκλησίας, εξ ου και το όνομα της τοποθεσίας «Παλιοκκλησιά». Ποιος δεν θυμάται το εκκλησάκι που ξεχώριζε μέσα στον κάμπο σαν καλαμιά, όπου έβρισκαν καταφύγιο οι βοσκοί για λίγη σκιά και δροσιά μετά τη βόσκηση και το πότισμα των κοπαδιών τους. Εκεί που κατέφευγαν οι θεριστάδες για λίγη ξεκούραση από τον κάματο της εργασίας του θερισμού με το δρεπάνι, να πάρουν μια ανάσα, να σκουπίσουν τον ιδρώτα τους από την κάψα του καλοκαιριού. Ταυτόχρονα, όμως, να ανάψουν ένα κεράκι και το καντήλι του Αγίου, να προσευχηθούν και να πάρουν δύναμη. Καταφύγιο στο ξωκλήσι εύρισκαν και οι εργάτες που καθάριζαν με τα φτυάρια τις «αυκολιές» (μεγάλα αυλάκια) που χρησιμοποιούνταν για το πότισμα του κάμπου, ιδίως όταν ξεχείλιζε ο Πιδικιάς. Η εργασία ξεκινούσε στις 4 το πρωί μέχρι τις 10, γιατί όταν μεσουρανούσε ο ήλιος και η θερμοκρασία έφτανε στους 40 βαθμούς Κελσίου δεν ήταν δυνατόν να συνεχίσουν μέσα στο λιοπύρι. Και το μεροκάματο πριν από την εισβολή 16 σελίνια. Ακόμη και οι Νιοχωρίτες κυνηγοί που κυνηγούσαν στον κάμπο δεν παρέλειπαν να ανάψουν το καντήλι του Αγίου, καθώς και όσοι πήγαιναν για να κόψουν καυκαρούες, άγριες μικρές αγκινάρες γεμάτες με αγκάθια. Εκείνος, όμως, που πήγαινε τακτικά από τη μεγάλη του αγάπη στον Άγιο, ήταν ο συγχω-

Το ξωκλήσι του Αϊ-Θεοδώρου του Στρατηλάτη

ριανός μας Αντώνης Στρατουράς (Χόσις), στρατουράς το επάγγελμα, δηλαδή σαγματοποιός. Σχεδόν, κάθε βδομάδα, όπως μας αφηγήθηκε η εγγονή του Αντρούλα, έπρεπε να πάει στον Άγιο να ανάψει το καντήλι. Και δεν ήταν λίγες οι φορές που σε αυτό το θεάρεστο έργο του συνόδευαν και κάποια από τα εγγόνια του. Μάλιστα, μετά την εισβολή επέμενε να πάει ξεκινώντας από την Αγλιαντζιά. «Τι θα μου κάνουν οι Τούρτζιοι, ξέρω τζια τούρτζικα, τζια μπορώ να συνεννοηθώ», έλεγε στην κόρη του Καλλιόπη, η οποία τον απέτρεπε, γιατί ήταν μεγάλος ο κίνδυνος να πάει και να μην επιστρέψει.

ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΣΤ. ΚΚΑΪΛΟΥ

Γατί, όμως, κτίστηκε το ξωκλήσι στον συγκεκριμένο χώρο, τόσο μακριά από το χωριό μας; Σύμφωνα με μαρτυρία του συγχωριανού μας Θεόδωρου Κκάιλου, ο πατέρας του Στυλλής Κκάιλος (Τράντας) όταν έκαμνε ζευκάρι σε παρακείμενο χωράφι, είδε κάποιο γέρο να τον πλησιάζει. Ο Κκάιλος διερωτήθηκε πώς φάνηκε, από το πουθενά, εντελώς ξαφνικά μπροστά του. Τον χαιρέτισε και τον ρώτη-

σε ποιος είναι. Ο γέρος του λέει: «Δεν έχει σημασία ποιος είμαι». Ο Κκάιλος, όμως, επέμενε, οπότε ο γέρος του είπε να πάει στο χωριό, να βρει τον παπά και τα μέλη της εκκλησιαστικής επιτροπής και να τους πει να φτιάξουν την εκκλησία. Ο Κκάιλος διερωτήθηκε πώς θα έκτιζαν το ξωκλήσι στα ερείπια της παλιάς εκκλησίας, αφού δεν υπήρχαν ούτε νερό ούτε οικοδομικά υλικά. Ο γέρος του είπε: «Εσύ να τους πεις και θα βρεθούν και το νερό και τα υλικά». Ο Κκάιλος τον ρώτησε «Μα θα με πιστέψουν, εμένα τον αμαρτωλό». «Εσύ να τους πεις και αν δεν σε πιστέψουν, εν δουλειά δική μου», του απάντησε. Στο ερώτημα του Κκάιλου ποιος είναι του είπε: «Είμαι ο Άγιος Θεόδωρος» και εξαφανίστηκε.

Μόλις επέστρεψε στο χωριό, ο Κκάιλος ενημέρωσε τον Παπάγιαννη για ό,τι συνέβη. Ο Παπάγιαννης κάλεσε σε συνεδρία στον καφενέ του Μαρωνίτη και τους τρεις επιτρόπους, τον Γιαννή Πίτσιλλο ή Ππίσση, τον Χριστοφή Βακανά και τον Χαμπή Ζωρζή – Σιαμπουρή, τους οποίους ενημέρωσε για το τι του είπε ο Κκάιλος.

Ο Γιαννής Πίτσιλλος αμφισβήτησε αυτά που τους είπε ο Κκάιλος

Ποιος δεν θυμάται το εκκλησάκι που ξεχώριζε μέσα στον κάμπο σαν καλαμιά, όπου έβρισκαν καταφύγιο οι βοσκοί για λίγη σκιά. Εκεί που κατέφευγαν οι θεριστάδες για λίγη ξεκούραση από τον κάματο της εργασίας.

Το ξωκλήσι του Αϊ-Θεόδωρου στέκει ακόμα και περιμένει τους ζευγάδες να το ξανακτίσουν.

λέγοντας χαρακτηριστικά: «Μα εννά πιστέψουμε ίντα που μας λαλεί ο Τράντας;» Το βράδυ που κοιμήθηκε ο Ππίσσης εμφανίστηκε στον ύπνο του ο Άγιος Θεόδωρος, ο οποίος έκατσε πάνω στο στήθος του. Αποφασίσθηκε τελικά απ' όλο το χωριό να κτιστεί το εκκλησάκι και εκείνες τις μέρες έβρεξε πολύ, γέμισαν οι «αυκολιές» κι έτσι υπήρχε νερό για το ζύμωμα του πηλού. Το ξωκλήσι το έκτισε ο μάστρε Κυριάκος. Η πρώτη λειτουργία έγινε την Κυριακή 11 Οκτωβρίου 1942.1

Ο Κκάιλος έδωσε το όνομα Θεόδωρος στον γιο του, που γεννήθηκε το 1944. Θεόδωρο έβγαλε και ο Χριστοφής Βακανάς τον γιο του, γιατί όταν έβαλαν την εικόνα του αγίου στο ξωκλήσι γονάτισε και είπε ότι η γυναίκα του Αναστασία ήταν έγκυος και το μωρό αν ήταν γιος θα το βάφτιζε Θεόδωρο. Ωστόσο, όταν γεννήθηκε ο γιος του το 1943 αποφασίσθηκε να τον βαφτίσουν Λούκα, που ήταν ο παππούς του. Ο Χρ. Βακανάς, επιστρέφοντας με το ποδήλατο από το Δίκωμο, όπου είχε πάει για να αγοράσει υφαντά, κουράστηκε κι έγειρε στην όχη του δρόμου. Αποκοιμήθη-

κε και τότε εμφανίσθηκε ο Άγιος Θεόδωρος ο Στρατηλάτης, ο οποίος του υπενθύμισε το τάμα του. Συμπτωματικά ο άγιος «εδείκτην» στο ύπνο και του Λούκα, που ήταν ο παππούς του μωρού, και του Γιώρκου, που ήταν θείος του μωρού. Οπότε το μωρό βαφτίστηκε Θεόδωρος.

ΠΑΝΗΓΥΡΙ

Το ξωκλήσι ελειτουργείτο μία φορά τον χρόνο τη δεύτερη Κυριακή του Οκτώβρη, και όχι στις 8 Φεβρουαρίου, που γιόρταζε ο άγιος. Αυτό συνέβαινε γιατί λόγω των βροχών οι χωματόδρομοι ήταν αδιάβατοι ιδιαίτερα ένας χάραγκος, μεγάλο βαθούλωμα του χωματόδρομου, όπου «κολύμπωνε» νερό, λίγο πριν από το ξωκλήσι.

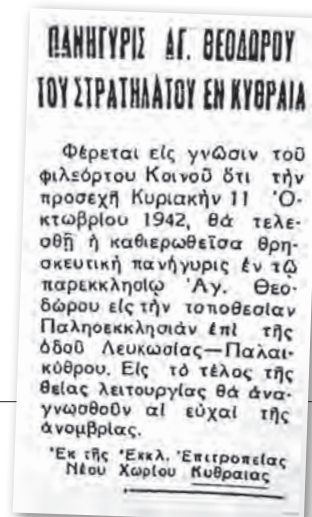
Το Σάββατο το απόγευμα πήγαιναν οι χωριανοί με κάθε μέσο. Στην αρχή με τα ζώα, τα κάρα, τα ποδήλατα και μετά με λεωφορεία. Γινόταν ο εσπερινός

και πολλοί ήταν εκείνοι που διανυκτέρευαν στον κάμπο και την επομένη το πρωί παρακολουθούσαν τη θεία λειτουργία. Οι πιο παλιοί θυμούνται να πραγματοποιείται και υπαίθριο πανηγύρι. Ο συγχωριανός μας Πασάντας έψηνε οφτόν κλέφτικο· άνοιγε έναν λάκκο στο έδαφος, άναβε φωτιά και αφού γινόταν η θράκα έριχνε συρτόν κλέφτικο και το σκέπαζε. Μετά από ώρες το έβγαζε. Ο Χρίστος Ρωτός, Κκεσμές, έψηνε λουκμάδες.

Σύμφωνα με μαρτυρία της Μαρίας Νικολαΐδου-Βακανά, στο πανηγύρι ερχόταν με το γαϊδούρι και μια γυναίκα από την Άσσια, φέροντας παννυχίδες και πρόσφορα. Οι χωριανοί διερωτήθηκαν γιατί η γυναίκα αυτή ερχόταν από την Άσσια στον Άγιο Θεόδωρο του Νιοχώρκου. Η Ασιώτισσα τους είπε ότι ο γιος της καταδικάστηκε σε θάνατο κι έκλαιγε απαρηγόρητα. Στον ύπνο της εμφανίστηκε ένας άγιος και της είπε ότι θα δοθεί χάρη στον γιο της από τη βασίλισσα. Και όντως έτσι έγινε. Όταν τον ρώτησε ποιος είναι της είπε ότι είναι ο Άγιος Θεόδωρος του Νιοχώρκου. Μετά η γυναίκα αυτή έκτισε εκκλησάκι στην Άσσια αφιερωμένο στον Άγιο Θεόδωρο.

Σήμερα το ξωκλήσι του Αγίου Θεόδωρου του Στρατηλάτη είναι μισογκρεμισμένο, ερειπωμένο, βεβηλωμένο από τον Τούρκο κατακτητή. Συλήθηκε το εσωτερικό του, εκλάπησαν οι ιερές εικόνες, τα καντήλια, τα μανουάλια. Όρθιοι στέκουν μόνο οι τέσσερις τοίχοι. Η αγάπη, ωστόσο, των Νιοχωριτών για το ξωκλήσι του

Αγίου παραμένει δυνατή και έτσι, όπως ο γράφων, αλλά και κάποια από τα ξαδέλφια του, μαζί με τον πρώην κοινοτάρχη Κώστα Ζερβό καταφέρνουν να πηγαίνουν τακτικά και ν' ανάβουν καντήλι μπροστά από εικόνα που τοποθέτησαν στα χαλάσματα.

Το αρχιεπισκοπικό ζήτημα και το Νέο Χωρίο Κυθρέας

ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Γ. ΚΟΥΡΟΥΠΑΚΗ

Το Αρχιεπισκοπικό ζήτημα απασχόλησε έντονα την κυπριακή κοινωνία για δέκα σχεδόν χρόνια, από το 1900 έως το 1910 και από την πρώτη στιγμή απέκτησε εκτός από κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις.¹

Οι απαρχές του αρχιεπισκοπικού ήταν η κένωση του αρχιεπισκοπικού θρόνου της Εκκλησίας της Κύπρου μετά τον θάνατο του αρχιεπισκόπου Σωφρονίου Γ΄ το 1899.² Σύμφωνα με το καταστατικό της Εκκλησίας της Κύπρου τον αντικαταστάτη του θρόνου θα εξέλεγαν οι εκπρόσωποι του ποιμνίου, με την ανάδειξη εκλεκτόρων ανά διαμέρισμα και η ιεραρχία του Θρόνου, δηλαδή οι επίσκοποι Κιτίου, Κυρηνείας, Πάφου. Ωστόσο, αυτή η διαδικασία δεν ήταν δυνατόν να τηρηθεί εξαιτίας ενός ακόμη θανάτου, αυτόν του επισκόπου Πάφου. Ο Πορφύριος Πάφου απεβίωσε το 1899 και έκτοτε δεν είχε πληρωθεί η θέση του, με τον αρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο να εκτελεί χρέη τοποτηρητή. Κανονικά, τον ρόλο τοποτηρητή για τον αρχιεπισκοπικό θρόνο θα αναλάμβανε ο Πάφου, άρα όταν ο Σωφρόνιος πέθανε απεδείχθη σταυρόλεξο για δύσκολους λύτες πώς θα πληρωνόντουσαν οι κενωθείσες θέσεις.

Συγκεκριμένα, χηρεύοντας τότε ο μητροπολιτικός θρόνος της Πάφου, είχαν απομείνει στην Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Κύπρου μόνο δύο μητροπολίτες, ο Κιτίου Κύριλλος Παπαδόπουλος και ο μόλις πριν ένα έτος ανακηρυχθείς επίσκοπος Κυρηνείας (επίσης) Κύριλλος Βασιλείου, με τα

Οι κάτοικοι και οι ιερείς επέλεξαν στρατόπεδο σχεδόν από την πρώτη στιγμή.

υπόλοιπα μέλη της να είναι κληρικοί κατώτερου βαθμού. Την τοποτηρησία του Θρόνου, τότε ανέλαβε η λεγόμενη «Διοικούσα Σύνοδος» αντί του πρώτου τη τάξει μητροπολίτη Κιτίου Κυρίλλου. Ο Κιτίου, τον Μάιο του 1900, αποχώρησε από τη «Διοικούσα Σύνοδο», και έκτοτε σχηματίστηκαν δύο αντιμαχόμενες παρατάξεις του χριστεπώνυμου λαού της Κύπρου.

Για τη θέση του αρχιεπισκόπου αμέσως έδειξαν ενδιαφέρον οι επίσκοποι Κιτίου Κύριλλος Παπαδόπουλος (1845-1916) και ο επίσκοπος Κυρηνείας Κύριλλος Βασιλείου (1859-1933). Αμέσως ο λαός χωρίστηκε σε δύο στρατόπεδα, στους λεγόμενους «Κιτιακούς» που υποστήριζαν τον πρώτο και οι λεγόμενοι «Κερυναϊκούς» ή «Κυρηναϊκούς» που υποστήριζαν τον δεύτερο. Οι δύο επίσκοποι έλαβαν επίσης προσωνύμια λόγω της σωματικής τους διάπλασης, ο μεν Κιτίου ονομάστηκε Κυριλλάτσος λόγω του ευτραφούς παρουσιαστικού του και ο Κυρηνείας αποκλήθηκε Κυριλλούδι, επειδή ακριβώς ο σωματότυπος του ήταν λεπτεπίλεπτος.

Οι κύριοι υποστηρικτές του Κιτίου Κυρίλλου προέρχονταν από τις τάξεις των επιστημόνων της νέας γενιάς, οι

οποίοι είχαν σπουδάσει στα ελληνικά πανεπιστήμια και εκπροσωπούσαν τη λεγόμενη «διάλλακτη» μερίδα του πολιτικού κόσμου, ονομασία που τους δόθηκε από τη στάση τους έναντι της βρετανικής διακυβέρνησης και το πώς διεκδικούσαν την Ένωση με την Ελλάδα. Αντίθετα, οι υποστηρικτές του Κυρηνείας προερχόντουσαν από τους παλαιούς συντηρητικούς πολίτευτές της Λευκωσίας, οι οποίοι αποκαλούντο «διαλλακτικοί», λόγω της μετριοπαθούς στάσης τους έναντι των Βρετανών και της αρχής της πολιτικής σύνεσης.³

Οι ταραχές διήρκεσαν για μία δεκαετία και ακόμα και η εμπλοκή του Οικουμενικού Πατριαρχείου επί πατριαρχίας Ιωακείμ Γ΄ δεν στάθηκε ικανή να κατευνάσει τα πνεύματα. Τελικά, η εκλογή του νέου αρχιεπισκόπου πραγματοποιήθηκε με νομοσχέδιο που ψηφίστηκε από το Νομοθετικό Συμβούλιο, τον Μάιο του 1908, οπότε εστάλησαν από το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας οι Μητροπολίτες Χαλεπίου Νεκτάριος, Πτολεμαΐδος Μιχαήλ και Αξώμης Χριστοφόρος, οι οποίοι διεξήγαγαν τις εκλογές, απόντων των οπαδών του Κυρηνείας Κυρίλλου. Νέος αρχιεπίσκοπος εξελέγη, όπως αναμενόταν, τον Απρίλιο του 1909, ο από Κιτίου Κύριλλος.

Για τη λύση του γόρδιου δεσμού παρενέβησαν και άλλοι ιεράρχες του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, οι μητροπολίτες Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος και Τριπόλεως Μητροφάνης,, όπως ο πατριάρχης Ιεροσολύμων και ο πατριάρχης Αντιοχείας. Τελικά, η λύση δόθηκε από έναν εκ των διεκδικητών του θρόνου, τον Κύριλλο Κυ-

Ο μητροπολίτης Κιτίου Κύριλλος Παπαδόπουλος (Κυριλλάτος) αριστερά και ο μητροπολίτης Κυρηναίας Κύριλλος Βασιλείου (Κυριλλούδι) δεξιά.

ρηναίας, ο οποίος παραιτήθηκε του αρχιεπισκοπικού θρόνου υπέρ του μητροπολίτη Κιτίου, προς τον οποίο στο μεταξύ είχε ταχθεί και η πλειονότητα του πληθυσμού της νήσου. Το 1910 ο Κίτιος Κύριλλος ανακηρύχθηκε αρχιεπίσκοπος Κύπρου ως Κύριλλος Β'. Μετά τον θάνατο αυτού, το 1916, ο Κύριλλος Κυρηναίας τον διαδέχθηκε αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κύριλλος Γ'.⁴

ΟΙ ΘΕΡΜΟΑΙΜΟΙ ΝΙΟΧΩΡΙΤΕΣ

Οι Νιοχωρίτες, προφανώς λόγω της γειννίας της περιοχής τους με την επισκοπή Κυρηναίας, αλλά και για πολιτικούς, ίσως, λόγους, υποστήριξαν τον Κύριλλο Κυρηναίας ή Κυριλλούδι. Οι εκλογείς του Νέου Χωρίου θα ψήφιζαν στις εκλογές για την ανάδειξη των εκλεκτόρων στο χωριό τους και από όλη την περιοχή Κυθρέας θα αναδεικνύοντο τέσσερις εκπρόσωποί τους.⁵

Η υποστήριξη των Νιοχωριτών προς το Κυριλλούδι ήταν από την πρώτη στιγμή ένθερμη. Κατά τη διάρκεια της συνεδρίασης της Ιεράς Συνόδου (1 Οκτωβρίου 1900) για τις ενστάσεις επί της ψηφοφορίας των εκλεκτόρων αρκετοί υποστηρικτές του Κυριλλού Κυρηναίας, όπως ση-

μειώνεται στον Τύπο της εποχής και σε αναφορές του διοικητή της Λάρνακας προς τον αρχιγραμματέα, είχαν συγκεντρωθεί σε χώρο στην Αρχιεπισκοπή με σκοπό την πρόκληση επεισοδίων. Όπως γράφουν τα ρεπορτάζ της εποχής στον Τύπο που υποστήριζε τον Κίτιο αρκετοί χωρικοί από τα κοντινά χωριά συγκεντρώθηκαν σε στάβλο της αρχιεπισκοπής και δημιούργησαν σοβαρά επεισόδια. Είχε διοργανωθεί λαμπαδηφορία το βράδυ πριν από τη σύγκληση της Ιεράς Συνόδου και όπως αναφέρει η εφημερίδα *Αλήθεια* «οι αντίθετοι κατόρθωσαν να συμμαζεύσουν ως έγγιστα τριακοσίους μαγκουροφόρους, αφού εξήτησαν ακόμη επικουρίαν από το Καϊμακλί, **Νέον Χωριόν** και άλλα, [...]». Η φιλοκιτιακή εφημερίδα *Νέον Έθνος* γράφει για τη λαμπαδηφορία: «Την 9ην περίπου ώρα της νυκτός φωναί και αλαλαγμοί ηκούσθησαν εν ταις οδοίς και πάντες διηρώτων αλλήλους να μάθωσι τι συμβαίνει. Ητο διαδήλωσις, ήτο λαμπαδηφορία! [...] ενώ νομιζόμεν ότι θα εβλέπαμε διαδήλωσιν Λευκωσιωτών, και μάλιστα εξ των καλητέρων τάξεων, απροσοδικήτως ευρέθημεν απέναντι χωρικών, επί τούτω προσκληθέντων εκ **Νέου**

Χωρίου και άλλων προαστείων της πρωτεύουσας. [...]». Η διαδήλωση στη συνέχεια προχώρησε προς τη Διεθνή Λέσχη, όπου ο Ε. Μοδινός, ο τρυφερός ποιητής, όπως τον αναφέρει ο συντάκτης του *Νέου Κιτίου*, έβγαλε λόγο. Η διαδήλωση αφού έκανε διάφορες στάσεις, έφτασε στην οικία του ιατρού Ν. Δέρβη, ο οποίος έβγαλε λόγο, λέγοντας στο πλήθος, αρχίζοντας ως εξής: «Θάρρος Κύριοι: Η Λευκωσία θα κάμη ό,τι θέλει και δεν πρέπει να κάμη η Λάρναξ ό,τι θέλει» και έκλεισε τον πύρινό του λόγο: «Ζήτω η ένωσις της Κύπρου μετά της Ελλάδος. Ζήτω το Νέον Χωριόν». Στην εφημερίδα *Αλήθεια* διαβάζουμε για τα γεγονότα της λαμπαδηφορίας ότι ένας γενειοφόρος βγήκε στον εξώστη κάποιας λέσχης και προσφώνησε τους διαδηλωτές, φωνάζοντας συνθήματα υπέρ του Κυρηναίας και από κάτω άλλοι φώναζαν «Ζήτω η Ιερά Σύνοδος! **Ζήτω το Νέον Χωριόν**». Η εφημερίδα *Κύπριος*, φιλική προς τον Κυρηναίας, από την πλευρά της δίνει μία μεγαλειώδη εικόνα της διαδήλωσης-λαμπαδηφορίας, σημειώνοντας ότι αυτή διοργανώθηκε εντός μόλις τριών ωρών και κατάφεραν να προσέλθουν διαδηλωτές υπέρ του

...καὶ ἐπαρρησιάζομαι τὴν Σύνοδον εἰς
 τὴν ἐπιτέλειαν τοῦ ὑψηλοῦ καθήκοντος
 αὐτῆς, πρέπει νὰ ἐπαρρησιάζομαι
 εἰς τὴν, τῆς ὁποίας τὰ δικαιώματα
 ἐβεβέθησαν ἀλώδητα οἱ διάφοροι
 κατακτηταί. Πρέπει νὰ διδάξωμεν
 τοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι ἔφερα ροπαλοφό-
 ρους ἐς Λάρνακας, ὅτι εἰς τὰς φλέ-
 γμας. Ἡ Λευκωσία πρέπει νὰ ἀναβι-
 βῆ εἰς τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν θρό-
 νον τὸν ἀνδρᾶ ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου τὸ
 κεραιθὸν ὑπῆρξεν ἔτιμον καὶ τὸ
 εὐρὺν ἐπιμύτηρον, τὸν ἀνδρᾶ ἱε-
 ρεῖον, ὁ ὁποῖος θα διατίθῃ τὸν ἐκ-
 κλησιαστικὸν θησαυρὸν πρὸς ἐκπαί-
 δευσιν τοῦ κλήρου. Αὐτὰ τὰ εἰσιγὰ
 εἶπον νὰ σὰς πῶ. Ζήτην ἡ ἑνωσις
 τῆς Κύπρου μετὰ τῆς Ἑλλάδος.
 «Ζήτην τὸ Νέον Χωριόν».
 Καὶ πρέπει ὁ ἀναγνώστης νὰ γνω-
 ρίῃ, ὅτι ὁ κ. Διόνης δὲν εἶνε ἀκόμη
 ἐνημερωμένος νὰ ἐμιλήῃ ἐκ τοῦ προ-
 χύρου, ἀλλῶς ἀλλοίμανον!
 Σ υ ν ὁ ὁ σ ι π ὁ ρ ο ς.

Νέον Ἔθνος, 3 Οκτωβρίου 1900, σελ. 2.

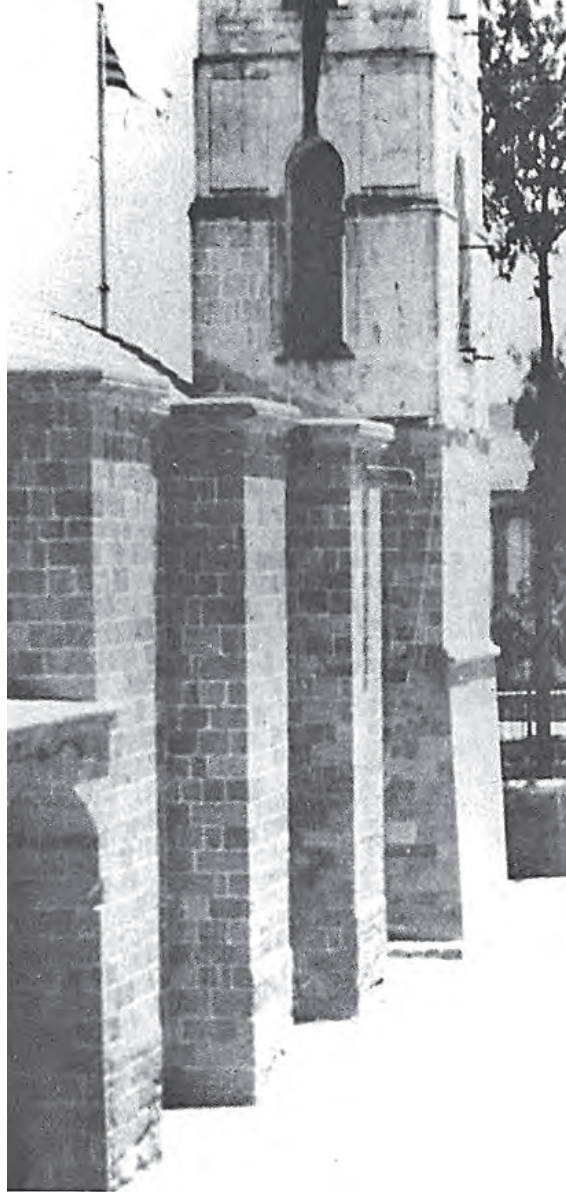
Κυρηνεῖας ἀπὸ ὅλα
 τα προάστεια τῆς
 Λευκωσίας, μέχρι το
 Νέο Χωριό, «δηλαδή
 δύωρον καὶ τριώρον
 ἀπὸ τῆς Πρωτευού-
 σης ἀπεχόντων».⁸

Σχετικὰ μετὰ τὰ επει-
 σόδια τῆς Αρχιεπισκο-
 πῆς ἀπὸ τὴν Αρχιγραμ-
 ματεῖα σημειώνεται ὅτι
 οἱ εἰδησίες γιὰ τὰ γεγο-
 νότα στὴν Αρχιεπισκο-
 πῆ δὲν εἶναι ἀληθεῖς

καὶ αὐτὸ θα πρέπει νὰ γίνῃ γνωστὸ
 σὲ ὅλες τὶς πόλεις. Ὁ Τύπος ὑπὲρ τοῦ
 Κυρίλλου Κυρηνεῖας ἀπὸ τὴν ἄλλη
 γράφει ὅτι οὐδεμία ἐπιθετικὴ κίνηση
 ἐγένετο ἐναντίον τῶν υποστηρικτῶν
 τοῦ Κιτίου ἢ τῆς συνοδείας του, ὁ ἀντί-
 παλος Τύπος ἀπὸ τὴν ἄλλη σημείωνε
 μετ' ἐπιτάσεως τὴν προκλητικότητα
 τῶν Κυρηνεῶν.⁹

Ὡστόσο, ἡ ἐμπλοκὴ τῶν Νιοχωρι-
 τῶν δὲν σταμάτησε στα επεισόδια
 τῆς Αρχιεπισκοπῆς, ἀλλὰ συνεχίστη-
 καν καὶ στο ἐστιατόριο τοῦ Κ. Ατα-
 λιάνη, στὴ στοὰ τῆς Φανερωμένης
 στὴν οδὸ Λήδρας, τὴν ἐπόμενη ἡμέ-
 ρα. Ὅπως διαβάζουμε στὸν ἡμερήσιο
 Τύπο τῆς ἐποχῆς καὶ στὶς ἀναφορὲς
 τῆς Αστυνομίας μερικὸί Νιοχωρίτες
 στὶς 3 Οκτωβρίου 1900 –ὁ ἀριθμὸς
 ποικίλει ἀπὸ 25 ἕως 30– ἐνῶ γευμά-
 τизαν σὲ ἐστιατόριο τῆς οδοῦ Λήδρας
 ἐνεπλάκησαν σὲ αἱματηρὰ γεγονό-
 τα, τὰ ὁποῖα οδήγησαν στὴ σύλληψη
 μερικῶν Νιοχωριτῶν, καθὼς καὶ τοῦ
 ἱερέα τῆς κοινότητος. Συγκεκριμέ-
 να, στὸ ξενοδοχεῖο τοῦ Κ. Αταλιάνη,
 στὸν κήπο τοῦ ἐστιατορίου τοῦ συνέ-
 τρωγαν κάποιοι Νιοχωρίτες, ἐνῶ στὴν

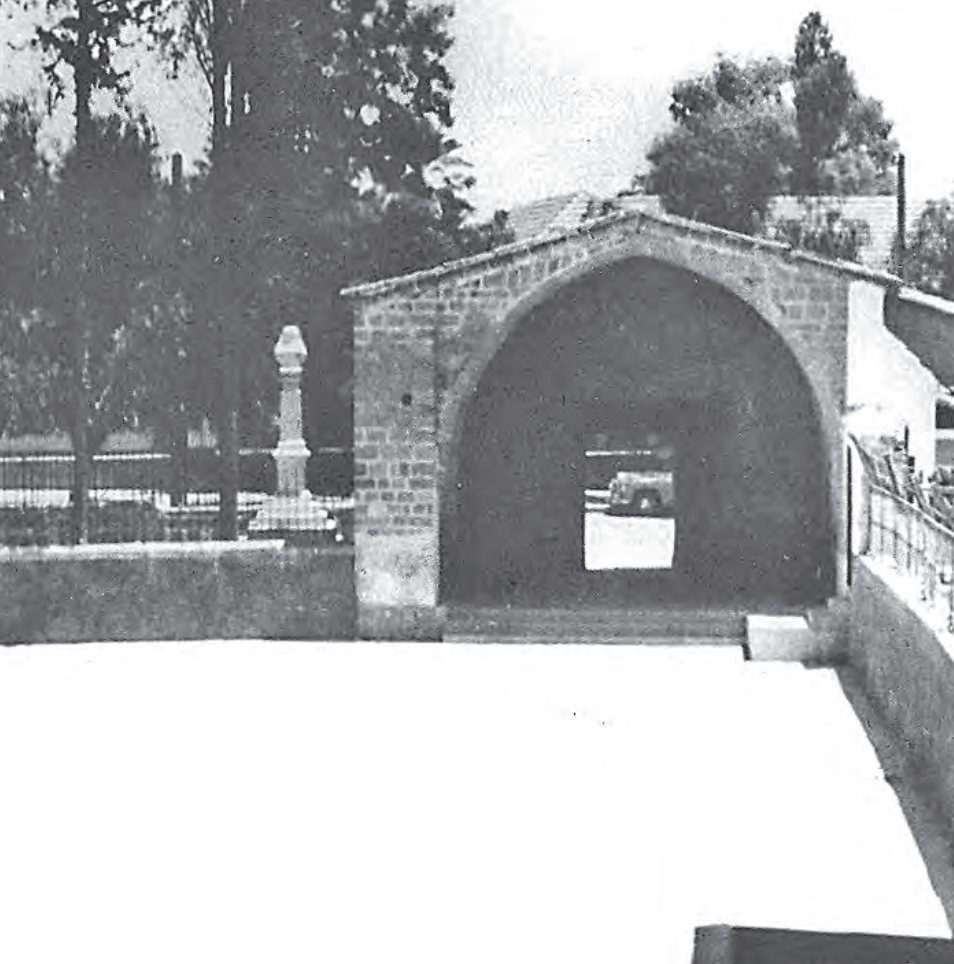
αἶθουσα τὴν ἴδια στιγμὴ συζητοῦσαν
 κάποιοι Λαρνακεῖς, υποστηρικτῆς τοῦ
 μητροπολίτη Κιτίου, καὶ ὅταν οἱ πρῶ-
 τοὶ ἔκαναν πρόποση ὑπὲρ τοῦ Κυ-
 ρηνεῖας, οἱ Σκαλιώτες ἀντέδρασαν.
 Ἡ συμπλοκὴ ἀνάμεσα στα μέρη δὲν
 ἄργησε νὰ ἐρθεῖ καὶ ὁ χώρος τοῦ ἐστι-
 ατορίου ἐγένε στίβος μάχης. Σύμφωνα
 να με τὸν Τύπο τῆς ἐποχῆς ὑπῆρξαν
 ἐκατέρωθεν τραυματισμοί, μερικοὶ ἐκ
 τῶν ὁποίων ἔτυχαν περιθάλψης στα
 πέριξ καταστήματα. Χαρακτηριστι-
 κά σημειώνει ἡ ἐφημερίδα *Ἀλήθεια*
 «ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι Νεοχωρίτας, ἐν
 οἰς καὶ εἰς λειτουργὸς τοῦ Υψίστου,
 ἐπετίθεντο κατὰ πέντε Κιτιακῶν [...] Ὁι
Νεοχωρίται ἔδωκαν, ἀλλ' ἔφαγον
 συνάμα οὐκ ολίγας!». ¹⁰ Ἡ Αστυνομία,
 ἡ ὁποία ἐφτάσε στὸ σημεῖο τῆς συ-
 μπλοκῆς συνέλαβε τοὺς πρωταίτιους,
 μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὸν ἱερέα τοῦ Νέου
 Χωρίου. Σύμφωνα με τὶς ἐρευνες τοῦ
 Δικαστηρίου, στὸ ὁποῖο οδήγηθήκαν
 ἅπαντες, τὴν ἀρχὴ ἔκαναν οἱ Λαρ-
 νακεῖς. Οἱ ἐνεργῶς ἀναμειχθέντες,
 ἐπτά στὸ σύνολο, ἀπὸ τοὺς εἴκοσι
 συλληφθέντες, στὸν καθγὰ τιμωρή-
 θηκαν ὑπὸ τοῦ Δικαστηρίου με ἐπτα-
 ἡμερη φυλάκιση, καὶ οἱ ὑπόλοιποι σὲ
 πρόστιμο οκτῶ σελινίων, καὶ ἕνας σὲ
 πρόστιμο δύο σελινίων. Ὁ δε ἱερέας,
 ὁ ὁποῖος δικάστηκε τὴν ἐπομένη τι-
 μωρήθηκε με φυλάκιση. Σύμφωνα με
 τὴν ἐφημερίδα *Ευαγόρας*, ὁ ἱερέας
 χτύπησε με κοντάρι κάποιον καὶ τοῦ
 ἔσπασε τὸ χέρι καὶ ὅπως ἀναφέρε-
 ται στὸ δημοσίευμα τῆς ἐφημερίδας
Ἀλήθεια «Ὁ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ ἐμάχητο
 σαν δαίμονας ὡς ὁ Σαμφῶν ἐπετέθη
 κατὰ τῶν Φιλισταίων με τὴν σιαγὸνα
 τοῦ ὄνου, καὶ οὗτος ἐπετέθη με τὸ
 κοντάρι τοῦ φούρνου, διὰ τοῦ ὁποῖου

επλήγησε δύο ελαφρῶς καὶ ἔθραυσε
 τὸν βραχιόνα ἐνὸς τρίτου». ¹¹ Σύμφωνα
 να με τὸ δημοσίευμα ὁ ἱερέας φώνα-
 ζε: «Δόστε τοὺς βρε, δόστε τοὺς!». Τὸν
 θερμόαιμο ἱερέα δὲν ἦταν ἡ
 πρώτη φορὰ που τὸν συλλάμβαναν
 καὶ ὅπως χαρακτηριστικὰ γράφει ἡ
Ἀλήθεια, «Ὁ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖ-
 ος δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ που ἔφαγε
 τὸ ψωμί τῆς φυλακῆς ὡς τὰ πρόσφο-
 ρα τῶν ἐγχωρίων του, παρεπέμφη
 εἰς τὸ Ποινικὸν Δικαστήριον διότι,
 κατὰ τὰς δοθείσας μαρτυρίας, ἡ Αἰ-
 δεσιμότης τοῦ ἴτου ὁ πρωταίτιος τῆς
 συμπλοκῆς ταύτης». Να σημειώσου-
 με ὅτι ὁ Κυρηνεῖας Κύριλλος στὶς 27
 Μαρτίου 1903 προσεκλήθη στὸ Νέο
 Χωριό ἀπὸ τοὺς κατοίκους, ὅπου ἐγι-
 νε δεκτὸς με ἐγκαρδιωτᾶτη υποδοχὴ
 καὶ ἐκεῖ ἱερούργησε καὶ χειροτόνησε

**«ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι Νεοχωρίτας,
 ἐν οἰς καὶ εἰς λειτουργὸς τοῦ Υψίστου,
 ἐπετίθεντο κατὰ πέντε Κιτιακῶν [...] Ὁι
 Νεοχωρίται ἔδωκαν, ἀλλ' ἔφαγον
 συνάμα οὐκ ολίγας!».**

Η είσοδος του παλαιού κτηρίου της Ιεράς Αρχιεπισκοπής.

ιερέα για το χωριό. Αυτό πιθανώς να οφείλεται σε αντικατάσταση του καταδικασθέντα ιερέα, στα γεγονότα του εστιατορίου, τον Οκτώβριο του 1900.¹²

Για τα επεισόδια ενημερώθηκε και ο ύπατος αρμοστής, και από την αναφορά της Αστυνομίας μαθαίνουμε ότι πέραν των τριάντα Νιοχωριτών ενεπλάκησαν στο εστιατόριο. Σε άλλο τηλεγράφημα ο αρχηγός της Αστυνομίας πληροφορεί τον αρμοστή ότι όλοι οι συλληφθέντες οδηγήθηκαν αυθημερόν ενώπιον του Δικαστηρίου.¹³ Έχει ενδιαφέρον να σημειώσουμε ότι ο αρχηγός της Αστυνομίας Α.Ε. Kershaw σε επόμενο τηλεγράφημά του αναφέρει στον αρχιγραμματέα ότι διατυπώθηκαν υπερβολές σχετικά με τα όσα συνέβησαν στο εστι-

ατόριο, κάτι που είχε σημειωθεί και στο προηγούμενο τηλεγράφημα της 17ης Οκτωβρίου 1900 με τη φράση «Telegram much exaggerated no armed peasants coffee house». Στο τηλεγράφημα αυτό αναφέρεται ότι οι εμπλεκόμενοι Νιοχωριτες ήταν δέκα, και ακόμη πέντε Λαρνακείς και ισάριθμοι Λευκωσιάτες. Όπως τηλεγραφεί ο Kershaw δεν γνωρίζει για ένοπλους χωρικούς.¹⁴ Αυτή τη γνώμη έχουν και οι αρχές του τόπου, αφού σημειώνεται σε σχετικές εκθέσεις της Αστυνομίας και του επάρχου ότι οποιαδήποτε προβλήματα παρουσιάστηκαν αυτά αντιμετωπίστηκαν με επιτυχία.

Έχει σημασία να τονίσουμε ότι η εμπλοκή των Βρετανών στα τεκταινόμενα σε πρώτη φάση αποσκοπού-

σε απλώς στη διατήρηση της τάξης, ενώ σε κατοπινό χρόνο η εμπλοκή ήταν και πολιτική. Άραγε, ποια ήταν τα κίνητρα των Νιοχωριτών για να υποστηρίξουν τόσο ένθερμα τον Κυρίλλο Κυρηνείας; Ίσως να έχει να κάνει με την εγγύτητα της κοινότητας με τον θρόνο της Κερύνειας, αλλά και με τα συμφέροντα που συνδεόντουσαν με τους υποστηρικτές του Κυρίλλου Βασιλείου. Η ιστορική έρευνα συνεχίζεται, ώστε να δούμε ακριβώς τους λόγους, που οδήγησαν τους Νιοχωριτες να ταχθούν με τον Κυρηνείας, αλλά και να εξακριβωθεί ο ρόλος του κλήρου της κοινότητας.

¹ Για το Αρχιεπισκοπικό ζήτημα βλ. ενδεικτικά Ν. Χριστοδούλου, *Το Αρχιεπισκοπικό Ζήτημα της Κύπρου κατά τα έτη 1900-1910*, Εκδόσεις Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 1999.

² *Αλήθεια*, 12 Μαΐου 1900, σελ. 3.

³ Ν. Χριστοδούλου, *Το Αρχιεπισκοπικό*, σ. 16.

⁴ Ν. Χριστοδούλου, *Το Αρχιεπισκοπικό*, σ. 91-97.

⁵ Για το υποδιαμέρισμα Κυθρέας οι εκλογές εκλεκτόρων θα γινόντουσαν ως εξής: Υποδιαμέρισμα Κυθρέας. Τμήμα πρώτον: Γενικοί αντιπρόσωποι 3, ητοι 2 λαϊκοί και 1 κληρικός. Τόπος εκλογής «Κυθραία» (Αγία Μαρίνα). Αριθμός ειδικών αντιπροσώπων 40, ήτοι: [...] **Νέον Χωριόν 3** [...]. Βλ. *Αλήθεια*, 18 Αυγούστου 1900, σελ. 3. Υπέρ του Κυρηνείας στο υποδιαμέρισμα Κυθρέας εξελέγησαν τρεις αντιπρόσωποι, βλ. *Ευαγόρας*, «Εκτακτον Εκλογικόν Παράρτημα», 15 Σεπτεμβρίου 1900.

⁶ *Νέον Έθνος*, 3 Οκτωβρίου 1900, σελ. 2.

⁷ *Αλήθεια*, 3 Οκτωβρίου 1900, σελ. 3.

⁸ *Κύπριος*, 6 Οκτωβρίου 1900, σελ. 4.

⁹ Ν. Χριστοδούλου, *Το Αρχιεπισκοπικό*, σ. 52-53.

¹⁰ *Αλήθεια*, 3 Οκτωβρίου 1900, σελ. 3.

¹¹ *Κύπριος*, 6 Οκτωβρίου 1900, σελ. 3.

Ευαγόρας, 6 Οκτωβρίου 1900, σελ. 3.

¹² *Κύπριος*, 29 Μαρτίου 1903, σελ. 6.

¹³ Κρατικό Αρχείο Κύπρου, SA1: 2923/1900.

¹⁴ Κρατικό Αρχείο Κύπρου, SA1: 2923/1900.

ΠΑΝΙΚΟΣ ΧΩΠΛΑΡΟΣ

Άιτλο

Αγνάντευα τα πέλαγα από ένα ψηλό βράχο
μα η κακή η τύχη μου με άφησε μονάχο
είχα δεξιά τον Καραβά, ζερβά μου τη Βασίλεια
βαθειά μέσα στο πέλαγο ήταν καράβια χίλια.

Τα πλοία ευθύς ανοίγονται κι η θάλασσα γεμίζει
άρχισε τότε μυρωδιά θανάτου να μυρίζει.
Τον θάνατο μυρίστηκα και σκέφτηκα θα 'χα
ένα ντουφέκι δίπλα μου και μια στολή μονάχα.

Δεν θα 'χα κύρη να με δει και μάνα να με κλάψει
ούτε αδελφό, για αδελφή τα ρούχα μου ν' αλλάξει
η μάνα μου δεν θα 'βγαζε το μαύρο της μαντίλι
επήγαινε στην εκκλησιά ν' ανάψει το καντήλι
στο εικόνισμα στεκότανε κι έκανε τον σταυρό της
εζήλευε την Παναγιά που 'χε αγκαλιά τον γιο της.

Σημείωση Παν. Χώπλάρου: Στις 6 Αυγούστου 1974, ημέρα του Σωτήρος, ανάμεσα στον Καραβά και τη Λάπηθο, μας κλείσανε οι Τούρκοι. Από 86 στρατιώτες που ήμαστε γλυτώσαμε μόνο 23. Το ποίημα γράφτηκε στις 17/8/1974.

ΠΑΝΙΚΟΣ ΧΩΠΛΑΡΟΣ

23/1/1975

Μιαν ημέραν του Σαββάτου
που σηκώθηκα πρωί
που έκοφκεν του πλασμάτου
ήταν που 'ουν να γένει.

Εξεκίνησα να πάω
στην Τζιερύνεια για να φάω
τζιαι να κάμω τζιαι το λουτρόν μου
που εν είσιεν εις το χωρκόν μου
τζι είσιεν μόνον γην ξερήν
εδκιασιέλησα την στραίταν
τζιαι εμπήκα σε μιαν βάρκα
να φατοιήσω τον γυρόν μου
τζιαι να κάψω τον καμόν μου

Μεσ' στη θάλασσαν σαν είδα
τόσον κότσιπνο νερόν
έκατσα πα στη σανίδα
εν επρόλαβα να δω
τζιαι η βάρκα επουκουπίστην
μέσα στον γιαλόν εβυθίστην
τζι έμεινα σαν τον ξερόν.

Γλωσσικά και Λαογραφικά Νέου Χωρίου Κυθραίας¹

ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Γ. ΚΟΥΡΟΥΠΑΚΗ

Αναδημοσιεύουμε στη Νιοχωρίτικη Φωνή το εξαιρετικά ενδιαφέρον κείμενο του φιλόλογου Γεωργίου Ι. Χατζηγεωργίου που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό *Λαογραφική Κύπρος*, στο τεύχος 10 του Ιανουαρίου-Απριλίου 1974. Οι πολύτιμες λαογραφικές, καθώς και οι γλωσσικές πληροφορίες που διασώζει ο Γεώργιος Ι. Χατζηγεωργίου αποδεικνύονται εξόχως ενδιαφέρουσες, αφού αφορούν όχι μόνο χαμένες πια γεωργοκτηνοτροφικές διαδικασίες, αλλά και το ιδιόλεκτο της περιοχής της Κυθρέας. Παραθέτουμε το κείμενο αυτούσιο χωρίς καμία παρέμβαση, πλην της μετατροπής από το πολυτονικό σύστημα στο μονοτονικό. Το πρωτότυπο κείμενο συνοδεύεται από δύο φωτογραφίες, η μία που απεικονίζει ανθισμένα λαμπάκια και η άλλη αλωνιστική μηχανή (σ. 5). Αντ' αυτών δημοσιεύουμε μία σύγχρονη φωτογραφία με λαμπάκια. Επίσης, δημοσιεύουμε το σκίτσο της σελίδας 4 (του Ανδρέα Λαδόμματος), στο οποίο απεικονίζεται ένα άροτρο, με υπόμνημα, όπου σημειώνονται τα μέρη του. Οι πληροφορίες του άρθρου, όπως σημειώνεται, πάρθηκαν από τους Νιοχωρίτες Χρίστο Σκλάβο, Μαρίτσα Μ. Παπαχαραλάμπους, Αγγελίνα Κυριάκου, Χρυσάνθη Γρηγόρη, Έλλη Σκλάβου και Μιχάλη Παπαχαραλάμπους.

Στο επόμενο τεύχος θα ακολουθήσουν και άλλα λαογραφικά του Νέου Χωρίου Κυθραίας που δημοσιεύθηκαν στο πολύ καλό περιοδικό *Λαογραφική Κύπρος*.

¹ Από τα «Γλωσσικά και Λαογραφικά του Νέου Χωρίου (Κυθραίας) Κύπρου», που βραβεύτηκαν (1973) από τη «Γλωσσική εν Αθήναις Εταιρεία», Ακαδημία Αθηνών.

ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΖΩΗ

ΓΕΝΙΚΑ

Η γη είναι ίσια με (= περίπου) 18 χιλιάδες τετραγωνικά πόδια. Εν ισιτόπια (= πεδινά) τα χωράφια μα εν έχει πολ-λύν νερόν για τούτον εν τα φυτεύουν ολόχρονα (ολοχρονικά).

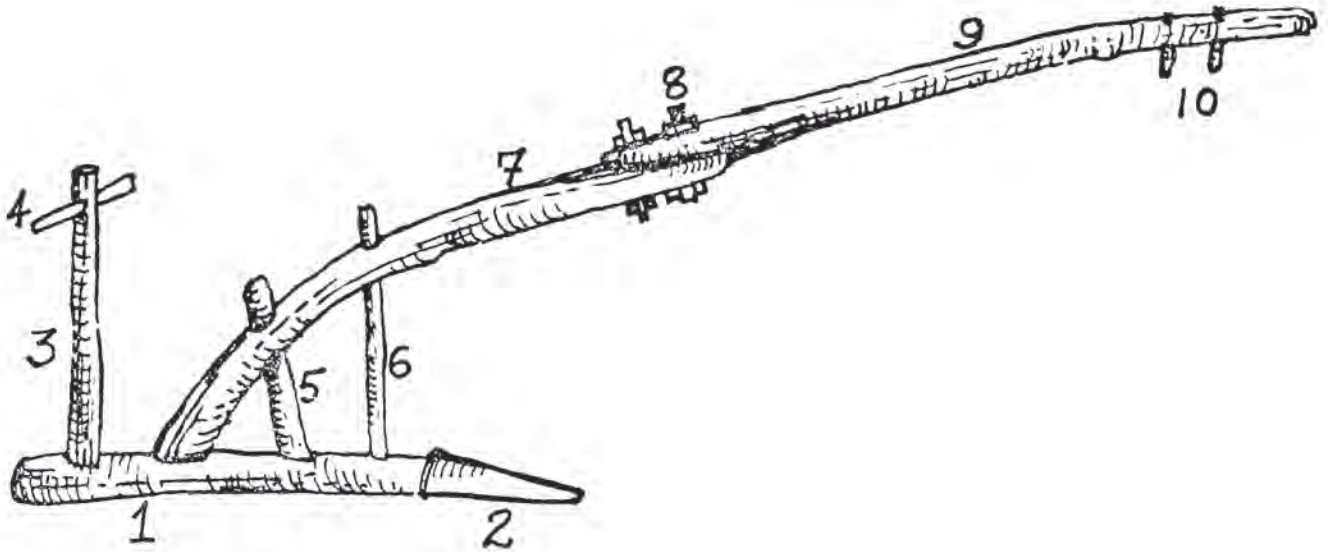
Φυτεύκουσιν τζείνα πο 'ν μακριά σιτάρι, ρόβιν, φαβέττα, κλιθ-θάρι (= κριθή) τζίαι τζείνα πό 'ν κοντά φυτεύκουν τα ελιές, εν λιοχώρκα (= ελαιώνες) που τα παλιά τα χρόνια διότι πιάν-νει τα το νερό, τρεις χιλιάδες σκάλες και την περιφέρεια του χωρκού, το νερόν του Κεφαλόβρουσου.

Άμαν τύχη κανένας τζίαι βκάλη λάκκον τζίαι εύρη καμιάν ίντζαν νερόν, βάλλει τζίαι νάκκον πάμιες, βαζάνια (= μελιντζάνες), πομιλόρκα (= ντομάτες), κολόκια, κρεατοκόλοκα. Μέσ' στις αυλάες έχουν λ-λίες μανταρινιές, πορτοκαλιές, κληματαρκάν, καμιάν συκιάν.

ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ

1. Ξωχώραφα

Τα ξωχώραφα (= απομακρυσμένα χωράφια) χωρίζουμέν τα σε πολλές περιοχές, εν οι Λάνδες οι Μακριές, εν η Παλιοκκλησιά, εν το Ασπρούιν τζί' άλλα. Τον έναν χρόνον σπέρνουμέν τα σιτάρκα τζίαι κλιθ-θάρκα τζίαι τον άλλον χρόνον άλλα σπέρνου-

1. Ποδάρι. 2. Νίν (ύνιον). 3. Άδρωπος. 4. Σιερόσυν (λαβή). 5. Φτερό. 6. Σπάθη. 7. Βούλλα. 8. Βίδα. 9. Άμμάτισμα. 10. Κορονί.

μεν ρόβκια (αμειψισπορά) τζι' άλλα αφήν-νουμέν τα δύολα [(δύο+βολές (= φορές)], (= αγρανάπαισις). Κατ' άλλους δίολα, εκ του τριολα.

Τα ξωχώραφα βάλ-λουμέν τα σιτάριν, κλιττάριν, ρόβιν τζιαι φαβέττα. Μεινίσκουν άποτα, έκτος που αν ιβρέξη πολλά (= πολύ) πας στον Πενταδάκτυλον τζι' έρτουν οι ποταμοί. Το Ασπρόϊν τζι' οι Λάνδες οι Μακριές ποτιζονται 'πό τον Καννούτερη τζι' η Παλιοκκλησιά 'πό τον Σιμιθκιά. Για το πότισμαν πηαίν-νουμεν με τα φκυάρκα (= πτύα), βάλ-λουμεν τες δησιές (= τα εμπόδια στο αυλάκι από σωρό χύμα) πριν ν' αρκινήση να βρέχη τζιαι καρτερούμεν αν έρτη νερό.

2. Σπορά

Το κλιθ-θάρι σπέρνουμέν το μέσ' στον Νιόβρην τζιαι το σιτάριν καμιάν δεκαπενταρκάν ήμερες πιο ύστερα. Τζεινή εν η πιο δύσκολη δουλειά. Πρέπει να κουβαλήσουμεν τους σάκκους τον σπόρο τζιαι το λίπασμα 'που γλήορα (= γρήγορα) τζιαι αυκήν-αυκήν, με την νοθκιάν (δροσιά, υγρασία) πάνω στο γαούρι, με την καρ-ρέττα (= είδος κάρου) ή με το τράκτορ.

Με το τράκτορ κουβαλούμεν τζι-

αι τα λιπάσματά μας τζιαι τα ζεμπύλια μας, το μπούκκωμά μας τζιαι την κούζα με το νερό μας. Πρώτα ρίφκουμεν το λίπασμα. Ύστερα γεμών-νουμεν το ζεμπύλι με τον σπόρον τζιαι αρτζέφκουμεν τζιαι παρπατούμεν τζιαι σύννουμεν με την φούκταν μας. Άμαν τελειώσουμεν καλλιεργούμεν ελαφρά (δηλ. ζβαρνίζουμεν) τζιαι φεύκουμεν.

Το ρόβιν τζιαι την φαβέτταν φυτεύκουμέν τα μέσ' στον Φεβράρην, άμαν τον χειμώναν που επέρασεν έβρεξεν καλά τζιαι εχορτάσαν τα χωράφκια. Τούτον εν φαϊν για τα χτηνά. Σπέρνουμέν τα τζιαι τούτα με τον ίδιον τρόπον».

Τωρά εγινήκαν τζιαι κάτι μηχανάες που ευκολύνουν πολλά το φύτμα, την σπορά. Λαλούμεν τους λιπαντήρες ή σπορείς. Αποτελούνται από μιν μικρήν αποθηκούδα (σιλό) τζιαι πουκάτω τους έχουν μιν φτερωτήν που άμαν την ενώσουμεν με το τράκτορ γυρίζει τζιαι βουν-νίζει (= σκορπά με δύναμη μακριά) τον σπόρο περίπου ποτζεί τζιαι ποδά (= εδώ και εκεί) τριάντα πόθκια πλάτος.

Πρώτα εκάμνασιν (= αροτριούσαν) τα χωράφκια με τα άλετρα (= άρο-

τρα) τα ξύλενα που τα ετραβούσαν τα χτηνά.

3. Επίδραση καιρικών συνθηκών

Όσα τα σπέρνουμεν ξερόβολα (= χωρίς βροχήν) τα σπέρνουμεν χωρίς να περιμένουμεν πρώτα νερά. Καμιάν φοράν αρκεί (= αργεί) να βρέξη, πάει μέχρι μέσα Δεκεμβρίου, χωρίς τούτο νά επηρεάζη την σοδειάν. Για να 'ναι καλή η χρονιά μας πρέπει να έχουμεν το λιγώτερον βροχόπτωση 10 ίντζες νερό.

Για να γιωρκήσουμε πρέπει να κάμη πολ-λά νερά, να χόρταση η γη. Όσα χωράφκια πίν-νουν 'πό τους ποταμούς να πιουν. Κατόπιν νερά θέλουμε μέσα στον Μάρτην. Αν βρέξη καλά ο Οκτώβρης βλαστούν τα διάφορα χόρτα πριν να καλλιεργηθή το χωράφιν, έτσι καταστρέφονται.

4. Μύθοι κλπ. για την αστάθεια και τα αποτελέσματα των καιρικών συνθηκών

Ένας ξένος ήλθε να κάμη γεωργικές επιχειρήσεις στην Κύπρο. Αγωνιζόταν άδικα δέκα-δεκαπέντε χρόνια αλλά άδικος ο κόπος του γιατί δεν έβρεχε τον Μάρτη. Εσηκώθηκε λοιπόν και 'γύρισεν στην πατρίδα του.

Όταν εσυναντήθηκε εκεί με ένα Κύπριον που του έλεγε να γυρίση πίσω του λέει:

«Αν έφυεν ο Μάρτης εν να πάω τζι' εγιώ».

Λέγεται επίσης η φράση: «ο ένας κουμαντάρει τους έντεκα».

Κάποτε ένας βασιλιάς έχασεν τον γιον του. Για να τον βρη έδωκε στον λαόν ένα μαθηματικό αίνιγμα. «Πόσο αξίζει μια χρυσαφένια άμαξα ζεμένη με χρυσά άλογα και χρυσόν αμαξηλάτην;»

Επαρουσιάστη τότε μια γριά, που έκρυβεν τον γιον του βασιλιά, τζιαί είπεν τα έξης:

«Αν κάμη ο Μάρτης δκυο νερά τζι' Απρίλνς ούλλον (= μόνον) έναν, Τζι' αν του δόξει τζιαί του Μα (= Μάη) τζιαί μιλ-λοψιχαΐση αξίζει τζιαί την άμαξα τζιαί τον αμαξηλάτη».

Για το μέγεθος της αναπτύξεως λέγουν:

«Πέντε μήνες έναν κόμπο
ένα μήνα πέντε κόμπους».

5. Ασθένειες

Το χαλάζι κάμνει λ-λίην ζημιάν αλλά η παραπάνω ζημιά στα δημητριακά γίνεται 'πο το μύρτος (σκωρίασις, μύκητας). Τούτο αναπτύσσεται όταν στις αρχές Απριλίου υπάρχει ζέστη (30° Κελσίου) και υγρασία στη γη.

Σημάδι είναι το κοκινάδι, μαρσμός όταν είναι ανθισμένο και δεν κάμνει κουτσίν (= σπόρον, καρπόν).

Το μύρτος μπορεί να καταστρέψη είτε όλον το χωράφιν είτε μέρος. Επηρεάζει μόνον την Μεσαορίαν (πεδιάδα Λευκωσίας – Αμμοχώστου) τζιαί τούτον όταν φυσά αέρας που το κανάλ-λι (Σουέζ). Δεν υπάρχει θεραπεία γι' αυτήν την ασθένεια. Η Δυτ. Μεσαορία δεν επηρεάζεται.

6. Προγνωστικά παραγωγής

*Καλώς τα Γέννα τα στεγνά,
Τα Φώτα τα βρεμένα,
Τες Σήκωσες τες πηλωτές,
Τ' αμπάρκα γεμωσμένα.*

Αν του Προφήτη Ηλία τζιαί της

Αν κάμη ο Μάρτης δκυο νερά τζι' Απρίλνς ούλλον έναν, τζι' αν του δόξει τζιαί του Μα τζιαί μιλ-λοψιχαΐση αξίζει τζιαί την άμαξα τζιαί τον αμαξηλάτη.

Αγιάς Μαρίνας κάμει νοθκιάν, εν να 'ν (= θα είναι) καλοχρονιά. Άλλοι βάλουν την νύκταν έξω τζιαί σπόρον. Αν βραχή εν το σημάιν πως εν να έχουμν καλοχρονιάν.

Άμαν εν πάει καλά η σπορά, την ημέραν που γιορτάζουν τον Αη Λια (= Άγιος Ηλίας) μια κοτζιάκαρη (γριά) γυρίζει τζιαί συνάει που τα σπύθκια λάϊν (= λάδι) της ελιάς τζιαί παίρνουν το στον Άγιο τζιαί κάμνουν λιτανεία να βρέξη.

Άλλοι πάλε καταλάβουν που μέσ' στον Σεπτέβρην – Οκτώβρην αν θα είναι καλοχρονιά. Πάνω στα χαντάκια βλαστούν κάτι (πουώδη) αγριόχορτα, τα λαμπάθκια. Αν έχουν καλή καρποφορία και καλήν καρπόδεση εν να 'χουμεν καλήν χρονιάν.

Την ημέραν του Προφήτη Ηλία βάλλουμεν έξω 12 συκόφυλλα. Όσα βραχούν την νύκτα σημαίνει ότι τούτοι οι μήνες εν να 'χουν βροχές.

7. Θερισμός

Μέσ' στο Πάσχα, συνήθως, αρκεφκουμε (= αρχίζουμεν) το θέρος, αν εν πετυχημένον το σιτάριν μας ή ό,τι άλλον εσπεύραμεν.

Αν δεν εν πετυχημένη η παραγωγή πακτώνουν τα (= τα ανοικιάζου) τους βοσκούς τζιαί ταΐζουν τα κτηνά τους. Εμάς διούν μας δκυο-τρεις οκάδες γάλα τζιαί κάμνουμεν χαλ-λούμια.

Άμαν εν να θερίσης με το δρεπάνι κόφκεις τα πιο γλήορα, να 'ναι νάκκον γλωρά. Πηαίν-νουν πολ-λές γεναΐτζιες μεροκάματο με την μαστόρισά τους τζιαί κρατά η κάθε μια το δρεπάνι της.

Την τελευταίαν ημέραν του θερισμού η νοικοκυρά κερνά λοκμάδες

ή πισηίες τζιαί λαλούν τα ποθέρκα. Τωρά ο παραπάνω κόσμος θερίζει με τις μηχανές για (= ή) τις θεριστικές για (= ή) τα κομπάϊν.

Οι θεριστικές κόφκουν μόνον το φυτόν. Ύστερα πρέπει να συνακτή, να γίνη δεμάθκια, τζιαί να 'ρτη άλλη μηχανή, η αλωνιστική. Να τα μαζέψης ούλα κοντά της τζιαί να αρκέψης να ρίφκης πάνω, ψηλά δκυο μέτρα, με τα δικράνια. Θέλει δ-κυο αθρώπους να πετάσ-σουν. Η αλωνιστική καθαρίζει το σιτάρι 'πο το άχερον τζιαί στο πίσω μέρος της φκάλ-λει το άχερον που εν να το πουλήσουν τους βοσκούς για το κουπάϊ. Κάποτε πουλού το κουτουρού με το βουνάρι, κάποτε με την κοφίνα. Τες παραπάνω φορές με το αμάξι. Τόσα αμάξια – τόσα ριάλια την αμαξιά.

Άμαν θέλης να πούλησης το άχερον πιο ακριβά φυλάεις το στο χελωνάρι τζιαί πουλάς το τον Γεννάρη πιο ακριβά. Εν κάμποση δουλειά όμως να το κουβαλήσης που τα αλώνι στο χελωνάρι. Το χελωνάρι είναι δωμάτιο ειδικό στην αυλή για τα ζώα ή για την τροφή τους.

Πρέπει να φκάλης το άχερον πας στο δώμαν τζιαί 'πό τζιαμαί να το ρίφκης 'που την αχερότρυπα (= οπή στην στέγη). Ύστερα κλείνεις καλά την τρύπα για να μεν ιμπούν νερά της βροχής τον χειμώνα τζιαί σαπίσει το άχερο.

Το κομπάϊν εν μια μηχανή μιάλη. Το μάκρος της εν πέντε μέτρα περίπου τζιαί το πλάτος τρία με τέσσερα. Την ίδια στιγμή κόφκει, δήννει πάλες με μια μηχανούα που κρέμ-μεται πίσω της τζιαί λαλούν την ακροδέτη τζιαί ρίφκει τζιαί τον σπόρο μέσ' στες σακ-

κούλ-λές της. Τούτη η μηχανή χωρίζει τα ποσίθκια που τον καλόν τον σπόρο. Έτσι μόνον θκυο αθρώποι, ένας που οδηγά τζιαι ένας που αλλάσ-σει τες σακκούλ-λες κανούν (= φθάνουν). Έχει τζι' άλλους, βέβαια, που φορτώνουν πάνω στα αμάξια τζιαι κουβαλούν τους σάκκους στα σπιθκια. Ούλλη η περιοχή τελειώνει σε είκοσι μέρες μέχρι σαράντα.

Τζείνον που μεινίσκει πάνω στην γη, άμαν θεριστή λαλούμεν το «ποκαλάμη» τζιαι πακτών-νουμέν το τζιαι τούτο στους βοσκούς. Χέμα (= προσέτι) τρων τα κτηνά τους τζιαι πιάνουμεν τζι' εμείς μιαν οκάν γάλαν κάθε μιαν σκάλαν.

8. Μεταφορικά μέσα

Πρώτα ήταν το γαούρι τζιαι οι καμήλες. Φορούμεν του το στρατούρι του. Βάλ-λουμέν το πάνω στην ράχη του γαουρκού τζιαι δην-νουμέν το με τον ποτζοιλίτη που περνά κάτω 'πό την κοιλιά του. Ύστερα βάλ-λουμε τζιαι την προστελλίνα στον λαιμό του, τζιαι πίσω στον νούρον, την πισιλ-λίνα. Πουπάνω βάλ-λουν σαμάρι ξύλενο.

Συνήθως με τα γαδούρκα μεταφέρουμεν τες κούζες (= στάμνες) με το νερόν τζιαι τα ζεμπύλια. Τα ζεμπύλια είναι είδος τσέντες που μπαίνει ο σπόρος τζιαι τα φαγώσιμα τζιαι κράτα τες ο γεωργός στο χέρι.

9. Αμάξια, κάρα κλπ.

Τ' αμάξια τραβούν τα βούθκια ή μούλες (= ημίονοι). Φορτώνουν πάνω βαρετά πράματα, συνήθως τον σπόρο. Πουπάνω που τους σάκκους με τον σπόρο κάθονται οι αρκάτες» Τα ίδια αμάξια θα κουβαλήσουν τζιαι το άχερο, το λίπασμα, το χόρτον το χλωρόν που τρώσι τα κτηνά στον στάβλον. Τα βούθκια, άμαν ποζεχτούν (= λυθούν) 'που τ' αμάξι τραβούν τ' αλέτρι.

10. Κοσκίνισμα

Με το αρβάλι καθαρίζουμε τα χοντρά χοντρά, τα κόντυλα. Με το κόσκινο το σιταρένο ή το κόσκινο το κλιθ-θαρένο ππέφτουν τα ψιντρά (λαψάνα).

11. Άλεση

Το κλιθ-θάρι αλέθουν το στον αλευρόμυλο τζιαι κάμνουν το φαί για τους χοίρους. Ζυμώννουν το δηλαδή με νερό ώσπου να γινή χυλάρι (= χυλός) τζιαι ταίζουν τους χοίρους για να παχύνουν.

Το σιτάρι πρέπει να πάη καθαρά στον μόλο γιατί με το αλεύρι του θα γίνη το ψωμί μας. Την ώρα που φκαίννει το αλεύρι 'πο την μηχανή του μυλωνά βράζει. Λαλούν, μάλιστα, πώς τα βρέφη την πρώτη φορά εν τους εκόφκαν τα νύχια τους αλλά εβάλλαν τα πόθκια τους τζαμαί που έτρεχεν το αλεύρι μέσ' στη σακούλ-λα τζι' εκόφκουνταν τα νύχια μόνα τους.

Το ρόβιν λέθουν το πάνω στο χειρομύλι. Σχεδόν το κάθε σπίτι έχει τζιαι το δικόν του. Εν θκυο πέτρες στρογγυλές τζιαι πιττακωτές τζιαι την μίαν γυρίζεις την πάνω στην άλλη. Έτσι σπάζει το ρόβι τζιαι βάλλεις το να το φαν τα πεζούνια (= περιστέρια). Επίσης κουτσίζουν λεσμένο ρόβι ή κλιθ-θάρι πάνω στο άχερο όταν το βάλλουν στα κτηνά.*

* Τα πιο πάνω οφείλονται σε πληροφορίες που πάρθηκαν από τους Χρίστο Σκλάβο, Μαρίτσα Μ. Παπαχαράλμπους, Αγγελίνα Κυριάκου, Χρυσάνθη Γρηγόρη, Έλλη Σκλάβου και Μιχάλη Παπαχαράλμπους όλους από το Νέο Χωρίο (Κυθραίας).

Θυμάμαι...

ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ-ΒΑΚΑΝΑ

Απρίλης και Μεγάλη Βδομάδα. Ξημέρωσε η Τετάρτη και η μητέρα μου μας είπε πως θα πηγαίναμε στο περιβόλι. «Αύριο είναι Μεγάλη Πέμπτη. Θα μαζέψουμε κουκιά για να μαγειρέψουμε. Τρώνε λάδι το μεσημέρι. Το Άγιο Σάββατον εκόντεψεν. Να κόψουμε και θκυόσμι για να βάλουμε στις φλαούνες».

Πήραμε τα καλάθια και ξεκινήσαμε. Μαζί μας ήταν και η γειτόνισσα μας η Αντριανού. Πολύ καλός άνθρωπος και πολύτιμη φίλη.

Περάσαμε το μονοπάτι που ήταν πίσω από την εκκλησία του Αγίου Χαραλάμπους και προχωρήσαμε προς τα ελιοχώρια. Όλα ήταν ανθισμένα. Τα λεμονόδεντρα, οι μαυρομμάτες, οι ζιζιφιές. Μυρωδιά μεθυστική που έσμιγε με εκείνες του αγριόδουσομου και του πριντζιόλου των αυλακιών, των λαψάνων και των μαργαρίτων. Η φύση ήταν στις δόξες της και πανηγύριζε.

Αυτή τη μυρωδιά την κουβάλησε και στην προσφυγιά ο γιός μου ο Λευτέρης. Στο Δημοτικό Σχολείο της Λακατάμιας μια συνάδελφος τον ρώτησε αν του άρεσε το χωριό της. Ευθύς και ετοιμόλογος όπως πάντα απάντησε. «Καθόλου! Εδώ δεν μυρίζει».

**Όλα ήταν ανθισμένα.
Τα λεμονόδεντρα, οι
μαυρομμάτες, οι ζιζιφιές.
Μυρωδιά μεθυστική που
έσμιγε με εκείνες του
αγριόδουσομου και του
πριντζιόλου των αυλακιών,
των λαψάνων και των
μαργαρίτων.**

Περάσαμε τα λιοχώρια και κατηφορίσαμε για το περιβόλι. Περπατήσαμε αρκετά και φτάσαμε στο σταυροδρόμι. Από μακριά φάνηκε ένας μικρός να βγαίνει από την πόρτα φορτωμένος μια μικρή σακούλα. Τον συναντήσαμε και η μάνα μου του είπε: «Καλώς το παλληκάρι. Έκοψες κάμποσο θκυόσμι;»

«Ναι, έκοψα κουκιά και θκυόσμι. Από πού το κατάλαβες θκεια, αφού η σακκουλού ήταν δεμένη;»

«Πρόσεξε αυτό που θα σου πω και θα καταλάβεις. Έρεξεν η βασιλιτζιά τζιαι είπεν του θκυόσμι γεια σου. Μα πες μου πόθεν έρκεσαι τζιαι φκαίνει η μυρωθκιά σου;» Ο μικρός άκουσε αλλά βιαζόταν και προχώρησε χοροπηδώντας προς το γειτονικό χωριό.

Εμείς αρχίσαμε να επαναλαμβάνουμε το Έρεξεν η βασιλιτζιά και ώσπου να γυρίσουμε στο χωριό το ξέραμε από έξω.

Την Πέμπτη το βράδυ στην Ακολουθία των Αγίων Παθών ακούσαμε με ευλάβεια το «Σήμερον κρεμάται επί ξύλου» και προσκυνήσαμε τον Εσταυρωμένο.

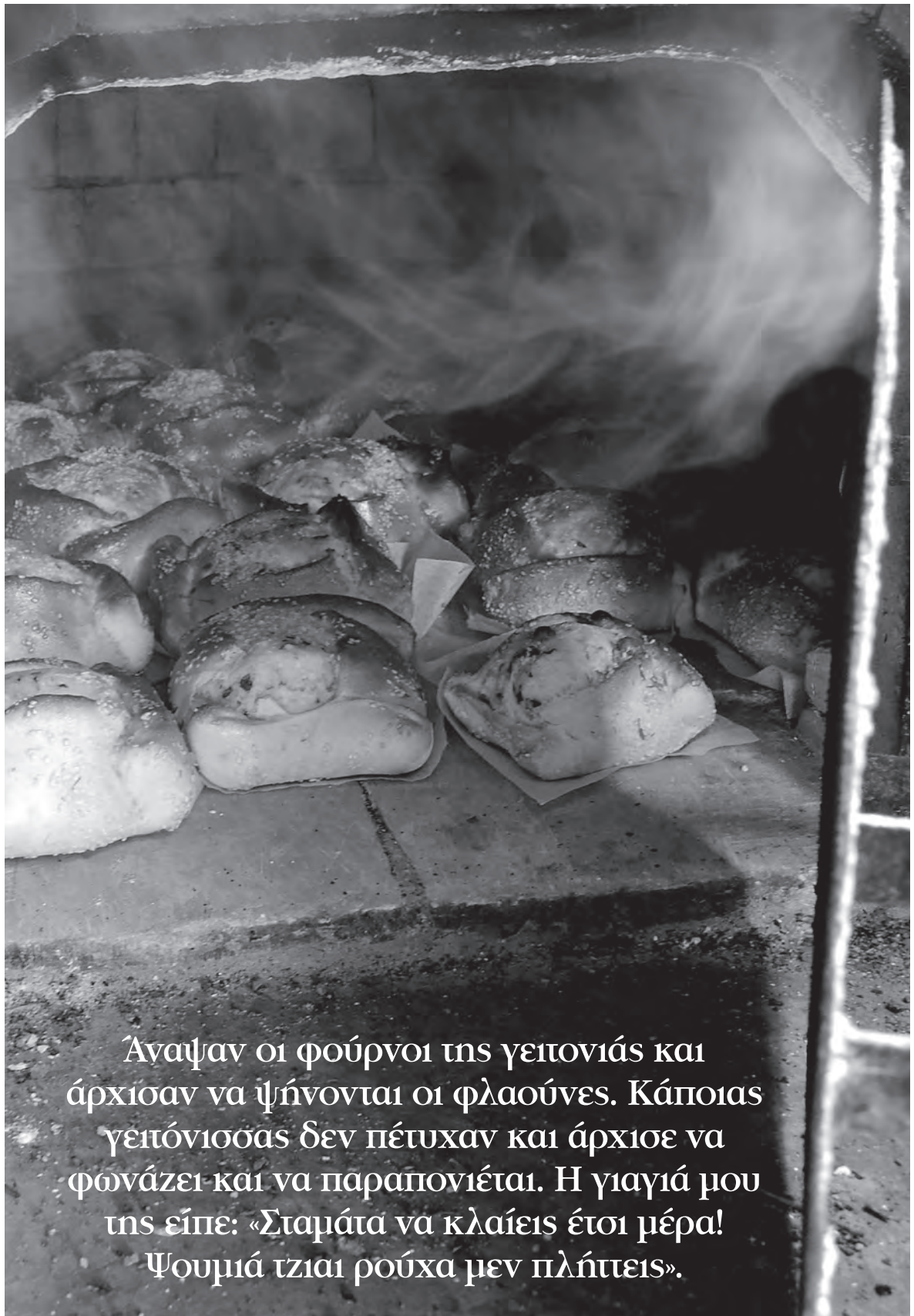
Τη Μεγάλη Παρασκευή μέιναμε νηστικοί και το απόγευμα προσκυνήσαμε τον Επιτάφιο. Το βράδυ ο Γιαννακός ο ψάλτης έψαλλε τα τροπάρια της ημέρας. Με συγκινούσε ιδιαίτερα το «Εκστηθι φρίττων ουρανέ, και σαλευθήτωσαν, τα θεμέλια της γης»... παρόλο που δεν το καταλάβαινα. Ήμουν πολύ μικρή τότε. Στη συνέχεια η ζωή εν τάφω, η λιτανεία, και η ταφή στο Ιερό. Όλα προμήνυαν την Ανάσταση και το Χριστός Ανέστη.

Το Μεγάλο Σάββατο ο ιερέας στη λειτουργία έψαλλε το «Ανάστα ο Θεός, κρίνων την γη» και σκορπούσε μερσίνια. Όλοι χτυπήσαμε τους σκάμους και χαρούμενοι γυρίσαμε στο σπίτι.

Η μητέρα μου ζύμωσε τις φλαούνες και η γιαγιά τις άλειψε με τσίππα. Μας την έφερε η Καραλενιά που έχει κοπάδι. Γειτόνισσά μας, δυναμική και δραστήρια, τη θυμάμαι με πολλή αγάπη.

Σε μερικές ώρες άναψαν οι φούρνοι της γειτονιάς και άρχισαν να ψήνονται οι φλαούνες. Κάποιας γειτόνισσας δεν πέτυχαν και άρχισε να φωνάζει και να παραπονιέται. Η γιαγιά μου της είπε: «Σταμάτα να κλαίεις έτσι μέρα! Ψουμιά τζιαι ρούχα μεν πλήττεις».

Ξημέρωσε το Πάσχα! Χριστός Ανέστη! Αληθώς Ανέστη ο Κύριος! Κι από χρόνου. Ευχή που ακουγόταν στις γειτονιές και έσμιγε με τον θόρυβο που έκαναν τα μάσκουλα (κροτίδες). Κανένας δεν παραπονιόταν. Ήταν Πάσχα, Κυρίου Πάσχα...

Άναψαν οι φούρνοι της γειτονιάς και
άρχισαν να ψήνονται οι φλαούνες. Κάποιας
γειτόνισσας δεν πέτυχαν και άρχισε να
φωνάζει και να παραπονιέται. Η γιαγιά μου
της είπε: «Σταμάτα να κλαίεις έτσι μέρα!
Ψουριά τζιαι ρούχα μεν πλήττεις».

Ο μεταξάς

ΤΗΣ ΓΙΩΤΑΣ ΤΖΙΑΜΠΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥΔΙΑ

Τα παιδικά μου χρόνια στο Νιόχωρκο ήταν γεμάτα φως, χρώματα, μυρωδιές και εικόνες. Μυρωδιές από τους λεμονανθούς που έσμιγαν με τις μυρωδιές από τα ματσικόριδα και τ' άλλα αγριολούλουδα που γιόρταζαν τον ερχομό της άνοιξης. Εικόνες από ανθρώπους που έδιναν μια διαφορετική νότα στην ήσυχη ζωή του χωριού. Εικόνες του παλιού καιρού, του παγωτάρη, του πωλητή καζαφανιώτικου παστελιού, του πρματευτή, του μεταξά.

Αφορμή για να γράψω το κείμενο αυτό, ήταν η αναφορά στο προηγούμενο τεύχος της Νιοχωρίτικης Φωνής για τα δύο κάδρα κεντημένα με κουκούλια μεταξοσκώληκα που εκτίθενται στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης Κύπρου.

Η περιοχή της Κυθρέας φημιζόταν για την παραγωγή και την ποιότητα του μεταξιού της. Αυτό το επιβεβαιώνει και το πιο κάτω τετράστιχο:

«Πού να βρω δκυο κοτζιάκαρες
να ζέξω εις τ' αμάξι
να κουβαλώ που την Τζυρκά
στη Λεμεσό μετάξι».

Αρκετές Νιοχωρίτισσες είχαν στο σπίτι τους αργαλειό και ύφαιναν. Γι' αυτό η εκτροφή του μεταξοσκώληκα –και κατά συνέπεια η παραγωγή μεταξιού– τους έδινε την πρώτη ύλη για να υφάνουν τα μεταξωτά υφαντά τους.

**Η περιοχή της Κυθρέας
φημιζόταν για την παραγωγή
και την ποιότητα του μεταξιού
της. Αυτό το επιβεβαιώνει και
το πιο κάτω τετράστιχο:
«Πού να βρω δκυο κοτζιάκαρες
να ζέξω εις τ' αμάξι
να κουβαλώ που την Τζυρκά
στη Λεμεσό μετάξι».**

Ο μεταξοσκώληκας τρεφόταν με φύλλα συκαμιάς (μουριάς) που υπήρχαν στις αυλές των σπιτιών. Οι συκαμιές αυτές, εκτός από τα φύλλα, που έδιναν τροφή στους μεταξοσκώληκες, είχαν και βαβάτσινους (μούρα) άσπρους και κόκκινους, που εμείς τα παιδιά τιμούσαμε δέοντως.

Οι μεταξοσκώληκες, αφού περνούσαν από διάφορα στάδια, έφταναν στο τελικό στάδιο του κλαδώματος. Οι νοικοκυρές τότε τους έβαζαν κλαδιά θρουμπιού (θυμαριού) για να μπορέσουν να τυλίξουν το κουκούλι τους. Μάζευαν μετά τα κουκούλια αυτά για να τα πάρουν στον μεταξά για να βγάλουν το μετάξι.

Ο μεταξάς ερχόταν από την κωμόπολη της Λαπήθου μέσα στον Μάιο –αν θυμάμαι καλά– και «στρατοπέδευε» στο περιβόλι της Ελενίτσας του Λαμπρία, της γιαγιάς του σημερινού μας κοινοτάρχη Χρίστου Λαμπρία. Μαζί του έφερνε τα απαραίτητα σύνεργά του. Έστηνε τη νηστιά του, δύο μεγάλες πέτρες επίπεδες από πάνω για να κάθεται το χαρτζί (μεγάλο καζάνι) τη μία απέναντι από την άλλη, αφήνοντας κενό στη μέση. Στο κενό αυτό έβαζε ύστερα ξύλα για να ανάψει φωτιά. Γέμιζε το χαρτζί νερό, άναβε τη φωτιά και, όταν άρχιζε να βράζει το νερό, έριχνε μέσα τα κουκούλια.

Μ' ένα ειδικό εργαλείο τα ανακάτευε για να βρει τις άκρες της κλωστής του μεταξιού. Έπρεπε να πάρει πολλές κλωστές για να κάνει ένα χοντρό νήμα. Τα κουκούλια αναπηδούσαν (χόρευαν) μέσα στο χαρτζί μέχρι που τέλειωνε το μετάξι που βρισκόταν πάνω τους.

Ύστερα με μια μεγάλη σιδερένια τρυπητή κουτάλα έβγαζε από το χαρτζί τις νεκρές πουμπουρίες (πεταλούδες), που βρίσκονταν μέσα στα κουκούλια και τις πετούσε σ' ένα άδειο χωράφι δίπλα από τον ελιόμυλο – αλευρόμυλο του χωριού μας. Το χωράφι αυτό βρισκόταν στον δρόμο που πηγαίναμε προς το δημοτικό σχολείο του χωριού. Όλη αυτή τη διαδικασία την παρακολουθούσαμε όταν σχολάναμε. Στα αθώα παιδικά μας μάτια, φάνταζε σαν ιεροτελεστία.

Όλες αυτές οι μνήμες και τα βιώματα της παιδικής μου ηλικίας με συντροφεύουν μέχρι σήμερα και νιώθω ευλογημένη που γεννήθηκα και μεγάλωσα στο Νιόχωρκο.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΣ: ΣΟΦΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: ΣΟΦΙΑ ΤΕΩΡΤΙΟΥ

Μια μικρή περιπέτεια στους κάμπους του Νιοχώρκου

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΠΙΤΣΙΛΛΟΥ

Ηταν προς το τέλος τη σχολικής χρονιάς 1962-63, όταν μαθητές στην πρώτη τάξη στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, ο καθηγητής του μαθήματος της Φυτολογίας μας ζήτησε να βρούμε σπάνια φυτά στα χωριά μας. Σημειώνεται ότι οι περισσότεροι μαθητές κατάγονταν από χωριά μέχρι και την Ακανθού. Μαζί με τον ξάδελφο Κώστα Λαμπρία, γιο του Αντρέα του Κώστα και της Ελένης του Τελεβάντου, σκεφτήκαμε να πάμε στην περιοχή της Παλιοκκλησιάς, όπως λεγόταν το ξωκλήσι του Αγίου Θεοδώρου, που βρισκόταν στον κάμπο του χωριού μας, κοντά στον ποταμό Πιδιά. Η περιοχή ήταν γνωστή, αφού κάθε δεύτερη Κυριακή του Οκτώβρη ήταν καθιερωμένο να λειτουργεί το ξωκλήσι και να γίνεται πανηγύρι. Και τούτο γιατί την ημέρα που γιόρταζε ο άγιος, 8 Φεβρουαρίου, οι χωματόδρομοι ήταν απροσπέλαστοι λόγω της λάσπης.

Επειδή η απόσταση ήταν μεγάλη, έπρεπε να βρούμε όχημα. Τα ιδιωτικά οχήματα ήταν πολύ λίγα. Τα γαϊδούρια εξακολουθούσαν να είναι τα μέσα συγκοινωνίας ακόμη, αν και λιγοστά. Αφού το εντοπίσαμε και εξασφάλισαμε την άδεια από τον ιδιοκτήτη του, τον μακαρίτη θείο μας, Κυριάκο Ταλατίνη (Κουνή), το πήραμε από τη θέση που το είχε σχεδόν πάντα δεμένο (παλλουκωμένο), στην περιοχή «Αλακάτια», κοντά στο αλακάτι του Χρίστου Τσιάρτα, παππού του σημερινού προέδρου της κοινότητάς μας. Εγώ είχα τους ενδοιασμούς μου, γιατί ήξερα ότι ήταν ιδιότροπο (χουίλιτικο). Τελικά, όμως πήραμε την απόφασή μας.

Προχωρήσαμε στον χωματόδρομο και στρίψαμε αριστερά από το περιβόλι του Χριστοφή Βακανά, περάσαμε από τις ελιές του Αντρέα του Μάγγα (σιωφέρης), που ξεχώριζαν γιατί ήταν πολύ φροντισμένες, και φτάσαμε στον αυτοκινητόδρομο Λευκωσίας – Αμμοχώστου, τη σιερόστρατα, όπως λεγόταν, αφού μέχρι το 1951 ήταν η γραμμή του τρένου. Εκεί βρισκόταν και το καμίνι του Κουσιουμή, και αφού προχωρήσαμε για λίγο, στρίψαμε αριστερά με κατεύθυνση

τον Άγιο Θεόδωρο. Προχωρήσαμε αρκετά και σε πολύ κοντινή απόσταση από το ξωκλήσι και σε γη ακαλλιέργητη, είδαμε αρκετά αγριολούλουδα. Κατεβήκαμε από το γαϊδούρι και αρχίσαμε να μαζεύουμε. Τόσος ήταν ο ενθουσιασμός μας που αφήσαμε το σχοινί του γαϊδουριού. Μόλις το πλησιάσαμε για να πάρουμε το σχοινί, άρχισε να τρέχει προς το χωριό, επιβεβαιώνοντας ότι ήταν όντως χουίλιτικο! Όταν σταματούσαμε να τρέχουμε σταματούσε κι αυτό να τρέχει. Αυτό συνεχίστηκε μέχρι που μας έριξε και το στρατούρι (σαμάρι). Αναγκαστήκαμε να το φορτωθούμε και να το μεταφέρουμε μέχρι τον αυτοκινητόδρομο Λευκωσίας – Αμμοχώστου. Εκεί μας είδε ο Αντωνής ο Κόκκινος, από το Τραχώνι, που περνούσε με το τράκτορ του που έσερνε άμαξα. Καταϊδρωμένοι ανεβήκαμε στην άμαξα και βάλαμε και το στρατούρι. Για καλή μας τύχη το σπίτι του ήταν πολύ κοντά στο σημείο που παραλάβαμε το γαϊδούρι. Εκεί μας άφησε και προς έκπληξή μας το γαϊδούρι είχε φθάσει πριν από εμάς.

Όταν πήραμε τα λουλούδια στο σχολείο, ο καθηγητής μας τα έβλεπε και τα ξανάβλεπε με θαυμασμό. Απορημένος μας ρώτησε πού τα βρήκαμε, αφού τα περισσότερα του ήταν άγνωστα. Προφανώς τα αγριολούλουδα αυτά βρίσκονταν για αιώνες εκεί, επειδή ακόμη δεν ήταν διαδεδομένα τα γεωργικά μηχανήματα που τα ξερίζωναν και πολύ περισσότερο τα φυτοφάρμακα. Αναρωτιέμαι αν τα ματσικόρυδα που μαζεύαμε με τόση χαρά, εξακολουθούν να φυτρώνουν στην περιοχή «Άσος», νότια του καμινιού του Κουσιουμή ή στο χωράφι του Νικολή του Ππίσση, δίπλα στο περιβόλι του Βακανά, που προανέφερα.

Στον νου μου έρχεται και η τρασιήλα, το ενδημικό πουλί που κυριαρχούσε στον κάμπο του χωριού μας και ξεχώριζε για το κελάηδημά της, αφού μεγάλωνε και σε κλουβιά, όπως άλλα ωδικά πτηνά. Συνολικά, 44 χρόνια πέρασαν από την τουρκική εισβολή. Η μνήμη δεν ξεθώριασε. Ας ευχηθούμε ο Θεός να δώσει δικαιοσύνη και ξανά ελεύθεροι να ζήσουμε στη γη που μας ανήκει.

Αναρωτιέμαι αν τα ματσικόρυδα που μαζεύαμε με τόση χαρά, εξακολουθούν να φυτρώνουν στην περιοχή «Άσος», νότια του καμινιού του Κουσιουμή ή στο χωράφι του Νικολή του Ππίσση, δίπλα στο περιβόλι του Βακανά.

Μια μάνα μουσείο (δεύτερο μέρος)

ΤΗΣ ΡΕΒΕΚΚΑΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΠΙΕΡΗ

Στην προηγούμενή μας περιήγηση χαθήκαμε στον κόσμο των παραμυθιών, με τα θεριά, τις νύφες και τις μάγισσες. Τώρα, θα ανοίξουμε μια άλλη πόρτα. Κάποιοι θα πουν πως κι αυτή κρύβει θεριά και αγγέλους. Και ίσως να μην έχουν κι άδικο, παρόλο που η αίθουσα αυτή έχει εκθέματα αληθινά, ιστορίες της ζωής και αγώνες των παλληκαριών και των κοριτσιών που σήμερα είναι παππούδες και γιαγιάδες στη ζωή ή στη μνήμη μας.

1959-2019! Εξήντα χρόνια έχουν περάσει από το τέλος εκείνου του υπέροχου αγώνα που είχε συνεπάρεi όλους, ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, μόρφωσης ή επαγγέλματος! Στα μάτια όλων εμάς που δεν τον ζήσαμε φαντάζει σαν ένα άπιαστο όνειρο που μια χούφτα ανθρώπων το έκανε πραγματικότητα. Στα μάτια εκείνων των ανθρώπων που χωρούσαν σε μια χούφτα, λαμπυρίζουν οι αναμνήσεις. Παρόλο που σήμερα όσοι είναι ακόμα στη ζωή, πιθανόν να περνούν δίπλα μας απαρατήρητοι, παππούδες που με τα σουρωμένα χέρια τους χαϊδεύουν τα μαλλιά των εγγονιών τους, τη στιγμή που σου μιλούν για εκείνη την εποχή ξαναγίνονται έφηβοι, με νιότη και τόλημ περισή. Σε παίρνουν μαζί τους σε κήπους και αυλές, σε λημέρια έξω από το αγαπημένο χωριό, σε επιχειρήσεις δύσκολες μα και άλλες απλές, αστείες.

Σε αυτήν την εποχή, λοιπόν, θα μεταβούμε σήμερα, μέσα από τις αναμνήσεις της μάνας. Μόνο, που σήμερα θα φιλοξενήσουμε και κάποιων άλλων τις αναμνήσεις. Γιατί, ως γνωστόν, κάθε μουσείο που σέβεται τον εαυτό του φιλοξενεί κατά καιρούς εκθέματα άλλων.

Και μια ακόμη, διευκρίνιση. Εδώ δεν θα γίνει αναφορά σε μάχες και άλλες επιχειρήσεις. Στόχος μας δεν είναι να καταγράψουμε τα πρέπει και τα μη του τότε, τα λάθη και τα σωστά. Δεν είναι άλλωστε δική μας αρμοδιότητα. Δεν έχουμε τέτοια πρόθεση. Αυτά τα έχει καταγράψει η ιστορία πάμπολλες φορές, τα έχουν αναλύσει δημοσιογράφοι εντός και εκτός Κύπρου. Και σίγουρα η καταγραφή από τον ιστορικό του μέλλοντος θα συνεχιστεί. Εδώ θα παρουσιαστούν περιστατικά ευτράπελα ή και παράξενα που μέσα τους, όμως, κρύβουν πίστη και αφοσίωση στον αγώνα. Περιστατικά που συνέβησαν τότε στο αγαπημένο μας χωριό.

Πίνουμε, λοιπόν τον καφέ μας το 2019 και θυμούνται η

μάνα, ο θεός Σάββας και η θεία Γιωργούλλα ιστορίες του τότε (φαινόμενο πολύ συχνό γι' αυτήν την οικογένεια με αλλαγή μόνο στους θεούς-αφηγητές).

«Ήτανε τη μέρα που παντρευόταν η Χρυσάνθη Αθανασιάδη (κόρη του Άντωνα). Πήγαν στο μυστήριο στην εκκλησία, όπως και όλοι οι υπόλοιποι συγγενείς. Μπήκαν και κουμπάροι. Τελείωσε ο γάμος και μέχρι το γλέντι μεσολαβούσε κάποιος χρόνος. Αρκετός για να πάνε να αναρτήσουν ένα πανό για την Ε.Ο.Κ.Α. Φεύγουν, λοιπόν από την εκκλησία και πάνε να δέσουν το πανί ανάμεσα σε δύο κυπαρίσσια. Τύχη ή συγκυρία, ποιος ξέρει, περνά εκείνη ακριβώς τη στιγμή αγγλική περίπολος. Ο θεός προλαβαίνει, δένει το σχοινί και κρύβεται. Ο σύντροφος πάλι βιαστικά βιαστικά σκαρφαλώνει όσο πιο ψηλά μπορεί στο κυπαρίσσι. Μένουν εκεί μέχρι που να φύγουν οι Άγγλοι. Κατεβαίνουν, συγυρίζονται, καθαρίζονται και πάνε κύριοι στα τραπέζια του γάμου!», θυμάται η μάνα.

«Ήτανε εκείνες τις μέρες που έγινε το κακό στο Κιόνελι με τους Κοντεμενιώτες. Ο κόσμος άκουε πολλά. Φοβόταν και ήταν προσεχτικός. Εμείς έπρεπε να βρεθούμε σε ένα περβόλι. Μας είδε ένας παππούς. Αρχισε να φωνάζει: 'Τούρτζοι, Τούρτζοι'. Δεν τον προλάβαμε. Έπρεπε να διαλυθούμεν αμέσως. Σε λίγο θα ερχόταν οι Εγγλέζοι. Τρέχοντας προς την εκκλησία του Αγίου Χαραλάμπους μπερδεύτηκα μέσα στα τέλια. Ένωσα το σίδερο να μου τρυπά τα δάκτυλα του ποδιού. Ξαφνικά ακούω ομιλίες. Οι Εγγλέζοι ήταν πίσω από την εκκλησίαν. Δεν μπορούσα να διαφύγω. Μπήκα μέσα στον ναό και είδα μπροστά μου το νεκροκρέβατο. Έπεσα μέσα και σκεπάστηκα με το σεντόνι. Οι Εγγλέζοι μπήκαν μέσα. Κατάλαβα ότι κάποιος ήταν πολύ κοντά μου. Τότε άκουσα έναν αξιωματικόν να λέει: 'σεβόμαστε πάντα τους νεκρούς και τη θρησκεία'. Έφυγαν.», θυμάται ο θεός.

Θυμήθηκαν κι άλλα πολλά. Για τότε που κάποιος νεαρός έσπαζε τις γλάστρες κάποιας αυλής στην Κυθρέα χωρίς λόγο και υποψιάστηκαν ότι ήταν προδοσία, για τότε που τα κορίτσια μούντζωναν Άγγλους αξιωματικούς κατά την επίσκεψη του Χάρτινγκ στην Κυθρέα, για τότε που ενώ το χωριό βρισκόταν σε κατ' οίκον περιορισμό (curfew «κέρφιου»), φύλαγαν στον κόρφο τους φυλλάδια και προκηρύξεις για να τις σκορπίσουν σε όλο το χωριό το ξημέρωμα. Για τότε που μια μεραρχία ολόκληρη

(έτσι λέει η μάνα μου και πέραν του ότι όλο το χωριό δεν χωρούσε μια μεραρχία δεν έχουμε κανένα λόγο να μην την πιστέψουμε) μαζεύτηκε όταν ο ανιχνευτής μετάλλων κτυπούσε ακατάπαυστα στην αυλή της γιαγιάς. Σίγουροι, λοιπόν, οι Άγγλοι ότι ανακάλυψαν όλο το οπλοστάσιο της Οργάνωσης μαζεύτηκαν για να ξεθάψουν έκθαμβοι ... μια χρησιμοποιημένη κονσέρβα. «Αχ, πόσα πέρασε τούτη η μάνα μου», λέει η δική μου μάνα.

Και οι αφηγήσεις αυτές δεν έχουν τελειωμό. Μικρή

παύση μόνο, άνω τελεία μέχρι την επόμενη φορά που οι θύμησες θα τους πάνε πίσω στον χρόνο, σε μια εποχή με ιδανικά, σε μια ζωή σε ένα χωριό που όλοι τη νοσταλγούν!

Η συνάντηση και η τελευταία αφήγηση από τον θείο μου Σάββα Κούννο, έλαβε χώρα πριν από λίγους μήνες. Δυστυχώς για μας δεν θα υπάρξουν άλλες τέτοιες, μιας και ο θείος απεβίωσε στις 26 Ιουνίου 2019.

Θεΐε μου, αιωνία σου η μνήμη!

**Μπήκα μέσα στον ναό και είδα μπροστά μου
το νεκροκρέβατο. Έπεσα μέσα και σκεπάστηκα
με το σεντόνι. Οι Εγγλέζοι μπήκαν μέσα.
Τότε άκουσα έναν αξιωματικόν να λέει: «σεβόμαστε
πάντα τους νεκρούς και τη θρησκεία». Έφυγαν.**

Στο Νιόχωρκο Κυθρέας για πρώτη φορά...

ΤΗΣ ΑΝΤΡΗΣ ΚΟΥΝΝΟΥ

14 Φεβρουαρίου 2016. Εκείνη τη μέρα ήξερα εκ των προτέρων ότι όλα όσα θα ζούσα και όλα όσα θα έβλεπα, θα χαράζονταν βαθιά στη μνήμη και την καρδιά μου... Η αλήθεια είναι πως δεν τη φανταζόμουν ακριβώς έτσι εκείνη τη μέρα. Όσο αφελές και αν ακούγεται, από παιδί όταν έβλεπα τους φίλους μου να περνούν τις γιορτές και τα καλοκαίρια στα χωριά τους, ήλπιζα πως όταν θα 'ρθει η στιγμή για να πάμε κι εμείς, είτε στο χωριό του πατέρα μου είτε σε εκείνο της μητέρας μου, που είναι και τα δύο κατεχόμενα, θα ήταν για να μείνουμε κι όχι σαν επισκέπτες... Μεγαλώνοντας, όμως, άρχισα να συνειδητοποιώ ότι τα πράγματα δεν ήταν τελικά τόσο εύκολα και απλά...

Ήταν 7:00 το πρωί και ο ουρανός προμήνυε ότι η μέρα θα ήταν ηλιόλουστη. Με συνεπιβάτες τους γονείς μου και με το μυαλό πλημμυρισμένο από σκέψεις και συναισθήματα πρωτόγνωρα, οδηγούσα για πρώτη φορά το αυτοκίνητό μου με προορισμό το Νέο Χωριό της Κυθρέας, από το οποίο κατάγεται ο πατέρας μου. Η διαδρομή παντελώς άγνωστη, αλλά την ίδια στιγμή και τόσο οικεία. Πρώτη φορά ανυπομονούσα να βρεθώ κάπου που δεν είχα πάει ποτέ ξανά, αλλά ήταν σαν να ήξερα από πάντα. Η περιέργεια να δω πού γεννήθηκε και μεγάλωσε ο πατέρας μου γινόταν ολοένα και μεγαλύτερη πλησιάζοντας.

Οι εικόνες στη διαδρομή ήταν αποκαρδιωτικές. Σαν να σταμάτησε ο χρόνος. Κάποια σπίτια έμοιαζαν στοιχειωμένα. Άλλα ατέλειωτα, δεν πρόλαβαν να τα χαρούν οι ιδιοκτήτες τους, σκέφτηκα.

Κάποια στιγμή κατάλαβα ότι μπήκαμε στο χωριό μα περίμενα να μου το επιβεβαιώσει και ο πατέρας μου. Ήταν από τις λίγες φορές, όμως, που δεν μιλούσε σχεδόν καθόλου. Είχε μείνει σιωπηλός για ώρα και απλώς κοιτούσε έξω από το παράθυρο.

«Έννεν το χωρκόν μου τούτον. Εκάμαμεν λάθος», μου είπε φανερά φορτισμένος λίγα λεπτά αφότου μπήκαμε στο κατεχόμενο χωριό με την τουρκική ονομασία Μιναρελίκιγιου. Προχωρώντας λίγο ακόμα βρεθήκαμε μπροστά σε ένα καφενείο όπου κατέβηκα για να ρωτήσω αν όντως η ελληνική ονομασία του χωριού, είναι Νέο Χωριό Κυθρέας. Ναι, μου απάντησε ένας ηλικιωμένος Τουρκοκύπριος, εξηγώντας μου στα ελληνικά πως αν προχωρούσαμε λίγο ακόμα, θα βλέπαμε και την εκκλησία του Αγίου Χαραλάμπους και τα λεωφορεία που μετέφεραν από νωρίς τις εκατοντάδες πρόσφυγες του χωριού, για να παραστούν στη Θεία Λει-

τουργία, 42 χρόνια (τότε) μετά τον πόλεμο. Αμέσως τα μάτια του πατέρα μου έλαμψαν. Ήθελε να κατέβει. Δεν με περίμενε καν να παρκάρω. Κατέβηκε και προχώρησε μόνος...

Λίγο αργότερα τον είδα να στέκεται μέσα στην ερειπωμένη εκκλησία ανάμεσα στο πλήθος και να μιλά με κάποιον συγχωριανό του. Του πήρε λίγο χρόνο για να επεξεργαστεί όλες αυτές τις εικόνες που έβλεπε. Να συνειδητοποιήσει ότι αυτές είναι ο τόπος που γεννήθηκε και μεγάλωσε. Δεν τον θυμόταν έτσι. Γι' αυτό και προς στιγμήν δεν τον αναγνώρισε ή δεν ήθελε να πιστέψει αυτό που έβλεπε.

Ένας ιερός ναός ετοιμόρροπος, μία Αγία Τράπεζα διαλυμένη, ένα εικονοστάσι βεβηλωμένο, παντού ρωγμές και γκρίζο...

Οι διηγήσεις του πατέρα μου για το χωριό του ήταν σπάνιες. Περισσότερο μιλούσε για τη ζωή μετά απ' εκείνο το μαύρο καλοκαίρι. Την αιχμαλωσία του, τους εφιαλτικούς μήνες στα Άδανα, τη γιαγιά μου την Ειρήνη, μάνα δέκα παιδιών που περίμενε πάνω από ένα μικρό ραδιόφωνο να μάθει αν ζει ή αν πέθανε ο γιος της. Εμπειρίες που αλλάζουν τους ανθρώπους. Τους κάνουν πιο σκληρούς, λιγότερο ευαίσθητους και συναισθηματικούς. Μεγαλώνοντας άρχισα να το αντιλαμβάνομαι...

Πριν τελειώσει η Θεία Λειτουργία, βγήκαμε από την κατάνεστη εκκλησία και πήγαμε να μου δείξει το σπίτι του. Λίγα λεπτά μετά, στεκόμασταν μπροστά από ένα μεγάλο κάγκελο που ήταν κλειστό. Το άνοιξε και μπήκαμε σε μια αυλή με κότες. Το εσωτερικό του σπιτιού, μόνο μια λέξη μπορεί να το περιγράψει... τρώγλη. «Δε ζει κανείς πια μέσα» μου είπε, προσπαθώντας ακόμα και εκείνη τη στιγμή να πνίξει συναισθήματα.

Μόνο όταν τον ρώτησα πώς ζούσαν τόσοι άνθρωποι μέσα σε κείνο το σπίτι, τον είδα να βουρκώνει για μια στιγμή. «Χωρούσαμε και ήμασταν και πολύ ευτυχισμένοι» μου είπε. Τα υπόλοιπα τα κράτησε. Έτσι ήθελε...

Αφού περιεργαστήκαμε λίγο ακόμα τον χώρο, κλείσαμε το κάγκελο και φύγαμε.

Περπατώντας μέσα στα σοκάκια του χωριού, το μάτι μου έπεσε πάνω σε μια τεράστια βελανιδιά. Σχεδόν αδύνατο να μην την προσέξεις. Κάποιος εκεί μου είπε, πως κάποτε αποτελούσε σημείο συνάντησης για τους ανθρώπους που αναγκάστηκαν να φύγουν...

Τι ειρωνεία, σκέφτηκα. Τα χρόνια πέρασαν. Μα εκείνη ακόμα περιμένει... Ελπίζω τουλάχιστον, όχι για πολύ ακόμη...

Φωτογραφήματα

Ο Κωστής Παπαχαράλαμπος, επονομαζόμενος Πασπάλλας, με τη σύζυγό του Χρυστάλλα (αριστερά) και τη μία από τις τρεις θυγατέρες του Ιωάννα, σύζυγο του Αντρέα της Μπλιάς. Οι άλλες δύο, Μαρίτσα και Χρυσάνθη, έκαναν δωρεάν το αγροτεμάχιο στο οποίο δημιουργήθηκε το κοιμητήριο, υλοποιώντας το τάμα του πατέρα τους, ο οποίος στο μεταξύ απεβίωσε.

Ο αγροφύ-
λακας Ζαχα-
ρίας Γεωργί-
ου Ττάττης,
γνωστός ως
Ζαχαρκάς,
η γυναίκα
του Μάρίτσα
που κρατεί
την εγγονή
της Μαρού-
λα Μελά και
ο γιος τους
Αντρέας.

Φωτογραφήματα

Γαμήλια φωτογραφία του ζεύγους Σάββα και Αρτεμισίας Φελλά (15/9/1946).

Ο Θεμιστοκλής (Κίκης) Ζερβός, γιος του Κώστα Χατζηζαβρού, φοιτητής ιατρικής στην Αθήνα τη δεκαετία του 1930. Ο Θ. Ζερβός απεβίωσε στις 18 Δεκεμβρίου 1971.

Ελένη Χατζη-
ζαβρού, το
γένος Φρα-
γκίδα, επο-
νομαζόμενη
Κωστίνα,
σύζυγος του
κοινοτάρχη
του χωριού
μας μέχρι το
1914 Κώστα
Χατζηζα-
βρού. Η Κω-
στίνα απεβί-
ωσε το 1946.

Γνωρίζετε ότι...

1893-1897

Κοινοτάρχης του χωριού μας ήταν ο **Χαράλαμπος Χατζηγεωργίου** (παππούς του Σοφοκλή Ζερβού), ενώ μέλη του κοινοτικού συμβουλίου (αζάδες) ήταν ο Κώστας Χατζηχαράλαμπος (γιος του κοινοτάρχη), ο Αθανάσιος Χατζηγιώρκη (πατέρας της Ειρήνης, επονομαζόμενος Χατζούσας, της Φλουρέντζας, μητέρας του δάσκαλου Αντρέα Τσιάρρη, κ.ά.) και ο Σοφοκλής Χατζηπετρής, παππούς του Χατζή του Μανίταρου.

1896

Ο πρώτος Νιοχωρίτης δάσκαλος ήταν ο **Χαράλαμπος Γεωργίου** και διορίστηκε στο Καλό Χωριό Λεμεσού. Το όνομά του δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα στις 14 Φεβρουαρίου. Αναφορά στον συγχωριανό μας δάσκαλο γίνεται ακόμη δύο φορές στην Επίσημη Εφημερίδα, στις 27/10/1899 και στις 28/8/1903.

1903

Στην εφημερίδα *Κύπριος* (2/8/1903) δημοσιεύθηκε διαφήμιση του **ιερέα Παπαϊωάννη Παπαδόπουλου** στην οποία ανέφερε ότι αναλαμβάνει την αιογραφία τέμπλων εκκλησιών, πληροφορώντας το αναγνωστικό κοινό ότι «διαμένει επί του παρόντος εις Νέον Χωριόν όπου ζωγραφίζει εικόνες της εκκλησίας και το τέμπλον αυτής».

1906

Τέσσερις σκάλες χωράφι το αγόρασαν 75 Νιοχωρίτες για να ψηφίσουν στις εκλογές για την ανάδειξη μελών του **Νομοθετικού Συμβουλίου** που έγιναν τον Οκτώβριο του 1906. Σύμφωνα με τον εκλογικό νόμο για να έχει κάποιος δικαίωμα να ψηφίσει έπρεπε να πληρώσει τους φόρους του και να έχει κτηματική περιουσία. Έτσι, σύμφωνα με τον έφορο Εγγραφής του Κτηματολογίου, στο χωριό μας τεμάχιο τεσσάρων σκαλών πωλήθηκε σε 75 άτομα προς £7,50 σε επτά ομάδες των δέκα ατόμων και σε μια ομάδα των πέντε.

1912-13

Στο χωριό μας λειτουργούσε **δημοτικό σχολείο** μαζί με το Τραχώνι, χωριστά αρρένων και θηλέων, με ένα δάσκαλο για το καθένα. Λειτουργούσε, επίσης, σχολείο για τους Τουρκοκύπριους μαζί με το Τραχώνι και τα τσιφλίκια Νεϊζάν και Πετονάτζι.

1921

Η **Κοινοτική Αρχή Χρυσίδας** απέστειλε στις 11/3 επιστολή προς τον διευθυντή του Κτη-

ματολογίου, με την οποία διεκδικούσε βακουφική γη από το Νέο Χωριό έκτασης 100 περίπου σκαλών. Ο διευθυντής απέρριψε το αίτημα, επικαλούμενος το εδάφιο 12 του νόμου του 1880, σύμφωνα με το οποίο με βάση τη διακατοχή οι ιδιοκτήτες αυτής της γης είναι στο Νέο Χωριό. Πρέπει να ήταν γη που ανήκε στο Νεϊζάν Τσιφλίκ, γνωστό ως Τσιουφλικού.

1936 Η πρώτη **δισωλήνωση πόσιμου νερού** στο χωριό μας άρχισε το 1936. Σύμφωνα με μελέτη του Τμήματος Αναπτύξεως Υδάτων το 1933, οι ανάγκες του χωριού σε νερό ήταν 9. 850 γαλόνια την ημέρα. Η Χωριτική Αρχή έκανε δάνειο 320 λιρών για να γίνει η διακλάδωση. Το ντεπόζιτο κτίστηκε στο χωράφι του Χαρ. Κ. Ζερβού και οι βρύσες (φουντάνες) τοποθετήθηκαν ως εξής: στο χωράφι του Πάγκου Κ. Ζερβού, στο σχολείο, στου Χατζηνικολή Χατζηκυριάκου, Τσοουλή Πετρή Μουττά, Παπαγιάννη Ζωρτζή, εκκλησία του Προδρόμου, Γρηγόρη Σάββα, Αντωνή Τσοουλή, Παβλή Τσοούλα,

ελαιοπειστήριο και Μαρίτσα Κυριάκου Καμπέρη.

1938

Η πρώτη **αρ-δευτική επιτροπή** στο χωριό μας ιδρύθηκε στις 11 Δεκεμβρίου. Εξελέγησαν οι πιο κάτω, με σειρά εκλογής: Χριστόδουλος Τσιάρτας, Σοφοκλής Ζερβός, Νιαζί Μεχέτ, Νίκος Τόφα και Χατζηαντρέας Λούκα.

1940

Στον **δευτερο Παγκόσμιο Πόλεμο** κατετάγησαν στον βρετανικό στρατό 21 Νιοχωρίτες από τους οποίους οι 4 ήταν Τουρκοκύπριοι. Δύο έπεσαν στο πεδίο της μάχης και τα ονόματά τους αναγράφονται στο Μνημείο Πεσόντων Αθηνών. Ο ένας ήταν Τουρκοκύπριος ο Ασάφ Τζιετάλ (26/4/1941) και ο άλλος Ελληνοκύπριος, ο Χαράλαμπος Τσαππίης (17/5/1944), από το Μιτσερό, νυμφευμένος με την Παναγιώτα της Ξενούς. Ακόμη ένας Νιοχωρίτης, ο Κυριάκος Κυριακίδης (Φαρούκ), κατετάγη στον βρετανικό στρατό στην Αίγυπτο, όπου ζούσε. Ο Κυριακίδης τραυματίστηκε σοβαρά και παρασημοφορήθηκε επ' ανδραγαθία.

1953 Με την ενθρόνιση της βασίλισσας Βικτώριας Β', δίδονταν βραβεία σε μαθητές των αποικιών της Μ. Βρετανίας. Στο δημοτικό του χωριού μας το πρώτο βραβείο από τα αγόρια πήρε ο Κώστας Κυρ. Λαμπρίας, μαθητής της Γ' τάξης και από τα κορίτσια η Χρυσταλλένη Αθανασιάδη, μαθήτρια της Σί' τάξης.